

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Bc. Adéla Boubelová

Hodnoty a spokojenost mladých dospělých

Values and life satisfaction of young adults

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce doc. PhDr. Iloně Gillernové, CSc. za ochotu a čas, který mé diplomové práci věnovala, její cenné rady, připomínky a odborné vedení, které mi při zpracování tématu velice pomohlo. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat celé mé rodině a mému příteli a kamarádům za podporu během celého studia a především ve dnech, kdy jsem tuto práci dokončovala.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 31. července 2018

.....

Bc. Adéla Boubelová

Abstrakt:

Tato diplomová práce se zaměřuje na hodnoty a spokojenost u mladých dospělých. V teoretické části jsou vymezeny pojmy – hodnoty a životní spokojenost a je charakterizováno období mladé dospělosti. Dále jsou představeny dosavadní zjištění v oblasti vztahu hodnot a spokojenosti. Empirická část kvantitativní povahy mapuje souvislost míry důležitosti 23 hodnot a míry spokojenosti ve 23 oblastech na vzorku 726 mladých dospělých. Je též zařazeno doplňující kvalitativní šetření, které reaguje na nedostatky kvantitativní části.

Z výsledků vyplývá, že u 19 z 23 oblastí byla nalezena statisticky významná pozitivní korelace mezi mírou důležitosti hodnoty a mírou spokojenosti v dané souhlasné oblasti. U jedné oblasti byla nalezena statisticky významná negativní korelace.

Tento výzkum dává podnět k důkladnějšímu prošetření vztahu míry důležitosti hodnot a míry spokojenosti v daných oblastech.

Klíčová slova:

hodnoty, životní spokojenost, mladá dospělost

Abstract:

This master thesis focuses on values and life satisfaction of young adults. Theoretical part defines the concept of the terms “values”, “life satisfaction”, and “early adulthood”. After that, results of the existing research on the topic of values and life satisfaction are introduced.

Quantitative section of the empirical part examines the correlation between the level of importance of 23 values and the level of satisfaction in 23 different areas of life. Data sample consisted of 726 young adults. Quantitative section is followed by a qualitative research to compensate for deficiencies of the quantitative method.

Results showed that 19 out of 23 areas have a statistically significant correlation between the level of value’s importance and the level of satisfaction in the relevant area of life. One area of life manifested a statistically significant negative correlation.

This research initiates a challenge to examine the relationship between the level of values’ importance and the level of satisfaction in the respective areas of life more thoroughly.

Keywords:

values, life satisfaction, early adulthood

Obsah

Úvod	7
Teoretická část.....	9
1. Psychologické pojetí hodnot	9
1.1. Hodnoty	9
1.2. Přehled konceptů hodnot a hodnotových orientací	13
1.3. Hodnoty a hodnotová orientace u mladých dospělých v ČR	23
2. Spokojenost	25
2.1. Vymezení pojmu životní spokojenosti o osobní pohody	25
2.2. Modely a koncepty osobní pohody a životní spokojenosti	27
2.3. Faktory ovlivňující osobní pohodu a životní spokojenost	31
2.4. Spokojenost a hodnoty	34
3. Charakteristika mladé dospělosti	38
3.1. Vývojové úkoly mladého dospělého	39
3.2. Emoční vývoj a sociální zařazení	40
3.3. Osobnost mladého dospělého	43
Empirická část	45
4. Cíl výzkumu a formulace hypotéz	45
5. Výzkumný soubor	48
6. Metoda, postupy sběru dat a jejich zpracování	52
7. Výsledky výzkumu a jejich analýza	55
8. Shrnutí výsledků	73
9. Diskuze	75
Závěr	80
Seznam použité literatury	82
Seznam příloh:	96

Úvod

Tématu životních hodnot není v poslední době věnováno mnoho odborné pozornosti, i přesto, že hodnoty do jisté míry určují naši budoucnost. Pokud známe preferované hodnoty jedince, známe jeho záměr, směřování jeho snažení. Hodnoty mohou být nápomocny k pochopení činů jednotlivců (Eyal, Sagristano, Trope, Liberman, & Chaiken, 2009).

Tato práce by ráda podnítila zájem o zkoumání hodnot především vzhledem k fenoménu životní spokojenosti. Domnívám se, že prostřednictvím uvědomování si svých hodnot, následného naplňování hodnot, jedinec může dosáhnout životní spokojenosti. Myslím, že hodnoty nám pomáhají při cestě za štěstím a spokojeností. Bohužel však není mnoho autorů, kteří se věnují vztahu hodnot a životní spokojenosti.

Podnětem ke zkoumání vztahu důležitosti hodnot a spokojenosti v oblastech odrážejících hodnoty daly podnět výzkumy, které se zaměřovaly na vztah důležitosti práce a spokojenosti v práci (Eyal, Sagristano, Trope, Liberman, & Chaiken, 2009). Tento diplomový projekt se věnuje prošetření tohoto vztahu u více oblastí než jen u hodnoty/oblasti práce.

Tato studie se zaměřuje na zkoumání souvislosti mezi důležitostmi hodnot a spokojeností v daných oblastech na vzorku mladých dospělých, jedná se o mé vrstevníky, tedy skupinu, která je mi nejbližší a domnívám se, že jí dovedu nejlépe porozumět.

Tématem diplomové práce jsou hodnoty a spokojenost mladých dospělých. Práce má za cíl představit pojmy hodnoty a spokojenost, ilustrovat na různých pojetích šíři chápání těchto pojmů, představit dosavadní poznatky z oblasti zabývající se vzájemným ovlivňováním hodnot a spokojenosti a následně stručně charakterizovat období mladé dospělosti. V empirické části má tato práce za cíl zmapovat souvislost míry důležitosti hodnot a míry spokojenosti v jednotlivých oblastech.

Diplomová práce je členěna na teoretickou a empirickou část. Teoretická část představuje téma hodnot, prezentuje různá psychologická pojetí hodnot, následně je věnován prostor tématu spokojenosti, také jsou představena různá pojetí a nastíněny faktory ovlivňující spokojenost. Poté jsou shrnuta dosavadní zjištění propojující oblast hodnot a spokojenosti. Závěrem teoretické části je charakterizováno období mladé dospělosti. Empirická část přibližuje provedený výzkum kvantitativní povahy, který využívá metody dotazování. Je využit dotazník, který byl sestaven speciálně pro účel tohoto výzkumu. Kvantitativní výzkum odpovídá především na otázku, zda existuje souvislost mezi mírou důležitosti hodnot a mírou

spokojenosti v oblastech, které odráží hodnoty. Dále je zařazeno doplňující kvalitativní šetření, které do jisté míry doplňuje rezervy kvantitativního výzkumu.

Byla bych ráda, kdyby výsledky provedeného výzkumu byly přínosné i pro aplikovanou psychologii.

Teoretická část

1. Psychologické pojetí hodnot

V následující kapitole představuji téma hodnot, nejprve se věnuji psychologickému vymezení tohoto termínu, vyjasňuji jeho místo v motivační struktuře osobnosti a vymezuji ho vzhledem k blízkým pojmům. Následně nastiňuji různé funkce hodnot a shrnuji samotný proces přijetí hodnoty, zmiňuji též situace ohrožující hodnoty. Poté představuji některá pojetí hodnot a hodnotových orientací podle několika autorů pro ilustraci možné širší chápání tohoto tématu.

1.1. Hodnoty

Pojem „hodnota“ je užíván v různých vědách s různým významem. Můžeme mluvit o hodnotě v matematice, ekonomii či ve filozofii, sociologii i psychologii. Proto předkládám psychologické definice hodnot, které vyjasní, jak je tento pojem užíván v této diplomové práci.

V rámci psychologického pojetí můžeme obecně říci, že „hodnota představuje specifickou psychologickou kategorii, která tvoří poměrně stabilní, trvalou strukturu osobnosti významnou pro individuální, sociální a historickou realizaci člověka. Hodnoty představují přesvědčení o dobrém nebo prospěšném, ale také o špatném nebo nežádoucím, které regulují individuální nebo skupinovou aktivitu.“ (Cakirpaloglu, 2009, s. 277). Hodnotu můžeme definovat jako „subjektivní míru důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům, jiným lidem, aj.“ (Průcha, Walterová, & Mareš, 2009, s. 91).

Hodnoty dále chápeme jako nejpodstatnější přístupy či postoje člověka k základním oblastem života (objektům, jevům, ideám, lidem apod.). Můžeme tedy říci, že hodnotami rozumíme ty postoje, které nejvíce ovlivňují naše jednání a chování (Mikšík, 2001). Někteří autoři nenahlíží na motivační strukturu osobnosti skrz analýzu rysů osobnosti, a to prostřednictvím toho, čeho si jedinec nejvíce cení, co považují za hodnotu, ke které směřuje, která ho stimuluje k určitému jednání a chování (Mikšík, 2001).

Hodnoty se nepřetržitě promítají do našeho jednání, myšlení i cítění, jak již bylo nastíněno výše. Tvoří tak podstatnou část naší motivace, vypovídají o tom, co je pro nás důležité a co nás silně motivuje k dosahování našich cílů. Každý jedinec si může cenit něčeho jiného, pro někoho je na prvním místě rodina a pro jiného například poznání. Přestože jsou hodnoty

spíše stabilní charakteristikou, v průběhu života je přehodnocujeme a měníme jejich pořadí, určitá hodnota pro nás může být časem důležitější a tak se jiných musíme vzdát či je upozadit. Při každém rozhodování zohledňujeme naše hodnoty, proto je užitečné mít rozmyšlené a uvědomělé, co je pro nás opravdu důležité – lidově říkáme „on ví, co chce“ (Horváthová, Bláha, & Čopíková, 2016).

Přesto, že nemůžeme popřít, že naše hodnoty ovlivňují náš každodenní život, je zajímavé, že výzkum z roku 2009 zjistil, že hodnoty více ovlivňují naše chování ve vzdálenější budoucnosti než v blízké budoucnosti. Podle autorů výzkumu jsou hodnoty jakýmsi průvodcem chováním v relativně vzdálené budoucnosti, pracují se záměrem, nikoli se spontánním chováním v bezprostřední budoucnosti (Eyal, Sagristano, Trope, Liberman, & Chaiken, 2009).

„V současné psychologii stále více sílí představa vzájemného ovlivňování cílů a hodnot: Na jedné straně je to cíl, který dává všemu, co k jeho dosažení směřuje, kladnou hodnotu, a na druhé straně jsou to hodnoty, které ovlivňují volbu cílů.“ (Křivohlavý, 2006, s. 36). Křivohlavý zmiňuje, že cíl, ke kterému míříme, dodává na důležitosti (dodává hodnotu) dílčím událostem vedoucím k tomu cíli. Dále zmiňuje, že cíl získává hodnotu zase od vyššího cíle (Křivohlavý, 2006). Podobně již Kluckhohn chápe hodnotu, jako cosi žádoucího, od čeho se dále odvozují cíle (Kluckhohn, 1951).

Jung zařazuje hodnoty spolu s komplexy a archetypy do motivačních předpokladů (dynamických dispozic). Jung chápe hodnoty jako cosi nejobecnějšího a zároveň nejhlubšího, z hlediska vývoje jako nejčasnější dispozici člověka. Hodnotu chápe jako množství duševní energie, které jedinec investuje do určité oblasti své osobnosti. Jako žádoucí mohou být hodnoceny různé věci, ideje, kulturní a další obsahy. Hodnotou je podle Junga to, čeho si člověk váží a co miluje. Lidé a živočichové neustále utvářejí takzvanou soustavu osobnostních dispozic – žebříček hodnot. Živočichové si utvářejí pouze systém primitivních preferencí, člověk však systém rozpracovává až k nejvyšším etickým a estetickým hodnotám. Obecně platí, že čím výše postavené hodnoty, tím silnější motivační potenciál (Cakirpaloglu 2009; Jung, 1997).

Smékal pohlíží na hodnoty a definuje je prostřednictvím několika úhlů pohledu. Chápe hodnoty jako obecné cíle, o které člověk bojuje, usiluje, vnímá je jako důležité z hlediska smyslu. Příkladem uvádí zdraví, mír, rodinu. Chápe hodnoty také jako prostředky k dosahování něčeho pro nás důležitého-vzdělání, poctivé jednání atd. Dále vnímá hodnoty jako důvod, proč o něco usilujeme nebo něco odmítáme, neboli apeluje na význam hodnot při rozhodování. Připomíná ještě pojetí hodnot jako jakéhosi kritéria, podle kterého posuzujeme okolní svět, různé lidi, události, předměty atd. (Smékal, 2002).

Překvapivé je, že i přesto, že hodnoty získáváme až v průběhu života a jsou vysoce nadstavbovými tendencemi, přesto jsou zaznamenány případy, kdy zvítězily nad biologickými potřebami. Příkladem mohou být jedinci, kteří obětovali život za vlast či pravdu (Smékal, 2002).

Níže vyjasňuji vztah pojmu postoje k pojmu hodnoty. **Postoje** můžeme chápat jako tendence, které se demonstrují v hodnocení konkrétních subjektů upřednostňováním či odmítáním (Eagly, Chaiken, 1993). Podle Říčana je pro poznání člověka a predikci jeho chování mnohdy důležitější a přínosnější znát jeho postoj (a obvyklé projevy postojů v jeho jednání), například k rodině, k pracovnímu kolektivu atd., než znát jeho schopnosti, temperament či sílu jeho primárních potřeb (Říčan, 2007). Můžeme mluvit jak o postojích elementárních, vztahujícím se k jednotlivým objektům, které mají malý význam, například vztah ke knize, kterou právě čtu, či naopak o obecnějších postojích například postoj k rodině, k pracovnímu kolektivu. Obecnější postoje se dříve označovaly pojmem sentimenty. Nejobecnější postoje jsou hodnoty, určují celý životní styl a směřování člověka. Hodnoty můžeme chápat jako nejvyšší abstrakce konkrétních postojů (Říčan, 2007).

Jiní autoři však vymezují hodnoty oproti postojům tak, že hodnoty jsou odolnější ke změně než postoje; hodnoty považují za abstraktnější než postoje, hodnoty se tak nevztahují ke konkrétním objektům či osobám (Řehan & Cakirpaloglu, 2000).

Sociální psychologové Maio a kol. hovoří o trojúhelníkovém schématu (ideologie-hodnoty-postoje), kdy ideologie jsou ještě obecnějším pojmem než hodnoty, a to pojmem, který vyjadřuje postoje i hodnoty jednak v politické oblasti – konzervatismus-liberalismus, ale také v oblasti meziskupinových vztahů – individualismus-komunalismus (Maio, Olson, Bernard, Luke, & DeLamater, 2003).

Pro pochopení hodnot je třeba vyjasnit souvislost s **blízkými pojmy**. Jednotlivé hodnoty nelze vnímat izolovaně, protože jednotlivé hodnoty se skládají v propojené skupiny hodnot. Jedinec každé hodnotě přikládá jinou důležitost, čímž si utváří hodnotovou orientaci, tj. žebříček hodnot. Žebříček hodnot se tvoří na základě zkušeností v průběhu socializace. Během tvorby hodnotové orientace je jedinec ovlivňován hodnotovou orientací blízkých osob a vzorů, médií a hodnotami uznávanými společností, ve které žije. Hodnotová orientace je poměrně stálá charakteristika, přesto se však v životě pořadí důležitosti některých hodnot mění (Duffková, Urban, & Dubský, 2008).

Prudký v pojmech blízkých hodnotám rozlišuje hodnotovou orientaci jako pojem blízký spíše k hodnotovým typům. Neboli hodnotovou orientaci jedince vnímá jako určité zacílení k určitým hodnotám. O hodnotové preferenci hovoří jako o žebříčku hodnot (Prudký, 2009).

Výrost a Slaměník na hodnoty nahlízejí jako na to, co vzhledem k potřebě vzejde z činnosti. Tyto produkty činnosti neboli hodnoty orientují jedincovu činnost i cíl této činnosti. Autoři dále hovoří o tom, že hodnoty působí i šířeji, hovoří o zvnitřněném hodnotovém systému, který je základem jedincova vědomí a jedincova světonázoru. Zvnitřněné hodnoty, které obecněji orientují jedince, tak autoři považují za hodnotové orientace. (Výrost & Slaměník, 2008).

Cakirpaloglu zmiňuje, že hodnoty můžeme třídit podle jejich **funkce** na adaptující – prostřednictvím kterých dochází k přizpůsobení v novém prostředí, ochranné – pomáhající chránit naše ego, poznávací - zastupující naše zájmy a kognitivně stimulující podněty, sebeaktualizující – obsahující růstové hodnoty (Cakirpaloglu, 2009).

McGuire dělí funkce hodnot na individuální a na sociální, vzájemně se však ovlivňují. Individuální funkce se skládá za prvé z funkce adaptace jedince především na nové fyzické a sociální podmínky. Vztahuje se k hodnotám, které jedinci pomáhají při adaptaci na nové podmínky a situace. Takové hodnoty si člověk osvojuje během socializace a skrze své životní zkušenosti. Individuální funkce se skládá také z funkce překonávání vlastní existence. Tato funkce se týká hlavně hodnot, které směřují k ideálům jedince. Sociální funkce hodnot se dělí na funkci sociální integrace, tato funkce má za cíl udržet sociální stabilitu a prosperitu. Dále se sociální funkce dělí na funkci sociální racionalizace. Hodnota z tohoto hlediska slouží k ospravedlnění různých zájmů, obsahů či cílů prostřednictvím široké společenské podpory pro danou oblast. Racionalizace zprostředkuje dílčí zájmy skupiny široké veřejnosti skrze obecnější hodnoty (McGuire, 1969).

„Funkční podstatu hodnoty lze vyjádřit stručně takto: Hodnoty představují vytoužené, hlavně uvědomělé tendence konstituující bio-psycho-socio-duchovní podstatu lidského bytí“ (Cakirpaloglu, 2009, s. 322).

Proces začlenění hodnoty je dlouhodobý a složitý. **Přijímání hodnot** začíná fází informace, jedinec se dovídá o existenci hodnoty. Následuje fáze transformace, jedinec si hodnotu přeartikuluje do svého vnitřního jazyka. Třetí fáze je angažování se, v této fázi je hodnota buď akceptována či odmítnuta. Následuje fáze inkluze, v této fázi je hodnota začleňována do jedincova hodnotového systému. Poslední fází je dynamizace, v této fázi

odmítnutá či přijatá hodnota modifikuje osobnostní charakteristiky jedince. Pokud nějaká z fází nenastane, začlenění hodnoty není kompletní, může tak dojít například k automatickému přejímání hodnot či názorů. Těchto pět fází můžeme doplnit ještě o fáze stabilizace, udržování a transformace hodnot (Hudeček, 1986).

Hnilica na základě výsledků svého výzkumu shrnuje faktory ovlivňující vznik utváření hodnot. První faktor zahrnuje vliv jiných lidí, sociálních rolí, institucí, historických událostí a kultury (socializace a enkulturace). Třetím faktorem, který ovlivňuje především změnu hodnot, jsou intrapsychické dynamické procesy, tyto procesy směřují ke konzistenci jedincova hodnotového systému, při změně důležitosti jedné hodnoty se přetváří celý systém hodnot jedince (Hnilica, 2007).

Podle české filozofky J. Polákové může v **mezních životních situacích** nastat ohrožení hodnot trojím způsobem, zároveň však uvádí, že se při ohrožení důležité hodnoty v člověku mobilizují vnitřní síly. Hodnotou chápe téměř cokoli – osobu, věc, vztah atd. Prvním stupněm je ohrožení realizace hodnot, cílem je zachránit situaci prostřednictvím mobilizace odvahy. Druhým stupněm je ztráta realizace hodnoty, cílem je vydržet situaci díky mobilizaci naděje. Třetím stupněm je zpochybnění platnosti hodnoty, cílem je porozumět situaci skrze mobilizaci moudrosti (Poláková, 1994). Pro psychologické pojetí je tento koncept, dle mého názoru, zajímavý, jelikož není mnoho poznatků o tom, kdy jsou hodnoty jedince v ohrožení.

1.2. Přehled konceptů hodnot a hodnotových orientací

V odborné literatuře české i zahraniční se objevuje poměrně velké množství konceptů hodnot a hodnotových orientací. Koncepty se liší především tím, jak téma hodnot uchopují, jak vymezují typy hodnotových orientací a samozřejmě také tím, jaké metody ke zkoumání hodnot využívají. Z velkého množství přístupů představuji níže několik podle mého názoru významných. Nejprve uvádím nejrozšířenější pojetí, poté pojetí interkulturní, následně pojetí hodnot pocházející z prostředí České a Slovenské republiky.

Eduard Spranger, představitel německé duchovně-psychologie 20. století, hovoří o existenci šesti typů poznání světa (šest typů hodnotových orientací), u každého typu je pak nejvýraznější určitá základní životní forma. Životní formy lze chápat jako jakési duchovní principy, které u lidí předurčují přístup ke světu (nejdůležitější hodnoty pro danou hodnotovou orientaci). Mezi životní formy patří: pravda, krása, užitek/zisk, láska k lidem, moc, bůh/moudrost. Spranger pojal základní typy hodnotových orientací jako vyhraněné osobnostní

vzorci podle preference hlavní životní hodnoty. Chápe základní hodnotové orientace jako motivační vzory předurčující pojetí životních cílů.

Vymezil *typ teoretický*, jehož hlavní hodnotou je poznání, směřuje k poznání pravdy. Jedná se spíše o individualistu a teoretika, spíše než experimentátora, snaží se poznávat svět hledáním obecných zákonitostí a závislostí. Poznává neprožitkově a necitově.

Další ze šesti typů je *ekonomický typ*, jehož hodnotou je především užitečnost, zaměřuje se na obhájení své existence. Takový jedinec se snaží ve všem najít užitek a osobní prospěch. Celý svět vnímá jako prostředek k udržení vlastní existence a vlastnímu prosperování. Důležitý je pro něj vnější efekt, prožitek a vlastní blaho.

Třetí typ je *typ estetický*, který zdůrazňuje hodnotu krásy, celý život směřuje k hledání harmonie. Jedná se o člověka citově založeného, který vnímá život jako hru obrazů, někdy ale poměrně odtrženou od reality světa.

Sociální typ dává důraz na hodnotu lásky, jeho cílem je konat dobro. Jedná se o jedince, pro kterého jsou velmi důležití lidé, vždy se jim snaží pomoci, snadno se dovede vžít do situace jiných lidí, v jeho vztazích převládá sympatie nebo antipatie, láska nebo nenávisť.

Pátý typ je *typ politický*, jehož hlavní hodnotou je moc a životním cílem je ovládnutí lidí. Hlavní zájem politického typu je dominovat, vládnout, ovládat druhé. Je rád, když jsou na něm ostatní závislí, nesnáší konkurenci, stále vyzdvihuje sebe sama.

Poslední typ, který Spranger vymezil je *typ náboženský* neboli ideový, jeho hlavní hodnotou je jednota, celoživotně směřuje k překračování sebe sama. Nezáleží mu na materiálních hodnotách, snaží se žít pro vyšší cíle a hodnoty (Spranger, 1979).

Allport, Vernon a Lindzey na této teorii vytvořili nástroj na měření uspořádání hodnotové orientace u konkrétních jedinců. Metoda měří jak velký zájem jedinec má o každou z šesti oblastí a na základě toho je stanoven převažující hodnotový typ a jaký je jeho systém motivace (Allport, Vernon & Lindzey, 1960).

Leonard V. Gordon vypracoval teorii šesti interpersonálních hodnot osobnosti, které zahrnují vztah jedince k lidem i vztah jedince k sobě. Jedinci s různými hodnotami se liší podle toho, nakolik a jak se zapojují do vztahů osobních, sociálních, manželských či profesních. První hodnotou je *podpora*. Lidé s dominující hodnotou podpory, touží po porozumění, ohleduplnosti, podpoře a povzbuzení. Takový jedinec si váží laskavého jednání a shovívavosti. Jedinci s dominující hodnotou *konformita*, dodržují sociálně korektní jednání, dodržují

pravidla, snaží se dělat to, co je obecně považováno za správné či vhodné. Jedince, kteří preferují hodnotu *uznání*, těší být obdivován a považován za důležitého, být chválen. Jedincům preferujícím *nezávislost*, záleží na právu dělat cokoli, co se jim zachce, co uznávají za vhodné, nepřizpůsobovat se, ale jednat čistě podle sebe. Jedinci upřednostňující hodnotu *benevolence* se snaží jednat ve prospěch druhých, dělit se s nimi, pomáhat nešťastným, být štědrý. Lidé s převahou hodnoty *vůdcovství* těší mít druhé na starost, mít autoritu, vést lidi a mít moc (Gordon, 1960).

Výše zmíněné interpersonální hodnoty vztahuje Gordon ke Sprangerovým typům hodnotových orientací. Pro Sprangerův teoretický typ je typická vysoká tendence k nezávislosti a vůdcovství, pro ekonomický typ je charakteristická vysoká tendence být uznáván. Sociální typ vykazuje vysokou hodnotu benevolence. Estetický typ vysoce skóruje v oblasti nezávislosti. Pro politický typ je typické vysoké skóre v oblasti vůdcovství. Náboženský typ vykazuje vysokou tendenci k benevolenci a konformitě (Gordon, 1960).

Charles W. Morris vymezil v hodnotové orientaci tři základní složky, podle převahy dané složky pak určil tři „cesty života“. První cesta je *dionýská*, člověk, který kráčí touto cestou, dává přednost splnění si momentálních přání okamžitě. V řecké mytologii byl Dionýsos polobohem vína a nespoutaného veselí. Druhá cesta je *prométheovská*, pro ni je typická snaha účinně zacházet se světem. Prométheus v řecké mytologii stvořil prvního člověka a pak učil lid vědám. Třetí cesta je budhistická, u které je charakteristická snaha účinně ovládat sám sebe, jak tomu bylo v učení Buddhy (Morris, 1956).

Další pojetí vypracoval v rámci logoterapie **Viktor E. Frankl**, popisuje stěžejní duševní sílu člověka jako touhu po odhalování a naplňování smyslu života. Jeho teze je, že každý život člověka má svůj smysl. Zároveň ale, že se po smyslu života neptáme, ale odpovídáme na něj tím, že za život přebíráme odpovědnost. Tím chce Frankl vyjádřit, že smysl člověka neformulujeme ve slovech, ale vyjadřujeme ho našimi činy a jednáním (Frankl, Lukas, 2006).

Frankl popisuje orgán smyslu – svědomí, jako intuitivní schopnost najít jedinečný smysl, skrývající se v každé situaci. Pro životní existenci jedince jsou typické série sebeutvářejících procesů, dějů a aktů směřujících ke zvolení a uskutečnění vlastního smyslu života – životní cesty. Tyto procesy (i jejich vyústění) jsou nashromažďovány do rozvoje individuálně příznačné struktury – tj. osobních hodnot. Frankl zastává názor, že pokud se smysl života projevuje v jednotlivých situacích v životě člověka, pak nad ním musí existovat universalie smyslu života – cosi nadřazeného, tedy hodnoty. Podle Frankla je člověk životem

postaven před tři nejobecnější kategorie hodnot, se kterými se v životě vyrovnává (Frankl & Lukas, 2006).

První kategorií jsou *tvůrčí* hodnoty neboli hodnoty výkonu, které lze realizovat pouze činnostmi či dílem. Pokud u jedince převažuje zaměření na tvůrčí hodnoty, pak je jedinec obvykle realizuje v práci či povolání. Každé povolání má potenciál dát životu smysl. Práce ale může být vykonávána pouze samoučelně – k vydělávání peněz. Peníze pak můžeme využít „na něco“ ale práce ztrácí dimenzi „k čemu“ (respektive je omezena pouze na samoučelné vydělávání peněz). Druhou kategorií jsou *zážitkové* hodnoty, které se dají realizovat pouze prožíváním. Uskutečňujeme je tak, že přijímáme svět do sebe. Příkladem může být ponoření se do krásy přírody, do uměleckého díla. Třetí kategorií jsou *postojové* hodnoty, které člověk realizuje přístupem k omezením života. Utvoření postoje k lidské konečnosti, omezenosti.

Frankl zdůrazňuje, že každý člověk je povinen realizovat své hodnoty do posledního okamžiku svého života. Tvrdí, že člověk by měl být vědom svých hodnot a nese zároveň vůči hodnotám odpovědnost naplňovat je (Frankl & Lukas, 2006).

Franklovo chápání hodnot je ovlivněno jeho životním osudem – pobytem v koncentračním táboru, přesto je toto vymezení hodnot pro praxi přínosné a stále je odbornou veřejností uznáváno (Frankl & Lukas, 2006).

Další pojetí hodnot vytvořil **William Stern**, který hodnoty chápe jako velmi zobecněné motivy, rozlišuje je skrz tři základní směry orientace. První směr hodnotové orientace je *autotelický*, neboli směr orientace mající účel sám v sobě, nebo též v samotném Já. Obecným motivem je zde účel sám o sobě a zisk pro sebe sama. Druhý směr hodnotové orientace podle Sterna je *heterotelický*, který vyjadřuje směřování ke zvýznamňování druhých. Zde je obecným motivem hodnota významu něčeho dalšího. Posledním směrem hodnotové orientace je směr *hypertelický*, který se zaměřuje na nadosobní cíle a ideály. Tři typy hodnotových orientací jsou představovány též na příběhu ze starého Egypta. Faraónův písař se ptal tří dělníků při stavbě pyramid, co dělají. První odpověděl, že tesá kámen, druhý, že živí rodinu, třetí odpověděl, že staví chrám (Stern, 1924).

Milton Rokeach rozlišuje hodnoty na dva typy – terminální a instrumentální hodnoty. *Terminální* hodnoty Rokeach chápe jako obecné cíle a ideály, o jejichž dosažení se člověk snaží. Terminální hodnoty neboli cílové hodnoty označují konečný ideální stav. Mezi terminální hodnoty Rokeach řadí bezpečí národa, krásu, mír ve světě, moudrost, pohodlný život, rodinné

bezpečí, rovnost, sebeúctu, spokojenost, společenské uznání, spásu duše, svobodu, štěstí, upřímné přátelství, úspěšnost, vnitřní harmonii, vzrušující život, zralou lásku.

Naopak *instrumentální* hodnoty jsou prostředky k dosažení ideálního stavu, jedná se o způsoby chování, které slouží k dosažení cíle. Mezi ně patří ctižádostivost, čistota, fantazie, intelekt, laskavost, logika, nezávislost, ochota, odvaha, poctivost, poslušnost, přívětivost, sebekontrola, schopnost („být schopný“), smířlivost, svobodomyšlnost, veselost, zodpovědnost (Rokeach, 1973).

Následující koncepty nahlíží na hodnoty prostřednictvím interkulturního hlediska.

Další koncept teorie hodnot, který je významný především pro empirické zkoumání tohoto tématu, je Teorie univerzálních hodnot izraelského psychologa **Shaloma H. Schwartze**. Schwartz hodnoty chápe jako klíčové pro chápání lidské společnosti, proto se snažil zjistit, zda existuje určitá struktura hodnot, která by byla společná lidstvu obecně. Schwartz definuje hodnoty skrz šest bodů. Hodnoty jsou přesvědčení, která zahrnují spíše emoce než objektivní fakta. Směřují k cílům, které motivují k určitému jednání. Hodnoty jsou abstraktní pojmy, hodnoty ale mohou být naplňovány prostřednictvím konkrétních činů. Hodnoty zastávají funkci standardů a kritérií a můžeme seřadit podle důležitosti – můžeme určit priority (Schwartz, 1994).

Schwartz spolu s Bilským vytvořili nové rozdělení hodnot podle motivačních cílů. První motivační cíl je naplnění potřeb jedince jako biologického organismu, druhý motivační cíl je naplnění nezbytných požadavků koordinované sociální interakce, třetí je naplnění potřeb směřujících k přežití a zajištění zájmů skupin (Bilsky & Schwartz, 1994).

Schwartz nejprve na základě dosavadních poznatků o hodnotách stanovil padesát šest hodnot, tento seznam hodnot následně využil ve svém výzkumu, kde žádal o vyznačení, nakolik daná hodnota byla vůdčím principem v jejich životě. Tento dotazník administroval vysokoškolským studentům a učitelům základních škol ve dvaceti zemích světa, (později svůj výzkum dále rozšiřoval a sbíral data v dalších zemích). Z faktorové analýzy vzešlo deset (resp. jedenáct) univerzálních motivačně odlišných hodnot, které byly zaznamenány u všech zkoumaných kultur: samostatnost (nezávislost, sebeurčení), stimulace, hédonismus, úspěch, moc (síla), bezpečnost, konformismus, tradice, benevolence, univerzalizmus a spiritualita (která bývá někdy i autorem vynechávána). Autor dané hodnoty znázorňuje v kruhu, který reflektuje vztahy mezi hodnotami (kompatibilitu a konflikt). Blízkost hodnot v kruhu odráží míru

korelace mezi jednotlivými hodnotami, protilehlost hodnot znázorňuje zápornou korelaci (Schwartz, 1992).

Schwartz a Sagiv následně rozdělili výše zmíněné hodnoty do dvou dimenzí: dimenze posílení *ega* – moc, úspěch, hédonismus versus *sebetranscendence* – univerzalismus, benevolence a dimenze *konzervace* – konformita, bezpečí, tradice versus *otevřenost změně* – samostatnost, stimulace (Schwartz & Sagiv, 1995).

Dále se Schwartz zaměřil na interkulturní hledisko výzkumu hodnot ještě více, a provedl podobný výzkum znovu tentokrát na respondentech zastupujících 49 států světa. Následně bylo identifikováno sedm typů hodnot – konzervatismus, hierarchie, mistrovství, citová autonomie, intelektuální autonomie, oddanost rovnosti, harmonie, které autor dále strukturoval do tří polárních dimenzí: konzervatismus versus autonomie – obsahující citovou i intelektuální autonomii, hierarchie versus oddanost rovnosti a mistrovství versus harmonie. Autor usuzuje, že dimenze odrážejí základní témata každé společnosti: otázka vztahování se jedinců ke skupině – zakotvení či nezávislost, motivování jedince, aby respektoval blaho druhých – hierarchie či rovnost, vztah jedinců ke světu přírodnímu i sociálnímu – dominance či žít v rovnosti (Schwartz, 1999).

Geert Hofstede hovoří obecně o dvou typech hodnot. První typ jsou žádané hodnoty, zastupující to, co jedinec uznává za hodnotu z globálního hlediska, co si jedinec myslí, že by měl chtít. Druhý typ jsou hodnoty požadované, což jsou hodnoty důležité pro jedince, odrážejí jeho potřeby a zájmy, to, co doopravdy chce. Autor se zabýval především studiem kulturních hodnot. Hovoří o kulturních hodnotách jako o obecných tendencích upřednostňovat určité stavy společnosti před jinými, mající kladný či záporný charakter. Hofstede skrze hodnoty analyzuje kultury, kultury vnímá jako „mentální programy“ lidské mysli, které pracují podvědomě a podle kterých má jedinec tendenci jednat. Různé mentální programy jsou charakteristické pro určité kultury. Ze svého rozsáhlého výzkumu vyvodil pět bipolárních dimenzí mentálních programů: malá versus velká vzdálenost moci (jak společnost vnímá nerovnoměrnost rozdělení moci); individualismus versus kolektivismus (zda jednatel vystupuje spíše sám za sebe, či jako část většího kolektivu); maskulinita versus feminita (jak se daná společnost staví k ženské a mužské roli); vyhýbaní se nejistotě (jak se společnost staví k nejistotě, zda se jí snaží minimalizovat zákony a pravidly či ne); dlouhodobá versus krátkodobá orientace (jak společnost pracuje s časovou orientací, zda se orientuje na tradice a historii či ne). Hofstede zastává názor, že

„mentální programy“ si jedinec osvojuje již během dětství, následně si je utvrzuje v rámci vzdělávání (Hofstede, 2003).

Ronald Inglehart, americký sociolog a politolog, zkoumal hodnoty vzhledem k společenským, technologickým a ekonomickým změnám. Jeho pojetí je tedy především sociologické, nicméně pro psychologické pochopení tématu hodnot je přínosné. Jelikož sám autor konstatuje na základě výzkumu, že hodnoty převažující u jednotlivých společností jsou vysledovatelné i na úrovni individua v dané společnosti. Inglehart stál v čele světového výzkumu hodnot (World Values Survey), který se soustřeďoval především na výzkum hodnotové orientace v souvislosti se společenskými změnami. Inglehartovo pojetí je inspirované pojetím potřeb Maslowa a pojetím hodnot Rokeache (Inglehart, 2004).

Výsledky svého bádání shrnul takto, společnosti stojící na materialistických hodnotách trpí na ekonomickou a existenciální nejistotu a panuje zde boj o zajištění základních lidských potřeb. V takových společnostech se klade důraz na bezpečí, stabilitu a jistotu (Inglehart, 2004).

Na druhé straně ve společnostech zdůrazňující postmaterialistické hodnoty panuje většinou jistota a materiální dostatek. Orientují se převážně k hodnotám – životní spokojenost, naplnění života a estetických či intelektuálních potřeb (Inglehart, 2004).

V kontextu hodnot se autor zaměřuje na dva typy změn – přeměnu agrární společnosti ve společnost industriální a na přechod od industriální společnosti se společnosti postindustriální. V obou typech změn společností nastává restrukturalizace hodnotových systémů. Pro definování hodnot autor používá dvě dimenze, které zjistil faktorovou analýzou. Jedná se o dimenzi hodnot tradičních versus sekulárně-racionálních a dimenzi hodnot sebezáchovy versus seberealizace (Inglehart, 2004).

Tradiční hodnoty vítězí především v agrárních společnostech, hodnoty sekulárně-racionální ve společnostech industriálních. V tradičních společnostech jsou vyzdvihovány hodnoty jako je víra, úcta k autoritě, rodina, morálka. Takové společnosti mají sklon k patriotismu a nacionalismu. Industriální společnosti ukazují opačný trend. Převažující hodnoty ve většině vyspělých zemí se posouvají směrem k sekulárně-racionálním hodnotám, nyní se tyto společnosti transformují od hodnot sebezáchovy k hodnotám seberealizace. Zejména je podpořena škála hodnot směřujících ke spokojenosti a sebedůvěře (Inglehart, 2004).

Inglehart svými výzkumy dokazuje, že v rozvinutých zemích existuje vztah mezi pocitem štěstí, životní spokojeností a rozvojem ekonomiky, neboli že lidé z bohatších zemí se cítí šťastnější a spokojenější (Inglehart, 2004).

Na Slovensku se problematikou hodnot zabýval **Ján Grác**, tvorbu hodnot jedince autor chápe jako celoživotní proces, který probíhá na základě učení. Grác se na hodnoty dívá z jiného úhlu pohledu, než ostatní autoři. Hovoří o čtyřech kategoriích hodnot, hodnoty nepoznané, poznané, uznávané (kterými se ale neřídíme) a hodnoty, kterými se řídíme, přitahují nás, snažíme se je naplnit (Grác, 1979).

Z českého prostředí také pochází některé klasifikace hodnot. Níže uvádím několik příkladů.

Stanislava Kučerová rozčleňuje hodnoty podle dimenze, ve které člověk prožívá svůj svět i sebe. Hodnoty člení na přírodní, civilizační a duchovní. Přírodní hodnoty dále člení na *životní* (vitální) hodnoty (zdraví, uspokojení smyslů) *sociální* (vztah jedince k sobě a druhým lidem). Hodnoty civilizační slouží k lidské *seberealizaci* – blahobyt, užitek z techniky a ekonomiky. Duchovní hodnoty dále člení na *sebeřizení* – hodnoty morálky, *sebevýraz* – utvářený prostřednictvím krásy a umění, *sebereflexe* – hodnoty odrážející názor jedince a jeho náboženským přesvědčení (Kučerová, 1996).

Nyní bude představeno pojetí **Lídy Osecké**, která se dlouhodobě zabývala tématem hodnot. Osecká na základě svých výzkumů na žácích středních škol rozděluje hodnoty na *allocentrické* – porozumění a pomoc lidem, *intelektuální* – inteligence a vědomosti, *sociocentrické* – práce pro společnost, *estetické* – vkus a smysl pro krásu, *zdokonalování* – úsilí o dosažení dokonalosti, *prestižní* – úspěch a uznání, *příjemnost* – pohodlnost, *materiální* – mít finance a majetek a *emocionální* – prožívat silné pocity. Tyto hodnoty kombinacemi dále tvoří typy hodnotových preferencí zvláště pro děvčata a zvláště pro hochy. Výzkum byl prováděn na žácích, není zřejmé přesné věkové rozmezí (Osecká, 1984; Osecká, 1991; Osecká, 2001; Osecká, Řehulková, & Řehulka, 1994).

U děvčat vítězily hodnoty allocentrické, dále byly preferovány i hodnoty estetické a intelektuální, nejméně byly preferovány hodnoty materialistické. Osecká hovoří o šesti typech hodnotových preferencí děvčat.

První je kombinací allocentrických, sociocentrických a intelektuálních hodnot, tento typ je nejvíce zastoupený v populaci středoškolských děvčat.

Druhý typ je kombinací allocentrických, estetických, intelektuálních a hodnot příjemnosti.

Třetí typ je kombinací hodnot estetických, allocentrických, materiálních a hodnot prestiže.

Čtvrtý typ je kombinuje allocentrické hodnoty a hodnoty příjemnosti a prestiže, nejméně jsou u takového typu preferovány hodnoty emocionální.

Pátý typ preferuje hodnoty allocentrické a emocionální a nejméně preferované jsou hodnoty prestiže a materiální.

Poslední šestý typ spojuje preference allocentrické, emocionální a estetické (Osecká, 1984; Osecká, 1991; Osecká, 2001; Osecká, Řehulková, & Řehulka, 1994).

U chlapců byly celkově nejvíce zastoupeny hodnoty intelektuální, nejméně byly preferovány hodnoty materiální a sociocentrické. Osecká u chlapců také hovoří o šesti typech, které jsou však více vyhraněné než typy u děvčat.

První typ spojuje preference allocentrických hodnot a hodnot zdokonalování, nejméně preferovány byly hodnoty materiální.

Druhý typ spojuje preference allocentrických a estetických hodnot, dále preference estetických a socioekonomických hodnot, nejméně jsou preferovány opět materiální hodnoty. Tento typ je v populaci středoškoláků nejvíce zastoupen.

Třetí typ se skládá z preferencí hodnot materiálních a nejméně tento typ preferuje allocentrické hodnoty. Tento typ je třetí nejpočetnější v populaci středoškolských hochů.

Čtvrtý typ preferuje hodnoty estetické a zároveň nejméně preferuje socioekonomické hodnoty, jedná se o druhý nejvíce zastoupený typ.

Pátý typ preferuje prestižní hodnoty a zároveň odmítá materiální hodnoty.

Poslední šestý typ upřednostňuje hodnoty intelektuální a zároveň odmítá hodnoty estetické, prestižní, emocionální a sociocentrické (Osecká, 1984; Osecká, 1991; Osecká, 2001; Osecká, Řehulková, & Řehulka, 1994).

Koncept Petra Saka

Nyní představím koncepci hodnot **Petra Saka**, která je v pozměněné formě využita v empirické části. Sak se několik desetiletí zabývá hodnotami a postoji a mapuje je v české společnosti.

Sak nejprve využíval řazení hodnot, ale konstatuje, že shledal dvě nevýhody, kvůli kterým poté formu změnil. Při řazení hodnot nevíme, jak vzdálené jsou hodnoty na prvním a druhém místě nebo desátém a jedenáctém, dále pokud do seznamu hodnot přiřadíme jakoukoli další hodnotu, nemůžeme výsledky výzkumů vzájemně porovnávat. Sak proto následně ve svých výzkumech využívá, stejně jako Osecká, metodu párového srovnání (metodiku párových hodnot), neboli po respondentovi žádá volbu mezi dvěma protikladnými hodnotami na škále, které jsou zastoupeny krátkým výrokem. Například hodnota 1 zastupuje úplné přiklonění k životnímu průmyslu a naopak hodnota 5 zastupuje úplné přiklonění k hodnotě ekonomický rozvoj, hodnota 3, tak představuje neutrální postoj. Na rozdíl od Osecké předkládá současně respondentovi pětibodovou škálu, na které má respondent ohodnotit důležitost každé hodnoty, díky čemuž je možná komparace s dalšími výzkumy. Sak zařadil také možnost doplnit hodnoty respondentem, pokud mu v seznamu určitá důležitá hodnota chybí, může ji tak doplnit.

Sak nejprve využíval baterii 16 hodnot, kterou následně rozšiřoval, a v roce 1997 se baterie ustálila na 23 hodnotách. Jeho vymezení hodnot zahrnuje hodnoty: být užitečný druhým, demokracie, koníčky, láska, majetek, mír, plat, politická angažovanost, pravda, poznání, přátelství, rodina a děti, rozvoj vlastní osobnosti, soukromé podnikání, společenská prestiž, svoboda, úspěšnost v zaměstnání, veřejně prospěšná činnost, víra, vzdělání, zajímavá práce, zdraví, životní partner, životní prostředí (Sak, 2000).

Sak za využití faktorové analýzy získal sedm faktorů, které zastupují obecnější hodnotové orientace.

První egocentricko-materiální orientace je tvořena preferencemi hodnot majetek, plat a další příjmy, společenská prestiž, soukromé podnikání a úspěch v zaměstnání. Lidé s touto hodnotovou orientací usilují o to, aby se prosadili a byli v centru dění, nechtějí nic přinášet ostatním lidem. Jejich hlavním cílem je hromadit majetek a finance.

Další hodnotovou orientací je profesně-rozvojová. Tvoří jí preference hodnot vzdělání, rozvoj vlastní osobnosti, zajímavá práce, úspěšnost v zaměstnání. Zástupci této skupiny jsou či by rádi byli aktivní a tvořiví jedinci, kteří spojují touhu po rozvoji a realizaci v zaměstnání.

Třetí orientace je reprodukční, tvoří jí hodnoty životní partner, rodina a děti a láska. Lidé, kteří tíhnou k této hodnotové orientaci, se aktivně snaží zachovat rod a zajistit dobré podmínky pro růst a socializaci dětí.

Globální hodnotová orientace je tvořena hodnotami životní prostředí, mír, zdraví. Zástupcům této orientace záleží na prosperování celého lidského druhu, zachování zdravého a bezpečného prostředí pro celou společnost. Spolu s předchozí reprodukční orientací obě orientace zastupují zájmy druhu.

Liberální hodnotová orientace je tvořena preferencemi hodnot svoboda, demokracie, soukromé podnikání. Stěžejní hodnotou pro zástupce této hodnotové orientace je svoboda, naopak upozaděna je zde majetek a příjmy.

Sociální hodnotová orientace je tvořena preferencemi hodnot veřejně prospěšná práce, politická angažovanost, společenská prestiž a být užitečný druhým lidem. Zástupci této hodnotové orientace tíhnou ke komunikaci s ostatními lidmi a usilují o to, aby se jim dařilo, přispívají k pospolitosti skupin či společnosti, v jistém smyslu překračují sami sebe prostřednictvím interakcí s ostatními lidmi.

Poslední, hédonistická hodnotová orientace je tvořena preferencemi hodnot koníčky a zájmy, přátelství a láska. Naopak nejméně preferované jsou hodnoty rodina a děti a politická angažovanost. Pro jedince s takovouto hodnotovou orientací jsou důležité nesvazující vztahy, také aktivity těchto jedinců nevyžadují příliš zodpovědnosti mnohdy ani velké úsilí (Sak, 2000).

1.3. Hodnoty a hodnotová orientace u mladých dospělých v ČR

Petr Sak v roce 1996 realizoval výzkum preferencí hodnot u „mládeže“ ve věku 15-30 let, respondenti hodnotili významnost hodnot na pětibodové škále. Hodnoty níže řadím podle výsledku preferencí. Výsledkům Sakova výzkumu je v této práci věnováno více prostoru, jelikož se od jeho pojetí odvíjí empirická část této práce.

První místo zaujala hodnota zdraví, druhá se umístila hodnota mír, následně se umístila láska, na dalším místě se umístila hodnota životní partner, na čtvrtém místě se umístila hodnota životní prostředí, následně se umístilo přátelství, poté hodnota rodina a děti. Na osmém místě je hodnota svoboda. Následující hodnotou je pravda a poznání, poté se umístila hodnota zajímavá práce. Na jedenáctém místě je hodnota demokracie. Následuje hodnota plat, rozvoj osobnosti. Na třináctém místě je úspěšnost v zaměstnání, následuje hodnota vzdělání. Na šestnáctém místě je hodnota být užitečný druhým lidem a následují koníčky. Osmnácté místo obsadila hodnota majetek. Další hodnotou je společenská prestiž, následuje hodnota soukromé podnikání. Poté na jednadvacátém místě hodnota veřejně prospěšná práce, na dvaadvacátém místě je hodnota politická angažovanost. Hodnota Bůh v tomto výzkumu nebyla použita, byla přidána až následně (Sak, 2000).

V roce 1997 byl realizovaný výzkum „Hodnotové orientace a využití volného času dětí a mládeže“ na respondentech ve věku 15-29 let. Nepreferovanější hodnota byla „mít dobré zdraví“ jako nejdůležitější byla ohodnocena 95 % respondentů, následovalo „žít v míru“ (88 %), žít ve spokojené rodině (85 %), dále „mít děti, dobře je vychovat“ (78 %), mít dobrou práci (74 %). Naopak nejčastěji hodnocena jako nejméně důležitá byla hodnota „žít podle náboženských zásad“. Z výsledků je patrné, že mladí lidé hodnotí jako nejdůležitější hodnoty spojené s jejich vlastní osobou či s jejich rodinným životem. Jako nejméně důležité byly hodnoceny ty hodnoty, které jsou spojené s děním ve společnosti či ve světě (Kolář, 1997).

V roce 2000 byl v České republice proveden rozsáhlý výzkum (1074 respondentů), v rámci kterého se mimo jiné zjišťovala hodnotová orientace u mladých dospělých (ve věku 18-20 let) a faktory, které ji ovlivňují. Pro tento výzkum byla použita Rokeachova škála hodnot spolu s dalšími metodami. Bylo zjištěno, že mladí dospělí nejvíce preferují následující hodnoty: svobodu, rodinné bezpečí, zralou lásku, štěstí, upřímné přátelství, mír ve světě a vnitřní harmonii. Bylo také zjištěno, že se u této populace objevují dva shluky hodnot a to ty, které se vzájemně přitahují (moudrost, sebeúcta a upřímné přátelství) a ty, které se vzájemně odpuzují (moudrost a vzrušující život). Též bylo zjištěno, že příslušnost k sociální skupině neovlivňuje hodnotovou orientaci (Řehan & Cakirpaloglu, 2000).

Z českého výzkumu, který využívá Schwartzův koncept hodnot, vyplývá, že mladí dospělí uvádějí jako nejvíce důležitou hodnotu benevolence a následně sebeurčení, jako nejméně důležitá byla hodnocena moc a následně konformita (Hnilica, 2007).

2. Spokojenost

V této kapitole se věnuji vymezení pojmů životní spokojenost a osobní pohoda vzhledem k dalším blízkým pojmům a souvisejícím termínům. Tato kapitola se snaží představit různorodost chápání těchto jevů. Následně představuji výběr konceptů životní spokojenosti a osobní pohody několika autorů. Poté shrnuji faktory ovlivňující životní spokojenost a osobní pohodu.

2.1. Vymezení pojmu životní spokojenosti a osobní pohody

Přestože spokojenost, pohoda, štěstí byly vždy v popředí pozornosti lidí, těmito pozitivními tématy se psychologové začali systematicky zabývat až v 80. letech 20. století. Terminologie pozitivní psychologie je však stále značně nejednotná. (Kebza & Šolcová, 2005).

Stěžejním termínem v pozitivní psychologii je termín well-being (duševní či osobní pohoda). S tímto pojmem souvisí další příbuzné termíny především life satisfaction (životní spokojenost). Životní spokojenost je nejčastější operacionalizace osobní pohody (well-being) ve výzkumech. U některých autorů jsou dokonce tyto termíny používány synonymně (DeNeve & Cooper, 1998; Kebza & Šolcová, 2005; Zemanová & Dolejš, 2015).

Dalšími významnými pojmy v pozitivní psychologii jsou pojmy: happiness (štěstí), welfare (blaho), quality of life (kvalita života) a další. Významy pojmů se vzájemně prolínají, užívání termínů není jednoznačné a není ani důsledné. Dalo by se říci, že každý autor užívá mírně odlišný koncept (Kebza & Šolcová, 2005; Zemanová & Dolejš, 2015).

Například Seligman a Csikszentmihalyi třídí pojmy pozitivní psychologie podle časového hlediska. S minulostí spojují pojmy well-being a spokojenost (contentment, and satisfaction), s přítomností, spojují pojem flow a štěstí (happiness), pojem naděje a optimismus s budoucností (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000). Nelze však říci, že je toto vymezení všeobecně přijímáno (Kebza & Šolcová, 2005).

Well-being (osobní pohodu) můžeme vnímat jako: „subjektivní reflexi lidského prožívání a hodnocení vztahu k sobě i okolnímu světu a jeho psychologického zpracování.“ (Kebza, Šolcová, 2005, s. 12). Well-being můžeme též chápat jako osobní pohodu, jež obsahuje duševní, tělesnou, sociální i spirituální složku (Kebza & Šolcová, 2005).

Well-being jakožto duševní pohoda je též vnímána jako důležitá část zdraví. Světová zdravotnická organizace (WHO) v roce 1948 začleňuje duševní pohodu (well-being) do definice zdraví, zdraví je chápáno nově jako souhrn tělesné, duševní a společenské pohody, ne pouze jako absence nemoci (Kebza & Šolcová, 2005; World Health Organization, 2000).

Well-being (osobní pohoda) je nejširší, ale také nejméně specifikovaný pojem pozitivní psychologie, který zahrnuje blízký pojem životní spokojenost. Životní spokojenost většinou zastupuje především kognitivní část osobní pohody (Kebza & Šolcová, 2005). Životní spokojenost zahrnuje spokojenost jedince s určitými oblastmi života jako je práce, volný čas, rodinný život, partnerství atd. Zatímco každá z těchto specifických oblastí je sama o sobě důležitá, je také pravdou, že spokojenost s každou oblastí je podstatně korelovaná s ostatními, stejně jako s celkovou životní spokojeností. Zdá se tedy, že celková míra spokojenosti odráží dílčí míry spokojenosti (Campbell, Converse, & Rodgers, 1976; Výrost & Gillernová, 2015).

Křivohlavý chápe spokojenost jako klid mysli a vnitřní pohodu, která je význačná nízkou mírou vzrušení a subjektivitou prožitku (Křivohlavý, 2013). Oproti tomu Sumner vnímá životní spokojenost jako pozitivní hodnocení podmínek života, vzhledem k našim normám a standardům (Sumner, 1996).

Podle autorů Stracka, Argyla a Schwarze je důležité rozlišit pojem životní spokojenost a štěstí. Pojmem štěstí bývá míněna emoce či pocit. Oproti tomu životní spokojenost je vnímána jako kognitivní posouzení stavu (Strack, Argyle, & Schwarz, 1991). Kdežto Křivohlavý však chápe štěstí jako souhrnný pojem zahrnující i spokojenost, který je možné dále diferencovat na základě dimenzí vysoká a malá intenzita; subjektivita a objektivita (Křivohlavý, 2013).

Headey a Wearing přicházejí s pojetím subjektivní osobní pohody. Vyzdvihují tím fakt, že osobní pohoda je stav vlastní pouze dané osobě. Subjektivní pohodu rozdělují na část kognitivní (životní spokojenost) a dvě emoční části zahrnující přítomnost pozitivních emocí a absenci negativních emocí (Headey & Wearing, 1989). Subjektivní osobní pohodu (subjective well-being) můžeme popsat jako déletrvající emoční stav reflektující subjektivní celkové hodnocení života člověka. Toto hodnocení je primárně kognitivní, zohledňuje frekvenci, s jakou jedinec zažívá pozitivní a negativní emoce. Hodnotit jedinec může svůj život jako celek či různé aspekty života zvlášť (Diener, Suh, & Oishi, 1997).

Pokud na osobní pohodu nahlédneme z evolučního hlediska, hovoříme tak o biologickém impulzu k opakování určité akce se záměrem přežít či prosperovat – zahrnující i jen potěšení jako příjemný stav, který příznivě působí proti psychické a fyzické zátěži. Osobní

pohoda přináší také optimismus a energii do života, chuť navazovat nové vtahy (Kahneman, Diener, & Schwarz, 1999).

Pojmem osobní pohoda rozumíme tedy emoční i kognitivní stav jedince, kdežto pojmem životní spokojenost rozumíme převážně kognitivní složku osobní pohody (Diener, Suh, & Oishi, 1997).

2.2. Modely a koncepty osobní pohody a životní spokojenosti

Dále jsou představeny vybrané koncepty a modely životní spokojenosti a osobní pohody. Koncept životní spokojenosti je mnoha autory vyjasněn prostřednictvím modelů a konceptů osobní pohody resp. „well-being“, následně jsou tudíž uváděny modely a koncepty osobní pohody a životní spokojenosti souhrnně. Přehled modelů a konceptů není vyčerpávající, výběr modelů a konceptů má za úkol představit různorodost pojetí tohoto tématu. Některé koncepty již byly zmíněny v předchozí kapitole, níže jim je věnován větší prostor. Koncepty jsou řazeny abecedně dle příjmení autora.

Frank M. Andrews pohlíží na osobní pohodu (well-being) jako na emocionální hodnocení života jako celku i oblastí života. Vnímá spokojenost se životem jako hlavní složku osobní pohody. Životní spokojenost je celkové hodnocení pocitů a postojů k životu člověka v určitém okamžiku v rozmezí od negativního po pozitivní. Ve svých výzkumech používal Andrews vlastnoručně vytvořenou metodu tzv. Life Satisfaction Scale, ve které zohledňuje tři aspekty životní pohody – pozitivní afekt, negativní afekt a životní spokojenost (jakožto kognitivní hodnocení života). Tyto tři aspekty vznikly faktorovou analýzou více měřených oblastí. Autoři tohoto konceptu přispěli zkoumáním osobní pohody publikací Social Indicators of Well-being (Andrews, 1991; Andrews & Withey, 2012).

Michael Argyle zdůrazňuje v pojetí osobní pohody emocionální i kognitivní složku. Kognitivní složku chápe jako reflektující, Argyle později začleňuje třetí složku osobní pohody – dimenzi distresu, která obsahuje míru deprese a úzkosti. Osobní pohodu a životní spokojenost chápe jako protiklad deprese (Argyle, 2013).

Norman M. Bradburn na osobní pohodu (well-being) nahlíží prostřednictvím emocionálního aspektu. Osobní pohodu chápe jako bilanci mezi pozitivními a negativními emocionálními prožitky, které člověk zažívá v každodenním životě. Osobní pohoda pak prožívá ten jedinec, u kterého pozitivní afekt převažuje afekt negativní. Ve svém výzkumu zkoumal

Bradburn vliv socioekonomických změn na osobní pohodu. Pohodu byla zjišťována pomocí „Affect Balance Scale“, která zahrnovala hodnocení celkem deseti položek (5 na pozitivní vliv a 5 na negativní vliv) na desetistupňové stupnici. Zdůrazňuje emocionalitu a subjektivnost hodnocení (Bradburn, 1969).

Arthur P. Brief a kol. se zabývali v souvislosti s osobní pohodou teoriemi Top down a Bottom up. Top down (shora dolů) teorie vnímají spokojenost a osobní pohodu jako osobnostní rys. Osobní pohodu chápou jako sklon či tendenci jedince pozitivně prožívat, prožívání pak pozitivně ovlivňuje interakce s okolím. Koncepce bottom up (zdola nahoru) vnímají štěstí a osobní pohodu jako posloupnost pozitivních událostí, které se dějí vlivem příznivým vnějších podmínek. Koncepty lze vnímat jako vzájemně se doplňující (Brief, Butcher, George, & Link, 1993; Diener, Inglehart, & Tay, 2013).

Angus Campbell, Philip E. Converse, Willard L. Rodgers vnímají životní spokojenost prostřednictvím kognitivního hodnocení života jako celku a jeho částí. Ve svém výzkumu zkoumali vztah celkové spokojenosti se životem a spokojeností v různých oblastech života jako je rodina, práce, zdraví, vzdělání atd. Životní spokojenost chápou tyto autoři jako klíčovou součást kvality života. Pozitivní psychologii přispěli dílem „The Quality of American Life“ (Campbell, Converse, & Rodgers, 1976).

Hadley Cantril chápe životní spokojenost prostřednictvím kognitivního aspektu. Realizoval celosvětový výzkum, který zkoumal životní spokojenost ve vztahu k demografickým faktorům a jejich aspiracím. Respondenti byli vyzváni hodnotit svůj momentální život vzhledem k jejich aspiracím. Rozdíl mezi současným a potencialem stavem pak chápe jako vyjádření míry životní spokojenosti či nespokojenosti (Cantril, 1965; Džuka & Dalbert, 1997).

Komplementárně-konfigurační model **Abrahama Carpa a Frances M. Carpové** vysvětluje osobní pohodu jako společné působení příznivých vnějších a vnitřních okolností. Osobní pohoda a spokojenost je chápána jako vzájemné působení několika faktorů (Carp & Carp, 1984).

Paul T. Costa, Robert R. McCrae vnímají osobní pohodu a spokojenost v kontextu rysů osobnosti. Konstatují, že některé rysy podporují zažívání spokojenosti a osobní pohody (well-beingu), jiné rysy naopak působí spíše ve prospěch nespokojenosti. Podle těchto autorů extraverse podporuje spokojenost a osobní pohodu a naopak neuroticismus spojuje s prožíváním nespokojenosti a nepohody. Toto pojetí osobní pohody a spokojenosti nevysvětluje tyto termíny

komplexně, ale nahlíží na ně z jednoho úhlu pohledu a to skrze rysy osobnosti (Costa & McCrae, 1980; Džuka & Dalbert, 1997).

Mihaly Csikszentmihályi pohlíží na štěstí a spokojenost skrze prožívání pocitů flow. Tento psycholog maďarského původu je autorem konceptu flow (plynutí). Tímto termínem rozumí stav vědomí, kdy je člověk vysoce produktivní, naprosto ponořený do dané činnosti, jedinec je natolik činností zaujat, že nevnímá čas ani místo, kde danou činnost vykonává. Činnost či úkol by měly být zvoleny na míru schopnostem a dovednostem jedince, neměl by to být úkol ani příliš jednoduchý ani příliš lehký pro daného jedince. Jedinec po zažívání, stavu flow (plynutí) zažívá pocity štěstí, spokojenosti a smysluplnosti. Nezažívá tyto pocity při stavu flow, jelikož by i takové pocity byly rozptylující, teprve po skončení plynutí jedinec zažívá pocity pohody, blaha. Csikszentmihályi tvrdí, že pokud pocity flow budeme zažívat v každodenním životě, tím budeme šťastnější a spokojenější. Neboli čím častěji budeme zažívat pocity flow, tím více budeme spokojeni a šťastní. Dále se mimo jiné Csikszentmihályi zabývá též vlivem kreativity na spokojený život (Csikszentmihalyi, 1997; Csikszentmihályi, 2015).

Ed Diener je významným autorem v oblasti pozitivní psychologie. Tématy štěstí, spokojenost a osobní pohoda se zabývá více jak třicet let. Je též autorem metody zjišťování osobní pohody Satisfaction With Life Scale (Diener, Emmons, Larsen, & Griffin, 1985; Zemanová, Dolejš, 2015). Diener popisuje u osobní pohody tři složky: emoční složku (emoční odpověď) a dvě kognitivní složky (celkovou spokojenost se životem a spokojenost s různými oblastmi života). V emoční složce převažují pozitivní emoce nad negativními emocemi. Do celkové hodnoty životní spokojenosti vstupuje také vliv spokojenosti v jednotlivých aspektech života. Jedinovo hodnocení je založeno na porovnávání momentální situace s představami o životních standardech. Životní spokojenost je individuální kognitivní úsudek o srovnání, který se zakládá na slučitelnosti jeho vlastních životních podmínek a norem. Hodnocení je tedy subjektivní povahy, neodráží objektivní kritéria. Diener na základě svých zjištění hovoří o životní spokojenosti jako stabilním fenoménu, který zásadně nepodléhá krátkodobým vlivům (Diener, Emmons, Larsen, & Griffin, 1985, Diener, 2000; Pavot, Diener, Colvin, & Sandvik, 1991; Zemanová & Dolejš, 2015).

Diener začleňuje do celkové spokojenosti také „flourishing“ (vzkvétání), což zahrnuje zhodnocení spokojenosti v klíčových oblastech života - zdraví, vztahy, práce (Diener, Wirtz, Tov, Kim-Prieto, Choi, Oishi, & Biswas-Diener, 2010; Zemanová & Dolejš, 2015).

Mezi důležité poznatky, kterými Diener přispěl pozitivní psychologii, patří zjištění ohledně vlivu emocí na hodnocení životní spokojenosti. Zjistil, že emoční složka je klíčová pro

hodnocení životní spokojenosti, není však tolik důležitá intenzita prožitých emocí, ale jejich frekvence. Připomíná, že do emoční ho prožitku patří mimické, fyziologické, motivační, behaviorální a kognitivní komponenty (Diener, Larsen, Levine, & Emmons, 1985; Diener, 1994, Diener, 2000; Zemanová & Dolejš, 2015).

Diener též vysvětluje životní spokojenost pomocí interpersonálního a intrapersonálního srovnávání. Sociální srovnávání považuje za důležitou součást životní spokojenost. Diener hovoří o tom, že pokud lidé zhodnotí, že se jim daří lépe než ostatním lidem nebo než jim samotným v minulosti, pozitivně to přispívá k životní spokojenosti (Diener & Lucas, 2000).

Dále se Diener zabýval souvislostí štěstí a bolesti. Podle Něj je radost a štěstí úzce spojeno s bolestí, dokonce říká, že bolest je podmínkou štěstí. Hovoří o štěstí a bolesti jako o protipólech. Toto chápání ilustruje také na situacích naplňování cílů. Pokud se například musíme na nějakou zkoušku dlouho učit a je těžká, máme z případného úspěchu o to větší radost. Diener se též zabýval vlivem životních cílů životní spokojenost (Diener, 1984).

Kebza a Šolcová osobní pohodu dělí na subjektivní a objektivní. Subjektivní dále rozčleňují na čtyři dimenze: psychickou pohodu, sebeúctu, sebeuplatnění, osobní zvládnání. Psychickou osobní pohodu dále člení na emocionální a kognitivní část. Objektivní osobní pohodu obsahuje funkční kapacitu organismu a zdraví, socio-ekonomický status. Šířeji do osobní pohody začleňují kognitivní složku, obsahující životní spokojenost a zásady morálky, následně emoční složku zahrnující pozitivní a negativní emoce, dále sociální a kulturní složku, která zahrnuje rozvoj vztahů autonomii, spiritualitu, ale i uspokojivé uchopení životního prostředí. Mezi základními rysy osobní pohody zařazují především trvání a stabilitu v čase (Kebza & Šolcová, 2005, Kebza & Šolcová, 2009).

Carol D. Ryffová a Corey Lee M. Keyesová se ve svém výzkumu zaměřovaly na well-being z vývojové perspektivy, zkoumala, jak se proměňuje osobní pohoda v průběhu života jedince a co ji v průběhu života nejvíce ovlivňuje. Vytvořila teorii dimenzí well-beingu. Dimenze obsahují vlivy na jedince a zároveň i cíle jedince, které umožňují spokojený život. Patří mezi ně autonomie, kontrola prostředí, osobnostní růst, pozitivní vztahy s ostatními, smysl v životě, sebehodnocení. Autonomií chápe oproštění od očekávání druhých, schopnost nepodléhat konformitě, prosazovat svoje potřeby a hodnoty. Kontrolou prostředí rozumí zmapování okolního dění se zaměřením na realizaci vlastních potřeb, cílů a zájmů. Osobní růst chápe jako rozšiřování svých schopností dovedností, znalostí atd. Pozitivními vztahy rozumí fungující dobré vztahy s dalšími lidmi, ve kterých se uplatňuje empatie a jedincům vzájemně záleží na tom, aby se jim „dařilo“. Dimenze „smysl života“ zdůrazňuje zaměření se na životní

směřování, které se jedinci jeví jako smysluplné. Sebehodnocení zahrnuje pozitivní hodnocení sebe samého, akceptování dobrých i špatných vlastností a sebe samého jako celku. Například v období mladé dospělosti jsou podle autorek typické změny v osobnostním růstu. Pokud si mladý jedinec rozšiřuje obzory, svět i život vnímá z širší perspektivy, pak má předpoklad být spokojený (Ryff & Keyes, 1995).

Keyesová zdůrazňovala sociální rozměr osobní pohody. Rozlišuje několik sociálních úrovní osobní pohody: sociální integraci – vztah jedince ke společnosti, akceptaci – pozitivní pohled jedince na společnost, přínos – hodnota jedince pro společnost, aktualizaci – pozitivní zhodnocení možností společnosti a příležitostí k rozvoji jedince, které nabízí společnost a koherenci – soudržnost ve skupině (Keyes, 1998).

Martin E. Seligman definuje osobní pohodu prostřednictvím pěti základních prvků: pozitivní emoce (positive emotions), angažovanost (engagement), vztahy (relationships), smysluplnost (meaning) a úspěch (accomplishment). Tento model se podle začátečních písmen prvků v angličtině nazývá PERMA model (Seligman, 2012).

2.3. Faktory ovlivňující osobní pohodu a životní spokojenost

V této kapitole budou v krátkosti představeny faktory, které mohou ovlivnit osobní pohodu a životní spokojenost.

Wilson v 60. letech zastával názor, že nelepší podmínky pro to být šťastný a spokojený je být mladým a zdravým člověkem, který je dobře vzdělaný a má dobrý plat. Jedná se o jedince, který je extravertní, věřící, je ženatý či vdaná a má vysokou sebeúctu a svědomitě přistupuje k práci, má přiměřené aspirace, je přiměřeně inteligentní a optimisticky naladěný (Wilson, 1967). Toto pojetí, je však již zčásti vyvrácené (Diener, Suh, Lucas, & Smith, 1999).

Blížkovská dělí faktory ovlivňující štěstí a spokojenost na objektivní a subjektivní. Mezi objektivní řadí sociodemografické a sociální vlivy a interpersonální vztahy. Do subjektivních faktorů řadí schopnost adaptace a osobnostní charakteristiky, smysl života jedince, hierarchii osobních cílů, hodnoty jedince a pozitivní iluze (pozitivní zkreslení vnímání reality). (Blížkovská, 2003).

Faktory ovlivňující osobní pohodu někteří autoři rozlišují na dva základní typy faktorů: vlivy prostředí a vlivy osobnosti jedince (Džuka & Dalbert, 1997).

Podle Seligmana je spokojenost a osobní pohoda způsobena optimálním působením konstituce jedince, vnějších okolností a volní složky jedince (Seligman, 2003).

Diener a kol. zdůrazňují vliv pozitivně laděného temperamentu, tendence dlouho nadměrně nepřemýšlet nad negativními událostmi, žití v rozvinuté společnosti, existence důvěrných vztahů a disponováním přiměřených zdrojů k naplňování svých hodnot a cílů. Dále také připomínají, že vliv demografických faktorů je menší, než se odhadovalo a podkládají tento názor výzkumem. Dále podotýkají, že temperament a kognice, cíle, kultura a adaptační strategie mohou zmírňovat vliv externích nepříznivých vlivů. (Diener, Suh, Lucas, & Smith, 1999).

Demografické faktory jako je věk, pohlaví, příjem, rasa, vzdělání či rodinný stav podle autorů podle Dienera vysvětlují pouze 15 % variability osobní pohody (Diener, 1984).

Na vliv příjmu na osobní pohodu a spokojenost se zaměřoval Diener v roce 1993. Z jeho výzkumu vyplývá, že pokud kvůli nedostatku financí nemůžeme realizovat naše cíle či saturovat základní potřeby, poté má příjem větší negativní vliv. Pokud je však financí relativní dostatek, vliv se již zmenšuje. Celkově bychom ale mohli říci, že příjem nemá velký vliv na životní spokojenost (Diener, Sandvik, Seidlitz, & Diener, 1993; Diener, Suh, Lucas, & Smith, 1999).

Stone a kol. zkoumali spokojenost v průběhu lidského života, vytvořili křivku proměnlivosti spokojenosti v průběhu života, křivka měla tvar písmene „U“. Zajímavé bylo například zjištění že po 50 roku věku dochází ke zvyšování spokojenosti až do konce života (Stone, Schwartz, Broderick, & Deaton, 2010).

Z výzkumů zabývajících se vlivem pohlaví na životní spokojenost vyplývá, že ženy jsou spokojenější. Autoři si tento výsledek vysvětlují ženskou rolí ve společnosti, ženská role určuje větší emocionální odezvu (Wood, Rhodes, & Whelan, 1989)

Z výzkumů také plyne, že být ženatý či vdaná má pozitivní vliv na životní spokojenost, u žen je tento vliv větší než u mužů (Wood, Rhodes, & Whelan, 1989).

Z výzkumů je zřejmé, že dlouhodobější nezaměstnanost má negativní vliv na životní spokojenost, mimo jiné také kvůli absenci pravidelných interakcí s kolegy (Galambos, Barker, & Krahn, 2006; Diener, Suh, Lucas, & Smith, 1999; Výrost & Gillernová, 2015).

Při zkoumání vlivu vzdělání na životní spokojenost byly zjištěny malé, avšak významné korelace. U jedinců s malým příjmem je však vliv větší (Diener, Sandvik, Seidlitz, & Diener, 1993).

Byl nalezen vztah mezi **osobnostními charakteristikami** a spokojeností. Z výzkumu z roku 1980 vyplývá, že extraverte má pozitivní vliv na spokojenost, kdežto neuroticismus má negativní vliv na spokojenost (Costa & McCrae, 1980). Naopak výzkum z roku 2001 hovoří o tom, že extraverte má jen poměrně malý vliv na osobní pohodu, vysvětluje pouze 1 % rozptylu osobní pohody, kdežto emocionální stabilita vysvětluje 34 % rozptylu osobní pohody (Vittersø, 2001).

Některé výzkumy se zaměřovali na zkoumání sebeúcty (self-esteem) a osobní pohody. Z výzkumu vyplývá, že sebeúcta pozitivně ovlivňuje osobní hodnotu a to především v USA, v kolektivistických zemích je vliv sebeúcty na osobní pohodu nižší. Na vysokou sebeúctu měly zásadní vliv harmonické mezilidské vztahy jedinců (Kwan, Bond, & Singelis, 1997). Můžeme konstatovat, že vztahu k sobě samému bezesporu ovlivňuje osobní pohodu (Blatný 2005).

Z výzkumu na vzorku vysokoškolských studentů v České republice vyplývá, že existuje vztah mezi osobní pohodou a sociální desirabilitou (Šolcová & Kebza, 2009).

Blanchflower a kolektiv zkoumali **sociální faktory** působící na spokojenost konkrétně vliv partnerství a blízkých vztahů na osobní pohodu. Z výsledků výzkumu plyne, že pozitivní vliv na životní spokojenost má především trvalejší partnerský vztah a s tím spojený pravidelný pohlavní styk stále s jednou osobou (Blanchflower & Oswald, 2004).

Zdá se, že socializace s rodinou a přáteli se též pojí s vyšší osobní pohodou (Lelkes, 2006).

Argyle hovoří o několika dílčích pozitivně působících faktorech ovlivňujících spokojenost. Jedná se o vztahy, hmotnou a instrumentální pomoc, oporu, sdílení volnočasových aktivit. Dále autor podotýká, že osamělost a izolace působí nepříznivě na osobní pohodu (Argyle, 1992).

Následně se věnuji **dalším** nezařazeným **faktorům**. Diener a kolektiv shrnuje, že vliv zdraví na osobní pohodu je výrazný, především pokud nám zdraví znemožňuje naplňování našich potřeb a cílů (Diener, Suh, Lucas, & Smith, 1999)

Suh, Diener, Fujita zkoumali vliv pozitivních a negativních událostí v průběhu dvou let na osobní pohodu, bylo zjištěno, že osobní pohodu pozitivně či negativně ovlivňují události, které se staly v posledních třech měsících (Suh, Diener, & Fujita, 1996).

Další faktor, který může ovlivňovat osobní pohodu, jsou cíle, respektive jejich naplňování. Pokud se jedinci daří realizovat své cíle, má tento fakt pozitivní vliv na jeho osobní spokojenost, pokud se mu nedaří cíle realizovat, osobní pohoda se může snižovat (Diener, Suh, Lucas, & Smith, 1999).

Folkman zkoumal vliv copingových strategií (strategie zaměřené na vyrovnávání se se stresem a náročnými situacemi) na osobní pohodu jedince, shrnuje, že některé copingové strategie pozitivně korelují s osobní pohodou. Mezi tyto strategie patří víra, pozitivní přerámování a na problém zaměřené řešení (Folkman, 1997).

Tento výčet faktorů ovlivňujících životní spokojenost a osobní pohodu není vyčerpávající, ale domnívám se, že postačuje k ilustraci, co vše má vliv na naši spokojenost.

2.4. Spokojenost a hodnoty

Samotná tvorba hodnot je ovlivněna mnoha faktory – osobnostními rysy, kulturou, blízkými lidmi, atd., ať už jedinec preferuje jakékoli hodnoty, důležité je, jak se mu je daří naplnit. Pokud jedinec žije v souznění se svými hodnotami, obecně platí, že bude prožívat uspokojení. Oishi a kolektiv proto považují hodnoty za „moderátory“ životní spokojenosti. Oishi a kol. ve studii z roku 1999, mapovali uspokojení v dílčích oblastech a celkovou spokojenost v závislosti na hodnotách respondentů. Výsledky ukazují, že uspokojení v oblastech propojených s našimi hodnotami má zásadní vliv na naši **celkovou životní spokojenost**. Například spokojenost s platovým ohodnocením byla silnějším prediktorem celkové spokojenosti u jedinců, kteří kladou na platové ohodnocení větší důraz (tato hodnota je pro ně důležitá), nežli u lidí, kteří ji nepovažují za důležitou hodnotu (Oishi, Diener, Suh, & Lucas, 1999). Podobně také Kasser a kolektiv uvádějí jako příklad vztahu hodnot a spokojenosti ze své studie, že může být dobrovolná práce (dobrovolničení) více uspokojující pro ty, kteří oceňují sociální rovnost, než pro ty, kteří oceňují moc (Kasser & Ahuvia, 2002).

Zjištění z výzkumu z roku 2009 potvrzují, že osobní hodnoty mají velký význam pro hodnocení celkové životní spokojenosti. Vnější hodnotová orientace (například plat) přispívá k nižšímu hodnocení životní spokojenosti, vnitřní hodnotová orientace (například

seberealizace, pomoc druhým atd.) přispívá k pozitivnímu hodnocení životní spokojenosti (Georgellis, Tsitsianis, Yin, 2009). Podobně i výzkum z roku 2001 zjistil, že jedinci, kteří upřednostňují materialistické hodnoty, jsou méně spokojeni se svým životem jako celkem, stejně tak i s určitými dílčími oblastmi života (Ryan & Dziurawiec, 2001). Výzkum realizovaný na vzorku německých studentů zjistil negativní vztah mezi hodnotami vztahujícími se k výkonu a životní spokojeností (Schmid, Hofer, Dietz, Reinders, & Fries, 2005). Richins a Dawson konstatují na základě svého výzkumu, že naše štěstí a naše spokojenost neovlivňují peníze samotné, ale to, jak jsou pro nás důležité (Richins & Dawson, 1992).

Samotný autor jedné z teorií hodnot Schwartz ve svém výzkumu nenalezl vztah mezi hodnotami a osobní pohodou (Sagiv & Schwartz, 2000). Několik výzkumů však dále zjišťovalo souvislost mezi spokojeností a hodnotami pomocí vymezení hodnot podle Schwartze, výzkum provedený v Bulharsku zjistil, že pro jedince s vysokou životní spokojenost jsou více důležité individualistické hodnoty a také hodnoty kolektivistické nežli pro jedince s nižší životní spokojeností. (Garvanova, 2017). Výsledky ukazují, že s vysokou životní spokojeností jsou pozitivně korelovány Schwartzovy hodnoty - individualismus a otevřenost ke změně a negativně jsou korelovány kolektivismus, moc a konzervatismus –opak otevřenosti ke změně (Bobowik, Basabe, Páez, Jiménez & Bilbao, 2011).

Bylo určeno několik hodnot vztahujících se k psychickému zdraví, protože pozitivně korelují s životní spokojeností - benevolence, univerzalizmus, vlastní směřování, stimulace a úspěch, označované autory jako „zdravé hodnoty“. Byly také určeny hodnoty negativně korelující se spokojeností - konformita, bezpečnost a moc, označované autory jako „nezdravé hodnoty“ (Bilsky & Schwartz, 1994). Navzdory tomu ve výzkumu z roku 2009 z České republiky byl u vzorku vysokoškolských studentů nalezen pozitivní vztah mezi osobní pohodou (životní spokojeností a hodnotami konformita, bezpečí a benevolence (Šolcová & Kebza, 2009).

Ve výzkumu z roku 2002 byl prokázán pozitivní vztah mezi osobní pohodou a hodnotami osobní rovnováha a trvalé rodinné vztahy (Rask, Åstedt-Kurki, Laippala, 2002).

Studie z roku 2014 naznačuje, že duchovní (spirituální) hodnoty podporují životní spokojenost a kvalitu života v budoucnosti. Duchovní hodnoty jsou zde však definovány poměrně široce, zahrnují hodnotu laskavost, ale mimo jiné také hodnotu tradice (Zhang, Hui, Lam, Lau, Cheung, & Mok, 2014). Podobně také další autoři potvrdili spojitost nemateriálních hodnot a spokojenosti (Casas, Gonzalez, Figuer, & Coenders 2004).

Vztah životní spokojenosti a hodnot objasňují autoři Ryan a Deci teorií sebedeterminace, vysvětlují, že pokud následujeme naše vnitřní motivy za účelem zvýšení naší autonomie či kompetence či propojení s ostatními, rozvíjíme se a seberealizujeme, díky čemuž se následně zvýší pocit naší celkové spokojenosti. Naopak následování vnějších motivů za účelem získání moci či sociálního uznání či materiální odměny pocit celkové spokojenosti snižuje (Ryan & Deci, 2000).

Výzkum z roku 1991 zjistil negativní korelaci mezi mírou spokojenosti v práci a důležitostí práce. Tento vztah je podle tohoto výzkumu inverzní (Drummond & Stoddard, 1991). I další studie potvrzuje vzájemné ovlivňování důležitosti práce a spokojenosti s prací a spokojeností se životem. Důležitost práce a spokojenost s prací korelovaly negativně, spokojenost s prací a celková životní spokojenost korelovaly pozitivně (Iris & Barrett, 1972). Na tyto výzkumy navazuje empirická část této práce, jelikož mapují souvislost míry důležitosti hodnoty a míry spokojenosti v dané oblasti. Empirická část se zaměřuje na zkoumání tohoto vztahu u více oblastí.

Výzkum z roku 2000 realizovaný na vzorku vysokoškolských studentů hovoří o vlivu **konfliktu hodnot** na kvalitu života, která obsahuje i složku životní spokojenosti. Z výsledků vyplývá, že jedinci, kteří hodnotí lásku a sebeurčení/svoboda jako dvě nejdůležitější hodnoty (ostatní hodnoty hodnotí jako méně důležité), jsou méně spokojeni se svým životem, méně často prožívají pozitivní emoce, více pijí alkohol, více kouří a jsou méně spokojeni se svým zdravím. Lásky a svoboda jsou dle autora protichůdné hodnoty, kdy naplňování jedné z těchto hodnot, zřejmě může bránit naplňování druhé hodnoty, z čehož může plynout frustrace a následně menší spokojenost se životem. Autor výzkumu zmiňuje, že výsledek může být ovlivněn tím, že byl výzkum realizován na vzorku mladých dospělých, pro mladé dospělé je typické utváření profesní identity a osamostatňování a zároveň je typické uzavírání dlouhodobých partnerství (Hnilica, 2000).

Výzkum z roku 2016 naznačuje, že **kongruence** individuálních hodnot s hodnotami jedincovy socioekonomické skupiny přispívá k vyšší životní spokojenosti (Khaptsova & Schwartz, 2016). Závislost kongruence hodnot a spokojenosti je vysvětlován prostřednictvím tří mechanismů. Pokud by se individuální hodnoty lišily od hodnot převládajících v jeho sociálním prostředí, jedinec by cítil frustraci z nemožnosti realizovat osobní aspirace a cíle. Dále by hrozily sociální sankce, vyloučení ze skupiny či ignorování jedince. Také by mohlo docházet k vnitřním konfliktům hodnot upřednostňovaných skupinou a hodnot preferovaných jedincem. To vše má za následek snížení spokojenosti jedince (Sagiv & Schwartz, 2000). Avšak

vzhledem ke studii z roku 2002 můžeme konstatovat, že materialistické hodnoty jsou tzv. „nezdravé“ (negativně korelují s životní spokojeností), i přesto, že jejich okolí upřednostňuje stejné hodnoty (Kasser & Ahuvia, 2002).

Blížkovská podotýká, že fakt, že někteří jedinci nemají jasné cíle ani hodnoty, může negativně ovlivňovat životní spokojenost a osobní pohodu. Vyzdvihuje tím samotnou přítomnost osobních hodnot a cílů pro životní spokojenost (Blížkovská, 2003).

Výzkumů zabývajících se souvislostí spokojenosti a hodnot není mnoho. Přesto, jak uvedené výzkumy naznačují vztah mezi hodnotami a spokojeností zřejmě existuje.

Většina výzkumů se zaměřila na zkoumání, které hodnoty jsou spojené s vysokou celkovou životní spokojeností či naopak s nízkou životní spokojeností. Jen dva uvedené výzkumy mapovaly souvislost míry důležitosti a míry spokojenosti a to jen u oblasti práce. Proto empirická část této práce na tento fakt navazuje a mapuje, zda a jaký vztah mezi mírou důležitosti a mírou spokojenosti u 23 hodnot a oblastí existuje.

3. Charakteristika mladé dospělosti

V této kapitole je představeno období mladé dospělosti. Vymezeno je především prostřednictvím vývojových úkolů, emočního vývoje, sociálního začlenění a vlivu mladé dospělosti na osobnost jedince.

Období mladé neboli časně dospělosti nastupuje po období dospívání (adolescence) a předchází období střední (plné) dospělosti. Jedná se o období přechodu do nové velké etapy dospělosti. O mladé dospělosti hovoříme v souvislosti s naplněním tří kritérií: věku mezi 20 až 25-30 lety¹, převzetí určitých vývojových úkolů (nové role v oblasti zaměstnání partnerství atd.), dosažení určité úrovně osobnostní zralosti. Na rozdíl od dětství (zrání) a stáří (stárnutí) se jedná o poměrně stálé období – psychické funkce rapidně nepřibývají ani neubývají. Ale přesto i v tomto období můžeme hovořit o vývoji (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Mladou dospělost lze charakterizovat jako období utvrzení identity dospělého, ztotožnění se s rolí dospělého, směřování k produktivitě a specifikování osobních cílů. Pro tuto etapu je charakteristická samostatnost (nezávislost na rodičích), výběr a hledání partnera, udržování partnerského vztahu, zakládání vlastní rodiny. Jedinec si volí povolání a získává profesní odpovědnost (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Období mladé dospělosti se vyznačuje největší vitalitou jedince, fyzickou zdatností, svěžestí, dostatkem energie a sil (Kopecká, 2011; Millová, 2016; Štefanovič & Greisinger, 1985). Změny na fyzické úrovni v tomto období jsou většinou způsobeny životním stylem jednotlivce (diety, cvičení, nezdravé stravovací návyky, kouření, pití alkoholu, užívání drog) či u žen těhotenstvím (Millová, 2016).

Velká část kognitivních funkcí je v tomto období u zdravého jedince na svém maximu. Mladí dospělí mají potřebu rozvíjet složky inteligence (originální myšlení, emoční inteligence atd.), které již nesouvisí se školním prospěchem, ale s uplatněním v profesi (Kopecká, 2011, Millová, 2016; Schaie, 2005).

Labouvie-Vief hovoří o období tzv. postformálního myšlení, které nastává v dospělosti. V tomto období jedinec netrvá na čistě racionální logice, ale pracuje za využití všech informací, které má k dispozici, začleňuje také emoční prožitek, na problém pohlíží z různých uhlů

¹ Věkové rozpětí mladé dospělosti se u různých autorů mírně liší. Pro účel této práce však bude směřovatné vymezení Langmeiera a Krejčířové, které uvádím.

pohledu. Tento pohled by mohl být přínosný vzhledem k tématu této práce, mohli bychom se tedy domnívat, že mladý dospělý například při hodnocení spokojenosti v různých oblastech více začleňuje emoční aspekt než nedospělý jedinec (Labouvie-Vief, 1992).

3.1. Vývojové úkoly mladého dospělého

Říčan hovoří o dvou hlavních úkolech mladého dospělého – zaujmout stabilní místo ve své profesi a utřídit své mezilidské vztahy. Erikson zdůrazňuje aspekt mezilidských vztahů, nalezení a vybudování intimity jakožto hlavní úkol, ale též jako výzvu a příležitost tohoto stádia. Intimitu chápe jako blízkost především erotickou a sexuální. Tato blízkost má být na vyšší úrovni než v dospívání, v dospívání jedinec hledá blízkost, aby se skrz ni našel on sám. Oproti tomu mladý dospělý touží po vzájemnosti, chce poznat toho druhého, jaký je ve skutečnosti, chce ve vztahu opravdovou harmonii a je také schopný na takovém vztahu cílevědomě pracovat, ale také se přizpůsobit partnerovi či vztahu a případně mu ledačco obětovat (Erikson, 1999; Říčan, 2007). Při nevhodných podmínkách se může situace vyvinout nepříznivě a může nastat vývojová krize, například pokud jedinec byl v minulosti příliš citově zraněn odmítnutím, může zažívat strach vstoupit znovu naplno do vztahu. V takovém případě dochází k izolaci, která může mít i formu častých povrchních vztahů bez citové blízkosti (Říčan, 2007).

Havighurst hovoří o několika vývojových úkolech období mladé dospělosti. Nalezení životního partnera, vstup do manželství, založení rodiny (nové sociální role), výchova dětí, vytvoření domova, vývoj a utváření profesní kariéry, přijetí společenské, veřejné zodpovědnosti, začlenění do sociální/ch skupin/y (Havighurst, 1949).

Je ale otázkou, jak je pojetí vývojových úkolů Havighursta aktuální vzhledem k trendu odkládání některých vývojových úkolů do pozdějšího věku.

V posledních letech můžeme v České republice a v další vyspělých zemích zaznamenat trend odkládání odchodu od rodičů, sňatku a rození dětí. Hovoříme tak o jevu odkládání dospělosti, někteří autoři používají pojem vynořující se dospělost (Macková, 2016). Průměrný věk prvního sňatku u mužů byl v roce 2016 32,2 let a u žen 29,9 let, průměrný věk narození prvního dítěte byl v roce 2016 30,0 let u žen (Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2016, 2017).

Pojem vynořující se dospělost vymezil Arnett prostřednictvím následujících charakteristik: jedinec zkoumá svoji identitu, odpovídá na otázku, kdo jsem; jedná se o období nestability v lásce, zaměstnání atd.; jedinci se zaměřují na sebe; jedinci prožívají pocit „mezi“, chtějí být svobodní, ale nechtějí činit rozhodnutí; jedinci prožívají období plné možností a experimentují (Arnett, 2007).

3.2. Emoční vývoj a sociální zařazení

Na rozdíl od minimálních změn v oblasti fyziologické, v oblasti psychosociální nastávají změny významné – změny v sociálních rolích a vztazích v oblasti partnerství, rodiny a v oblasti vzdělání, zaměstnání. Tyto změny ovlivňují emoční prožívání jedince (Millová, 2016).

Mladý dospělí se po dokončení střední či vysoké školy, která ho připravovala k budoucí profesi, začíná zapojovat do plné **pracovní činnosti**. Někteří jedinci zůstávají u oboru, který si zvolili na škole, někteří obor mění. Někteří jedinci pracují již při škole, někteří ne. Jedinci v tomto životním období zažívají proces profesního startu, což je první fáze profesního rozvoje. Mladí dospělí přináší na pracoviště optimismus a nadšení, zároveň ale také netrpělivost a horší schopnost snášet stres v každodenním stereotypu. Někteří jedinci jsou naopak na začátku své pracovní kariéry méně nadšení než starší kolegové. Období pracovního startu bývá provázeno „šokem z reality“, který je způsoben nárazem očekávání nově pracujícího a pracovní reality. Následuje období pracovní adaptace, jedinec si již přivykl pracovnímu procesu, jeho očekávání se více shodují s realitou, je v práci šťastnější. V západní společnosti se nyní stává normou střídání více zaměstnání během života. Jedinci proto více uplatňují vlastnosti jako je flexibilita, komunikativnost. Na konci období mladé dospělosti již dochází k procesu pracovní konsolidace, jedinec již pracuje v takovém zaměstnání, které splňuje jeho očekávání a ve kterém může rozvíjet své dovednosti, je spokojenější (Langmeier & Krejčířová, 2006; Zacharová & Šimíčková-Čížková, 2011).

Obyvatelé České republiky jsou pro práci motivováni především z finančních důvodů (z velké části z důvodů zajištění rodiny) a motivu osobního rozvoje. Tento fakt zřejmě odráží dlouhodobé preferování hodnoty rodiny mezi obyvateli České republiky (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Mladý dospělý se věnuje též **mimopracovním aktivitám**. Z výzkumu „Volný čas mladých dospělých v ČR“ z roku 2006 provedeného na 1633 respondentech ve věku 15-26 let vyplývá, „že mladí lidé tráví volný čas nejčastěji s přáteli či partnerem, nejméně často pak sami

či v organizaci pro volný čas. Mezi denní aktivity respondentů patřil poslech hudby (70 %), sledování televize a videa (41 %) a stále populárnější práce s počítačem (37,1 %), ať už se jedná o programování, hry nebo internet. Sportovním aktivitám se denně či alespoň jednou týdně věnuje necelá polovina dotázaných. Mezi nejoblíbenější aktivity také patří návštěva klubů, diskoték, zábav a večírků; více než 38% dotázaných se této zábavě věnuje denně či alespoň jednou týdně. Nějakou volnočasovou aktivitu provozuje organizovaně 45 % respondentů, a to zejména v rámci sportovního klubu.“ (Štursová & Bocan, 2006, s. 39).

Jak již bylo řečeno, jeden z významných úkolů mladého dospělého je navázání **intimního vztahu**. Z fáze experimentování ve vztazích jedinci přecházejí k trvalejším vztahům s jedním jedincem. Partnerský vztah začíná fází zamilovanosti, velkou roli hraje fyzická přitažlivost mezi partnery, jedinec si partnera idealizuje. Zamilovanost trvá několik měsíců. Následuje období lásky a realistického vztahu, jedinci spolu již nepotřebují trávit veškerý čas, jedinci navzájem respektují své odlišné vlastnosti, postoje, názory atd. Vztah poskytuje spokojenost a prostředí pro uspokojování psychických i fyzických potřeb a osobnostního růstu obou jedinců (Slavík, 2012, Zacharová & Šimíčková-Čížková; 2011, Langmeier & Krejčířová, 2006; Venglářová, 2008).

Dříve či později se jedinci uchylují ke společné domácnosti a někteří také ke sňatku. Ke sňatku jedince motivují především dvě potřeby. Potřeba intimního emočního soužití, které zahrnuje mimo jiné bezpečné prostředí, ale také uspokojování sexuálních potřeb. Druhou potřebou je touha po založení rodiny – mít děti a vychovávat je. Po narození prvního dítěte se z páru stává rodina, partneři jsou vystaveni novým úkolům, které se pojí s novou rolí otce a matky (Langmeier & Krejčířová, 2006)

Mladý jedinec je schopný snadno navázat nové vztahy, jedinci mají v tomto období největší množství přátel, taková přátelství často vydrží na celý život (Langmeier & Krejčířová, 2006).

V poslední době se však setkáváme s fenoménem singles, který se týká do velké míry právě mladých dospělých. Jedná se o jedince, kteří se svobodně rozhodli dlouhodobě žít bez dlouhodobého vztahu. Důvodů pro takovýto styl života může být mnoho – touha po svobodě, samostatnosti, strach z dalších zklamání (Smejkal, 2008).

Sebevědomím se zabývala longitudinální studie z roku 2015, zjistila, že v průběhu života se míra sebevědomí mění. Během dospívání, mladé a střední dospělosti se zvyšuje

a vrchol zaznamenává kolem 60. roku života, poté klesá. I přesto, že mladý dospělý zřejmě ještě nezažívá vrchol svého sebevědomí, k pozitivnímu vývoji jeho sebevědomí přispívala dobré postavení v zaměstnání, dobrý finanční příjem, pozitivní sociální vztahy, pracovní spokojenost a dobré zdraví (Orth, Maes, & Schmitt, 2015).

„I když se jistě **emoční prožívání** v tomto období značně liší u různých jedinců, přesto je u většiny lidí tato doba charakterizována jako nový nástup realismu a extravertze po předchozí adolescentní introverzi.“ (Langmeier & Krejčířová, 2006, s. 177).

Intenzita prožívání je v mladé dospělosti jedna z největších a je proměnlivá. S rostoucím věkem intenzita emocí klesá. Pokud se však výzkum ptal na prožívání méně intenzivních pozitivních emocí, s věkem pozitivní reakce narůstaly, narůstal také vliv rozumového hodnocení situace na emocionální prožívání (Mroczek & Kolarz, 1998).

Z výzkumu z roku 2006 provedeném na respondentech ve věku 18-25 let vyplývá, že depresivní symptomy a vyjadřování hněvu se v průběhu let snížily. S rostoucí sociální podporou a manželstvím se naopak sebeúcta a pohoda zvýšila. Naopak delší nezaměstnanost působila na snížení pohody a zvýšení depresivních symptomů a snížením sebevědomí. Autoři konstatují, že začátek dospělosti, je obdobím zvyšující se psychické pohody, avšak individuální trajektorie se může lišit v důsledku působení různých vlivů (Galambos, Barker, & Krahn, 2006).

Mladí dospělí mají bohatý citový život. Jedinci si hledají partnery pro společné soužití a případné manželství a založení rodiny. Jedinci v partnerství již často žijí ve společné domácnosti, často aniž by spolu byli v manželství. Vzhledem k vývoji společnosti se posouvá hranice věku vstupu do manželství a založení rodiny (Kopecká, 2011; Millová, 2016).

Mladí dospělí jsou méně spokojeni se svými sociálními vztahy než starší dospělí. S vyšším věkem lidé hodnotí sociální vztahy pozitivněji, mimo jiné také vlivem změny a získáním nových sociálních rolí (Luong, Charles, & Fingerman, 2011).

3.3. Osobnost mladého dospělého

V následující podkapitole je přibliženo, jakým způsobem změny v období dospělosti působí na osobnost mladého dospělého.²

Většina autorů hovoří o stálosti osobnostních rysů v průběhu života (Conley, 1985). Costa a McCrae, kteří se zabývali především výzkumem pětifaktorového modelu osobnosti, však předkládají podklady pro tezi, že osobnost se utváří i v období mladé dospělosti, o stabilních rysech hovoří až od věku 30 let. Hovoří například o tom, že se mladí dospělí stávají více kooperativními, sebedisciplinovanými, jinak řečeno jde o změny vedoucí ke zralosti jedince (McCrae & Costa 1994).

Další autoři potvrzují tento názor. Studie z roku 2001 sledovala pět faktorů osobnosti jedinců (Big Five) na začátku studia na vysoké škole a na konci. Korelace v čase se pohybovala od 0,63 do 0,92. Autoři shrnují, že osobnostní rysy jsou stabilní charakteristikou, přesto došlo k menším až středně velkým změnám na úrovni faktorů (rysů). Autoři zmiňují, že období studia na vysoké škole zahrnuje mnoho důležitých aspektů, které jedince mohly ovlivnit – větší nezávislost na rodině, úspěchy a neúspěchy v akademické sféře, počátky a konce romantických vztahů, posun životních cílů a vytváření celoživotních přátel (Robins, Fraley, Roberts, & Trzesniewski, 2001).

S obdobím mladé dospělosti je spjat termín zrání či zralost. Výzkum Donnellana a kol. z roku 2007 zkoumal osobnost jedinců v období dospívání a v období dospělosti, data se skládala ze sebehodnocení jedinců a z hodnocení jedinců rodiči v dospívání (průměrný věk 17,6) a následně v období mladé dospělosti (průměrný věk 27,3). Autoři se na základě výsledku výzkumu domnívají, že proces zrání, je především ovlivněn vnějšími okolnostmi v průběhu mladé dospělosti – odstěhování se od rodičů, partnerský vztah, nástup do zaměstnání. Tyto změny iniciují také charakteristiky související s přítomností větší zodpovědnosti - zvyšuje se sebekontrola a emoční stabilita, přívětivost a svědomitost. Autoři proto hovoří o „funkční zralosti“ (Donnellan, Conger, & Burzette, 2007). Další autoři též hovoří o sebekontrolě, emoční stabilitě a interpersonální citlivosti jako o attributech zralosti (Hogan & Roberts, 2004). Zástupci humanistické psychologie pohlížejí na zralost ale skrze sebeakceptaci a sebeaktualizaci.

² Pořadí uváděných výzkumů je částečně inspirováno pořadím z kapitoly Mladá dospělost od autorky K. Millové z knihy Psychologie celoživotního vývoje (M. Blatný).

Do zralosti zahrnují toleranci, schopnost rozvíjet a udržovat blízké vztahy a sebezpoznání. Zralou osobu chápou jako odolnou, nesobeckou a schopnou se smát sama sobě (Allport, 1961). Jiní autoři naopak v souvislosti s vývojem jedince a zralostí zdůrazňují biologické podklady (McCrae & Costa, 2008).

Němečtí výzkumníci v longitudinální studii zkoumali vliv partnerského vztahu na osobnost mladého dospělého. Z jejich výzkumu vyplývá, že partnerský vztah během mladé dospělosti pozitivně působí na zvýšení sebeúcty, svědomitosti a extraverze a snížení neuroticismu a plachosti (Neyer & Asendorpf, 200; Neyer & Lehnart, 2007).

Výzkum z roku 2011 zkoumal vztah osobnosti mladého dospělého a zaměstnání či studia na 2000 německých respondentech. Výsledky ukazují, že mladí lidé, kteří šli na vysokou školu, byli méně svědomití, ale více spokojení než jejich vrstevníci v zaměstnání (Lüdtke, Trautwein, & Nagy, 2011).

Další výzkum se soustřeďoval na osobnost mladého dospělého spolu s formou jeho bydlení. Z výsledků plyne, že mladí dospělí, kteří žili se spolubydlícími, projeví vyšší extraverzi, přívětivost a otevřenost, ale nejmenší zvýšení svědomitosti vzhledem k ostatním vrstevníkům. Jedinci, kteří bydleli s partnerem, vykazovali nejvyšší vzestup svědomitosti. Jedinci, kteří bydleli sami, měli častěji vyšší emoční stabilitu a svědomitost než ostatní vrstevníci. U jedinců žijících stále u rodičů bylo zaznamenáno znevýhodnění ve vývoji přívětivosti a svědomitosti. Tyto výsledky připomínají význam sociálních kontextů pro rozvoj osobnosti v mladé dospělosti (Jonkmann, Thoemmes, Lüdtke, & Trautwein, 2014).

Tato kapitola měla v širších souvislostech představit populaci mladých dospělých, měla naznačit jaké všechny faktory a souvislosti mohou ovlivnit odpovědi mladých dospělých v empirické části této diplomové práce.

Empirická část

4. Cíl výzkumu a formulace hypotéz

Teoretická část se zaměřovala na hodnoty a spokojenost nejprve odděleně, jelikož nebylo provedeno mnoho výzkumů, které dávají hodnoty a spokojenost do souvislosti, jak je zřejmé z podkapitoly 2.4 *Hodnoty a spokojenost*.

Empirická část se zaměřuje především na zmapování souvislosti míry důležitosti a 23 hodnot a 23 oblastí míry spokojenosti, jelikož v odborné literatuře takovéto souhrnné šetření nebylo nalezeno. Kvantitativní výzkum má za cíl prošetřit souvislost mezi mírou důležitosti daných hodnot a mírou spokojenosti v daných oblastech. Dále by mohl být námětem k dalším podrobnějším studiím.

Cílem výzkumu je prošetřit, zda a jaká je souvislost míry důležitosti různých hodnot a míry spokojenosti v souhlasných oblastech (v oblastech spokojenosti, které odpovídají daným hodnotám).

Hlavní východiska výzkumu:

Hodnoty jsou zde vnímány jako subjektivního hodnocení důležitosti různých oblastí, které je v čase stabilní. V empirické části je využito vymezení 23 hodnot stanovených Sakem (Cakirpaloglu, 2009, Průcha, Walterová, & Mareš, 2009, Sak, 2000). Na životní spokojenost je zde nahlíženo z perspektivy konceptu Dienera, konkrétně je zde zkoumána životní spokojenost v jednotlivých oblastech. Životní spokojenost je zde vnímána jako subjektivní kognitivní hodnocení, které je v čase poměrně stabilní (Diener, Emmons, Larsen, & Griffin, 1985, Diener, 2000; Pavot, Diener, Colvin, & Sandvik, 1991). Vymezení oblastí odráží vymezení hodnot dle Saka (Sak, 2000). Za mladého dospělého je v tomto výzkumu považován jedinec ve věku 20 až 30 let (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Hlavní výzkumná otázka a výzkumné hypotézy se opírají o zjištění, která přineslo několik výzkumů, zaměřujících se pouze na určitou oblast či oblasti, a to, že existuje souvislost mezi mírou důležitosti, kterou jedinec přisuzuje dané hodnotě či oblasti a mírou spokojenosti v dané oblasti. Dosavadní zjištění jsou však poměrně protichůdná, některé výzkumy naznačují negativní vztah a některé pozitivní vztah míry důležitosti a míry spokojenosti (Drummond &

Stoddard, 1991; Iris & Barrett, 1972; Oishi, Diener, Suh, & Lucas, 1999, atd.). Klíčové pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky je provedení korelace hodnocení důležitosti daných hodnot s hodnocením spokojenosti v daných oblastech. Data budou získána v šetření kvantitativního charakteru a doplněna v dílčím výzkumu kvalitativního designu:

- Pro kvantitativní výzkum byla zvolena metoda dotazování. Dotazník hodnot a spokojenosti byl administrován 726 respondentům ve věku mladé dospělosti (20-30 let), data byla získána online, prostřednictvím internetu. Dotazník byl vytvořený pro účely tohoto výzkumu, skládal se z hodnocení důležitosti 23 hodnot a spokojenosti v 23 souhlasných oblastech.

- Kvalitativní šetření obsahovalo administraci několika poloprojektivních metod 10 respondentům ve věku mladé dospělosti (20-30 let). Cílem tohoto doplňujícího šetření bylo nastínit, do jaké míry se liší interpretace hodnot a porovnat odpovědi respondentů z nepřímého dotazování na hodnoty a oblasti, ve kterých je jedinec spokojený s odpověďmi probandů v kvantitativní části výzkumu.

Hlavní výzkumná otázka:

Existuje souvislost mezi mírou důležitosti hodnot a mírou spokojenosti v souhlasných oblastech³?

Dílčí výzkumné otázky:

- 1) Jaké je pořadí hodnot podle důležitosti ve zkoumaném souboru respondentů?
- 2) Jaké je pořadí oblastí podle spokojenosti ve zkoumaném souboru respondentů?
- 3) Jaká je distribuce celkové míry souvislosti důležitosti hodnot a spokojenosti v souhlasných oblastech u respondentů?
- 4) Liší se u mužů a žen míra souvislosti důležitosti hodnot a spokojenosti v souhlasných oblastech?
- 5) Liší se u věkových podskupin míra souvislosti důležitosti hodnot a spokojenosti v souhlasných oblastech?

³ Souhlasnými oblastmi se rozumí oblasti hodnot, například hodnota rodina a děti a její souhlasná oblast, u které respondenti hodnotili spokojenost, byla oblast rodina a děti.

6) Liší se u skupin podle bydliště míra souvislosti hodnot a spokojenosti v souhlasných oblastech?

Stanovení hypotéz:

H01: Bude nalezena nulová korelace mezi mírou důležitosti hodnot a mírou spokojenosti v souhlasných oblastech.

HA1: Bude nalezena alespoň jedna nenulová korelace mezi mírou důležitosti hodnot a mírou spokojenosti v souhlasných oblastech.

H02: Muži a ženy se nebudou lišit v celkový korelacích mezi důležitostí hodnot a spokojeností v souhlasných oblastech.

HA2: Muži a ženy se budou lišit v celkový korelacích mezi důležitostí hodnot a spokojeností v souhlasných oblastech.

H03: Věkové skupiny se nebudou lišit v celkových korelacích mezi důležitostí hodnot a spokojeností v souhlasných oblastech.

HA3: Věkové skupiny se budou lišit v celkových korelacích mezi důležitostí hodnot a spokojeností v souhlasných oblastech.

H04: Skupiny dle bydliště se nebudou lišit v celkových korelacích mezi důležitostí hodnot a spokojeností v souhlasných oblastech.

HA4: Skupiny dle bydliště se budou lišit v celkových korelacích mezi důležitostí hodnot a spokojeností v souhlasných oblastech.

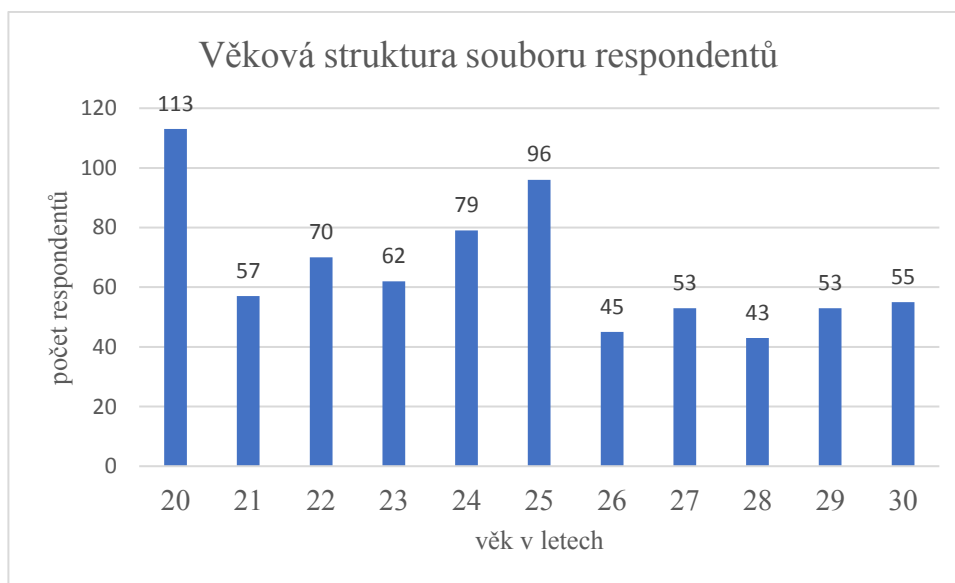
Pro doplňující kvalitativní výzkum byly stanoveny dvě výzkumné otázky.

- 1) Existují paralely v odpovědích z kvalitativní a kvantitativní části?
- 2) Chápou respondenti obsah jednotlivých hodnot rozdílně?

5. Výzkumný soubor

Výzkumný vzorek se skládá z anonymních respondentů ve věku mladé dospělosti (20 - 30 let), kteří byli získáváni přes internet, internetový odkaz na online dotazník byl sdílen na různá diskuzní fóra a facebookové skupiny s výzvou pro další šíření. Sběr dat byl prováděn v období od ledna 2018 až konce února 2018. Sběr byl proveden metodou samovýběru a následně metodou sněhové koule. Celkový počet respondentů byl 854, po pročištění (kritéria vyloučení respondentů byla stanovena předem) od neúplných dat či od dat respondentů v jiné věkové kategorii vzorek čítal 784 respondentů, následně byl vzorek dále pročištěn od respondentů s vysoce nekonzistentními odpověďmi. Dvě či tři oblasti vybrané respondentem mezi tři nejdůležitější nebyly hodnoceny respondentovým maximem v hodnocení důležitosti, z tohoto důvodu bylo vyřazeno 55 respondentů za účelem větší věrohodnosti výsledků. Následně byly vyloučeni ještě 3 respondenti, jelikož hodnotili všechny oblasti důležitosti a spokojenosti stejně. Data po pročištění čítala **726** respondentů z toho mužů 274 (38 %) a žen 452 (62 %).

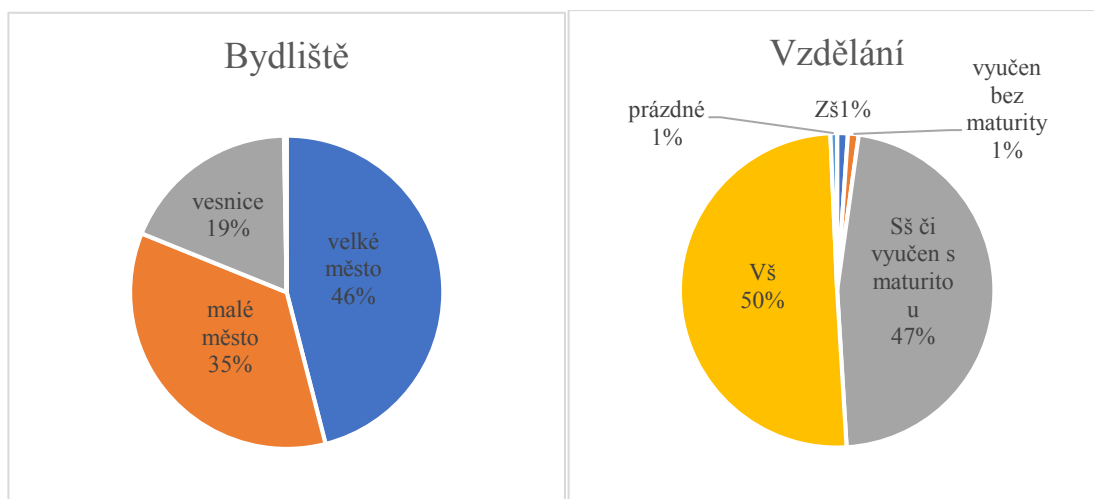
Pro stanovení věkové hranice respondentu bylo použito vymezení mladé dospělosti, jakožto období od 20. roku věku do 30. roku věku (Langmeier & Krejčířová, 2006). *Věková struktura vzorku* je zobrazena v grafu č. 1.

Graf č. 1 – věková struktura vzorku

Bydliště: Ve velkém městě (nad 100 tisíc obyvatel) většinu svého života stávil 46 % (334) respondentů, 35 % (255) v malém městě (pod 100 tisíc obyvatel), 19 % (135) na vesnici, méně než jedno procento (2) respondentů tuto informaci nesdělilo.

Nejvyšší dokončené vzdělání: Dokončené vysokoškolské vzdělání (včetně Bc.) uvedlo 50 % (365) respondentů, dokončené středoškolské vzdělání s maturitou uvedlo 47 % (340), vyučen bez maturity uvedlo 1 % (8) respondentů a jako nejvyšší dosažené vzdělání uvedlo základní vzdělání pouze 1 % (8), méně než jedno procento (5) respondentů tuto informaci nesdělilo.

Graf č. 2 - rozdělení dle bydliště

Graf č. 3 - rozdělení dle vzdělání

Studenti: 66 % (481) ze všech respondentů uvedlo, že stále studuje, 34 % (245) již nestuduje. Ze studujících 28 % studuje technický obor, 28% humanitní obor, 17 % přírodní vědy, 11% ekonomický obor, 5% zdravotnické obory, zbylých 11 % studuje jiné obory či obor neuvedlo.

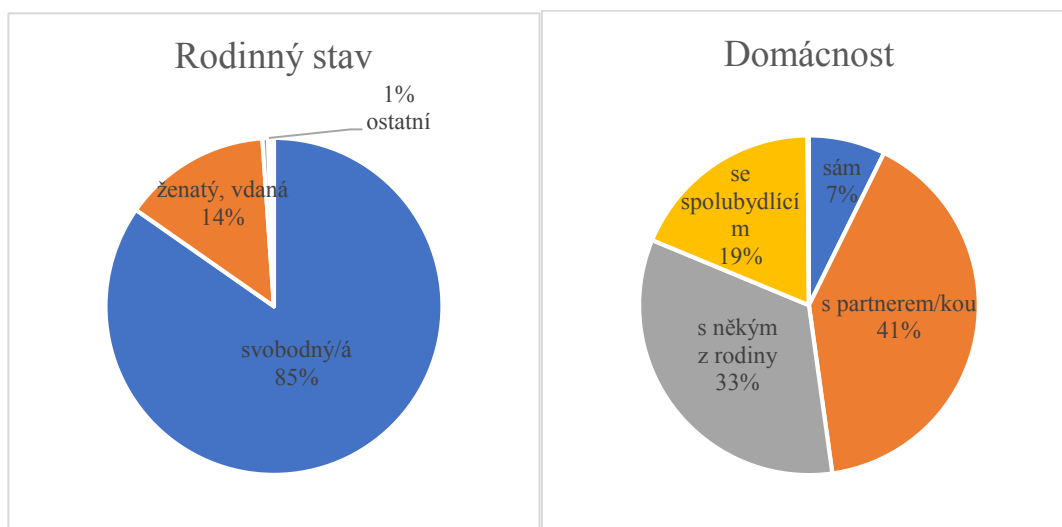
Zaměstnaní: 63 % (455) ze všech respondentů uvedlo, že je zaměstnáno. 37 % (271) uvedlo, že není.

Partnerský vztah: 63 % (460) ze všech respondentů uvedlo, že jsou momentálně v trvalejším partnerském vztahu, 37 % (266) ze všech respondentů uvedlo, že v trvalejším partnerském vztahu není.

Rodinný stav: Z hlediska rodinného stavu se vzorek dělil na 85 % (615) respondentů svobodných, 14 % (103) ženatých, vdaných či v registrovaném partnerství, méně než jedno procento (5) je ovdovělých či rozvedených. Méně než jedno procento (1) respondentů tuto informaci nesdělilo vůbec.

Děti: 87 % (630) ze všech respondentů nemá dítě, 13 % (96) ze všech respondentů má dítě či děti.

Domácnost: 41 % (294) žije v jedné domácnosti s partnerem či partnerkou, 33 % (243) žije v jedné domácnosti s někým z rodiny, 19 % (135) žije se spolubydlícím, 7 % (53) žije samo, méně než jedno procento (1) tuto informaci nesdělilo vůbec.

Graf č. 5 - rozdělení dle rodinného stavu

Graf č. 6 - rozdělení dle domácnosti

Zdravotní potíže: 95 % (686) respondentů uvedlo, že netrpí trvalejšími zdravotními potížemi, 5 % (39) uvedlo, že trpí trvalejšími zdravotními potížemi. Méně než jedno procento (1) respondentů tuto informaci nesdělilo vůbec.

Finanční samostatnost: 57 % (413) respondentů ze všech uvedlo, že není finančně samostatných, 43 % (313) uvedlo, že je.

Víra: 73 % (527) respondentů uvedlo, že nejsou věřící. 27 % (196) uvedlo, že jsou věřící. Méně než jedno procento (3) respondentů tuto informaci nesdělilo vůbec.

Ovlivnění a životní události: 87 % (629) respondentů zamítlo, že by jejich odpovědi v tomto dotazníku mohly být ovlivněny nějakou nedávnou životní událostí, 13 % (96) připustilo, že mohlo být ovlivněno v pozitivním či negativním slova smyslu nějakou nedávnou životní událostí. Z 13 % respondentů, kteří uvedli, že mohly být jejich odpovědi ovlivněny, uvedlo 19 % rozchod jako událost, která je mohla ovlivnit, dále narození či očekávání potomka 13 %, zdravotní potíže 9 %, stěhování 8 % úmrtí někoho z rodiny 7 %, svatba či zasnuby 3 %, zbylých 41 % uvedlo jiný důvod či důvod nevedlo.

Jedná se o poměrně specifický soubor respondentů. V souboru převažují ženy, průměrný věk respondentů byl 24,4 a medián 24 let. Výzkumný soubor se skládá převážně z absolventů vysokých a středních škol. Většina respondentů pochází z velkého města. Většina respondentů stále studuje a je zaměstnaných. Více než polovina respondentů je v trvalejším

partnerském vztahu a jsou svobodní, nejčastěji žijí s partnerem či partnerkou v jedné domácnosti. Většina respondentů nemá trvalejší zdravotní potíže a nejsou věřící.

6. Metoda, postupy sběru dat a jejich zpracování

Ke sběru dat byla využita metoda dotazování. Použitý dotazník hodnot a spokojenosti je uveden v Příloze č. 1 této diplomové práce. Tato metoda byla zvolena, jelikož umožňovala získat v poměrně krátké době poměrně velké množství dat za minimum nákladů. Data byla sbírána online prostřednictvím sociálních sítí v období leden 2018 až únor 2018.

Nejprve se respondentovi zobrazila informace o účelu výzkumu, anonymitě a odhadované době vyplňování. Dotazník se skládal z několika částí, které se postupně zobrazovaly, nejprve byl respondent žádán o zodpovězení několika demografických otázek, následně byl vyzván k hodnocení důležitosti 23 oblastí (hodnot) na pětibodové škále (1 - velmi nedůležitá, 5 - velmi důležitá), řazení oblastí bylo pro každého respondenta jiné – náhodné.

Každou hodnotu posuzovali participantů zvláště na pětibodové škále, zadání k hodnocení znělo důležitosti hodnoty: *„V následujícím náhodně seřazeném seznamu je uvedeno 23 různých hodnot. Vaším úkolem je u každé hodnoty označit, jak důležitá pro Vás je. Použijte prosím tuto škálu (zaškrtněte vždy odpovídající políčko). Jsem si vědoma, že většina níže zmíněných hodnot je v jisté míře důležitá. Přesto, prosím, pokuste se míru důležitosti rozlišit na škále.,,*

Následně měl možnost doplnit oblast, která mu v seznamu chyběla a ohodnotit její důležitost. Poté měl respondent za úkol uvést 3 pro něho nejdůležitější hodnoty (oblasti) z výběru opět 23 hodnot. Následně byl zařazen Dotazník životní spokojenosti, se kterým se v této práci dále nepracuje, získaná data budou využita v další odborné práci (Fahrenberg, Myrtek, Schumacher, & Brähler, 2001). V poslední části dotazníku byl respondent opět vyzván k hodnocení 23 oblastí na pětibodové škále (1 - velmi nespokojený, 5 - velmi spokojený), tentokrát však z pohledu spokojenosti s danou oblastí, opět bylo seřazení oblastí náhodné pro každého respondenta. U každé hodnoty pak zvláště hodnotili, jak moc se v ní cítí v současnosti spokojeni. Zadání k hodnocení spokojenosti v dané hodnotě znělo: *„V následujícím náhodně seřazeném seznamu je uvedeno 23 různých oblastí. Vaším úkolem je u každé hodnoty/oblasti označit, jak jste spokojeni s jejím naplněním. Použijte, prosím, tuto škálu (zaškrtněte vždy odpovídající políčko).“* Úplný závěr testu obsahoval poděkování za spolupráci a čas.

Pro vytvoření dotazníku byla použita matice hodnot Petra Saka, která obsahuje 23 hodnot – oblastí, a to: být užitečný druhým, demokracie, koníčky, láska, majetek, mír, plat, politická angažovanost, pravda, poznání, přátelství, rodina a děti, rozvoj vlastní osobnosti,

soukromé podnikání, společenská prestiž, svoboda, úspěšnost v zaměstnání, veřejně prospěšná činnost, víra, vzdělání, zajímavá práce, zdraví, životní partner, životní prostředí (Sak, 2000).

Pro účel tohoto výzkumu byla provedena změna ve formulaci v oblasti „Bůh“ na „víra“. Jeho vymezení se jevílo nejvhodnější ke zkoumání. Jiné přístupy měly příliš velké množství hodnot či naopak příliš málo. Zároveň je výhodou že Sakovo pojetí pochází z českého prostředí je zde také možnost případného následného porovnání s jeho daty v další práci. Nebylo využito párového srovnání, které Sak využíval ve svém výzkumu, jelikož se to jevílo za nevhodné pro tento design výzkum. Využívám pouze jeho vymezení hodnot, nepracuji s jeho konceptem typů hodnotových orientací.

Pro doplnění kvantitativního výzkumu bylo zařazeno **kvalitativní šetření**, které bylo administrováno 10 respondentům (mladým dospělým), kteří byli vybráni samovýběrem v reakci na inzerát na sociálních sítích. Jednalo se o 5 mužů a 5 žen, kterým byla zadána kvalitativní i kvantitativní část výzkumu. Cílem kvalitativního šetření je ověřit, do jaké míry budou respondenti odpovídat shodně i pokud se na stejnou otázku zeptám jinou metodou. Zda se odpovědi převážně shodují či ne. Kvalitativní doplňující výzkumu má za cíl doplnit kvantitativní výzkum, ve smyslu reagovat na nedostatky kvantitativní části (například zda mají jedinci představu o tom, co dané hodnoty a oblasti zahrnují či zda neodpovídají pouze automaticky).

Kvalitativní část výzkumu se skládala z několika projektivních či poloprojektivních technik a polostrukturovaného rozhovoru. Data byla sbírána v období leden 2018 až únor 2018. Úkoly byly zadávány postupně tváří v tvář jednotlivě každému respondentovi v tichém klidném prostředí. Čas na vyhotovení úkolů nebyl omezen, průměrná doba vyplnění byla 1,5 hodiny. Sada úkolů se skládala z techniky Koláč radosti (kruh rozdělte na adekvátně velké výseče, podle toho, co vám v životě dělá radost a jak moc), Osa života (čára života, do nakreslené úsečky začínající narozením a končícím dneškem vyznačte pro Vás důležité životní mezníky, vyznačte míru kladnosti a zápornosti.), Váš den za 10 let („Napište, jak bude vypadat Váš den za 10 let. Začněte ránem“), „nedokončené věty“ („Napište, co pro Vás znamenají Vámi zvolené 3 nejdůležitější hodnoty“) a krátkého polostrukturovaného rozhovoru, který tvoří Přílohu č. 2 této diplomové práce (Říčan & Ženatý, 1988; Tyl, 1985).

Data z kvantitativní části byla **zpracovávána** v programu Software IBM SPSS, JASP a Microsoft Excel. Nejprve byla data pročištěna a kódována a následně statisticky zpracována (IBM Corp, 2013; JASP Team, 2018). Pro ošetření možného zkreslení dat způsobeného subjektivním vnímání škály, byla jednotlivá hodnocení důležitosti či spokojenosti

transformována na rozdíly/rezidua od průměrného hodnocení dané hodnoty/oblasti respondentem. Následně záporné hodnoty vyjadřovaly hodnocení pod průměrem hodnocení daného jedince a kladné hodnoty nad průměrem hodnocení daného jedince, nula tak vyjadřovala průměrné hodnocení jedince. Toto opatření bylo provedeno zvláště pro hodnocení důležitosti a spokojenosti.

Vzhledem k povaze dat (ordinální proměnné) byl následně použit Spearmanův korelační koeficient jak pro vypočítání korelace u jednotlivých oblastí, tak pro vypočítání korelačního koeficientu pro jednotlivé respondenty.

Následně pro zjištění, zda je statisticky významný rozdíl v korelačních koeficientech mužů a žen byl použit neparametrický test – Mann-Whitney U test. Tento test byl použit, protože výsledné korelační koeficienty jednotlivých respondentů nemají normální rozdělení, což bylo zjištěno testem normality (Kolmogorovův-Smirnovův test).

Pro korekci hladiny významnosti (hladiny alfa) byla z důvodu velkého množství korelací použita Holm-Bonferroniho korekce pro korelace u oblastí. Pro výsledek Mann-Whitney testu byl dodatečně vypočítán velikost účinku (effect size) pomocí nástroje Psychometrica (Lenhard, & Lenhard, 2016).

Pro porovnání rozdílů v korelačním koeficientu mezi třemi skupinami (jednou se jednalo o tři věkové skupiny a jednou o tři skupiny podle bydliště) byl použit Kurskal-Wallisův test pro nezávislé výběry. Tento test byl použit, protože data nemají normální rozdělení a tudíž nemohla být použita ANOVA.

Pro zjištění mezi kterými skupinami je konkrétně rozdíl, byly vypočítány post hoc testy (post hoc analýza byla dělána pomocí Dunnova testu) a následně byla použita Holm-Bonferroniho korekce hladiny významnosti (hladiny alfa), jelikož bylo provedeno více testování. Velikost účinku byla vypočítána pomocí nástroje Psychometrica (Lenhard, & Lenhard, 2016).

Data z kvalitativních technik byla zpracována popisně. Odpovědi v jednotlivých úkolech byly kódovány pod klíčová slova do tabulky a následně byl vyhotoven přehled popisující vyskytující se témata a jejich četnost. Shrnutí výsledků a zjištění z kvalitativního šetření je v následující kapitole.

7. Výsledky výzkumu a jejich analýza

Hodnocení důležitosti jednotlivých hodnot

Na základě aritmetických průměrů hodnocení důležitosti u jednotlivých hodnot mohl být sestaven seznam hodnot dle důležitosti pro tento vzorek mladých dospělých. Seznam je řazen od nejvíce důležité hodnoty po nejméně důležitou hodnotu z hlediska hodnocení v tomto souboru. Aritmetický průměr byl počítán z původního hodnocení jedince bez úpravy zohledňující různé zacházení se škálou. Respondenti hodnotili důležitost každé oblasti na pětibodové škále. Minimální hodnocení bylo u všech oblastí (hodnot) 1 – velmi nedůležité a maximální hodnocení 5 – velmi důležité. Pořadí, průměry a směrodatné odchylky pro jednotlivé oblasti jsou uvedeny v Tabulce č. 1.

pořadí	hodnota	průměr	směrodatná odchylka
1.	zdraví	4,78	0,50
2.	svoboda	4,69	0,58
3.	láska	4,64	0,68
4.	životní partner	4,60	0,75
5.	přátelství	4,57	0,66
6.	mír	4,44	0,78
7.	pravda, poznání	4,40	0,74
8.	rodina a děti	4,37	0,95
9.	rozvoj vlastní osobnosti	4,35	0,75
10.	zajímavá práce	4,24	0,79
11.	demokracie	4,19	0,91
12.	vzdělání	4,17	0,82
13.	životní prostředí	4,08	0,86
14.	koníčky	4,07	0,79
15.	být užitečný druhým	4,04	0,84

16.	úspěšnost v zaměstnání	3,93	0,87
17.	plat	3,76	0,85
18.	majetek	3,25	0,94
19.	veřejně prospěšná činnost	3,24	1,00
20.	společenská prestiž	3,01	1,05
21.	soukromé podnikání	2,71	1,17
22.	politická angažovanost	2,63	1,15
23.	víra	2,60	1,37

Tabulka č. 1 – hodnoty dle důležitosti I.

Jako nejdůležitější byly hodnoceny hodnoty zdraví, svoboda a láska. Největší směrodatnou odchylku měla hodnota víra. Jako nejméně důležité byly hodnoceny hodnoty soukromé podnikání, politická angažovanost a víra.

Pro porovnání byl sestaven také seznam dle důležitosti z dat (3 nejdůležitější hodnoty). Seznam byl vytvořen podle četností volby hodnoty mezi 3 nejdůležitější hodnoty (Tabulka č. 2). Rozdíl v pořadí je pak diskutován v následující kapitole.

pořadí	hodnota	četnost
1.	zdraví	397
2.	rodina a děti	305
3.	láska	254
4.	životní partner	235
5.	svoboda	207
6.	přátelství	160
7.	rozvoj vlastní osobnosti	103
8.	pravda, poznání	87
9.	mír	67

10.	vzdělání	61
11.	zajímavá práce	55
12.	být užitečný druhým	51
13.	úspěšnost v zaměstnání	36
14.	koníčky	35
15.	víra	33
16.	životní prostředí	30
17.	plat	24
18.	demokracie	21
19.	majetek	12
20.-21.	soukromé podnikání	5
20.-21.	společenská prestiž	5
22.-23.	politická angažovanost	4
22.-23.	veřejně prospěšná činnost	4

Tabulka č. 2 - hodnoty dle důležitosti II.

Jako nejdůležitější byly v tomto úkolu hodnoceny hodnoty zdraví, rodina a děti a láska. Jako nejméně důležité byly hodnoceny hodnoty soukromé podnikání, společenská prestiž, politická angažovanost a veřejně prospěšná činnost.

Součet četností je vyšší než počet respondentů násobený třemi, jelikož 12 z 726 respondentů nerespektovalo pokyny a vyplnilo více či méně hodnot než 3, ke kterým byli vyzváni.

Respondenti měli možnost doplnit hodnotu, která nebyla v seznamu uvedena, ale považovali ji za důležitou. Hodnotu doplnilo 73 respondentů (10%) z celkových 726. Většina doplněných hodnot se objevila u jednoho či dvou respondentů. 7 respondentů uvedlo spokojenost se sebou či se svým životem, duševní pohodu doplnili jako chybějící hodnotu 4 respondenti, kreativitu 4 respondenti, smysl života 3 respondenti a respekt 3 respondenti, spravedlnost 3 respondenti.

Hodnocení spokojenosti jednotlivých oblastí

Byl též utvořen seznam dle průměrného hodnocení daných oblastí respondenty v tomto vzorku od nejvyššího průměrného hodnocení po nejnižší průměrné hodnocení pocíťované spokojenosti s danou oblastí. Aritmetický průměr byl počítán z původního hodnocení jedince bez úpravy zohledňující různé zacházení se škálou. Respondenti hodnotili subjektivní spokojenost s každou oblastí na pětibodové škále. Minimální hodnocení bylo u všech oblastí 1 – velmi nespokojen a maximální hodnocení 5 – velmi spokojen. Směrodatné odchylky pro jednotlivé oblasti jsou uvedeny v Tabulce č. 3.

pořadí	oblast	průměr	směrodatná odchylka
1.	svoboda	4,19	0,81
2.	přátelství	4,10	0,91
3.-4.	zdraví	4,02	0,98
3.-4.	vzdělání	4,02	0,94
5.	pravda, poznání	3,84	0,82
6.-7.	mír	3,78	0,95
6.-7.	láska	3,78	1,35
8.	rozvoj vlastní osobnosti	3,74	0,93
9.	rodina a děti	3,71	1,07
10.	koničky	3,70	1,03
11.-12.	být užitečný druhým	3,68	0,84
11.-12.	životní partner	3,68	1,49
13.	zajímavá práce	3,63	1,06
14.	majetek	3,62	0,92
15.	demokracie	3,55	0,90
16.	úspěšnost v zaměstnání	3,53	0,93
17.	víra	3,48	0,97

18.	společenská prestiž	3,42	0,82
19.	plat	3,27	1,00
20.	veřejně prospěšná činnost	3,24	0,86
21.	politická angažovanost	3,16	0,88
22.	soukromé podnikání	3,06	0,87
23.	životní prostředí	2,96	0,97

Tabulka č. 3 - oblasti podle hodnocení spokojenosti

Respondenti hodnotili svobodu, přátelství a zdraví jako oblasti, ve kterých jsou nejvíce spokojeni, nejméně spokojeni jsou v oblasti životního prostředí. Největší směrodatná odchylka je u oblasti životní partner.

Korelace důležitosti daných hodnot a spokojenosti v daných oblastech

V této části analýzy byly zjišťovány korelace mezi vnímanou důležitostí a spokojeností pro každou hodnotu. Hodnot bylo celkem 23. Cílem bylo zjistit, zda koreluje, jak mladí lidé vnímají určité hodnoty jako důležité, s tím, jak jsou s nimi sami ve svém životě spokojeni.

Výsledky prokázaly u většiny hodnot (20 z 23) signifikantní korelaci mezi důležitostí a spokojeností. 19 z 20 signifikantních korelací bylo kladných, 1 z 20 korelací byla záporná (životní prostředí).

Nejvyšší kladná korelace mezi důležitostí a spokojeností byla u oblasti koníčky, byla zaznamenána statisticky významná střední až podstatná korelace $r_s = 0,349$, $p < 0,002$.

U 18 hodnot/oblastí (být užitečný druhým, demokracie, láska, mír, politická angažovanost, pravda a poznání, přátelství, rodina a děti, rozvoj vlastní osobnosti, soukromé podnikání, svoboda, veřejně prospěšná činnost, víra, vzdělání, zajímavá práce, zdraví, životní partner) byly zaznamenány statisticky významné nízké až střední korelace mezi důležitostí hodnot a spokojeností v daných oblastech. U hodnoty/oblasti úspěšnost v zaměstnání vyšla korelace těsně po 0,1.

Korelace mezi důležitostí hodnoty a spokojeností v dané oblasti nejsou signifikantní u hodnoty majetek, plat, společenská prestiž. Více viz následující Tabulka č. 4.

oblast	korelace	p hodnota	korigovaná alfa
být užitečný druhým	0,142	<0,001* ⁴	0,006
demokracie	0,206	<0,001*	0,004
koničky	0,349	<0,001*	0,002
láska	0,223	<0,001*	0,003
majetek	-0,005	0,449	0,050
mír	0,170	<0,001*	0,004
plat	0,041	0,134	0,025
politická angažovanost	0,202	<0,001*	0,004
pravda, poznání	0,255	<0,001*	0,003
přátelství	0,283	<0,001*	0,003
rodina a děti	0,269	<0,001*	0,003
rozvoj vlastní osobnosti	0,285	<0,001*	0,002
soukromé podnikání	0,129	<0,001*	0,007
společenská prestiž	0,042	0,128	0,017
svoboda	0,134	<0,001*	0,006
úspěšnost v zaměstnání	0,099	0,004*	0,013
veřejně prospěšná činnost	0,209	<0,001*	0,003
víra	0,224	<0,001*	0,003
vzdělání	0,284	<0,001*	0,002
zajímavá práce	0,161	<0,001*	0,005
zdraví	0,146	<0,001*	0,005

⁴ Hvězdičky označují výsledek, který je statisticky signifikantní

životní partner	0,290	<0,001*	0,002
životní prostředí	-0,104	0,002*	0,010

Tabulka č. 4 - výsledky korelační analýzy

Hypotéza 1 a dílčí výsledek:

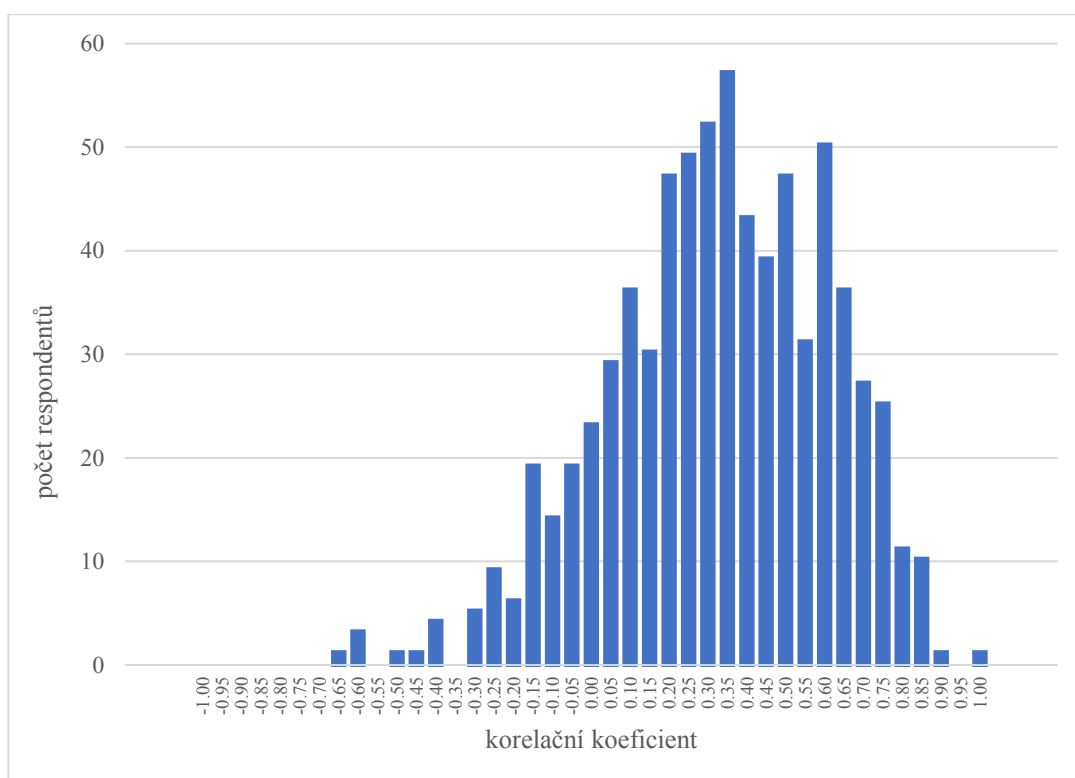
H01: Bude nalezena nulová korelace mezi mírou důležitosti hodnot a mírou spokojenosti v souhlasných oblastech.

HA1: Bude nalezena alespoň jedna nenulová korelace mezi mírou důležitosti hodnot a mírou spokojenosti v souhlasných oblastech.

Na základě uvedených výsledků mohu zamítnout H01 a přijmout HA1. Byla nalezena alespoň jedna nenulová korelace mezi mírou důležitosti hodnot a mírou spokojenosti v souhlasných oblastech.

Celková korelace důležitosti hodnot a spokojenosti v daných oblastech u jednotlivců.

Níže je uveden graf č. 6, který zobrazuje rozložení korelačních koeficientů jednotlivců. Aritmetický průměr korelačních koeficientů čítal 0,326 a medián 0,338. 634 z celkových 726 korelací respondentů je větší než nula.

Graf č. 6 - korelační koeficienty respondentů

Dále byl zkoumán rozdíl hodnot korelačního koeficientu u jednotlivých skupin, konkrétně se jednalo o rozdíly mezi pohlavím, věkovými skupinami a skupinami podle velikosti bydliště.

Rozdíl u mužů a žen

Mann-Whitney test ukazuje, že skupina žen (medián=0,368) dosahuje v korelačním koeficientu signifikantně vyšších hodnot než skupina mužů (medián=0,280), $U = 52460$, $p < 0,008$, $d = 0,259$.

Je nalezen statisticky významný rozdíl u mužů a žen v korelacích důležitosti hodnot a spokojenosti v souhlasných oblastech.

	p hodnota	síla efektu
Rozdíl mezi pohlavími	<0,001*	0,259

Tabulka č. 5 - výsledky Mann-Whitney testu pro analýzu rozdílu mezi muži a ženami

Hypotéza 2 a dílčí výsledek:

H02: Muži a ženy se nebudou lišit v celkový korelacích mezi důležitostí hodnot a spokojeností v souhlasných oblastech.

HA2: Muži a ženy se budou lišit v celkový korelacích mezi důležitostí hodnot a spokojeností v souhlasných oblastech.

Na základě uvedených výsledků mohu zamítnout H02 a přijmout HA2. Je nalezen statisticky významný rozdíl u mužů a žen v korelacích důležitosti a spokojenosti.

Rozdíl mezi věkovými skupinami

Výsledky Kurskal-Wallis testu ukazují, že hodnota korelačního koeficientu spokojenosti a důležitosti se u věkových skupin signifikantně lišila $\chi^2(2)=11,78$, $p < 0,05$, $\varepsilon^2=0,014$. Pro post hoc analýzu byl použit Dunnův test s Holm-Bonferroniho korekcí, výsledky ukazují signifikantní rozdíl ($p < 0,017$) mezi věkovou skupinou 23-26 let (medián=0,292) a skupinou 27-30 let (medián=0,402). Rozdíly mezi ostatními skupinami⁵ nejsou signifikantní.

test	testová statistika	p hodnota	síla efektu
Rozdíl mezi věkovými skupinami	11,78	<0,05*	0,014
post hoc analýzy	p hodnota	korigovaná alfa	
20-22 let a 23-26 let	0,05	0,05	
20-22 let a 27-30 let	0,037	0,025	
23-26 let a 27-30 let	0,005*	0,017	

Tabulka č. 6 - výsledky post hoc analýzy u rozdílu mezi věkovými skupinami

Hypotéza 3 a dílčí výsledek:

H03: Věkové skupiny se nebudou lišit v celkových korelacích mezi důležitostí hodnot a spokojeností v souhlasných oblastech.

H03: Věkové skupiny se budou lišit v celkových korelacích mezi důležitostí hodnot a spokojeností v souhlasných oblastech

⁵ Věková skupina 20-22 let (medián=0,337)

Na základě uvedených výsledků mohu zamítnout H03 a přijmout HA3. Je nalezen statisticky významný rozdíl mezi věkovými skupinami v celkových korelacích důležitosti hodnot a spokojenosti v souhlasných oblastech.

Rozdíl dle velikosti bydliště

Výsledky Kruskal-Wallis testu ukazují, že hodnota korelačního koeficientu spokojenosti a důležitosti se signifikantně liší podle velikosti místa bydliště $\chi^2(2)=6,172$, $p < 0,05$, $\varepsilon^2 = 0,006$. Pro post hoc analýzu byl použit Dunnův test s Holm-Bonferroniho korekcí, výsledky ukazují signifikantní rozdíl ($p < 0,017$) mezi skupinou jedinců pocházející z velkého města nad 100 tisíc obyvatel (medián=0,328) a skupinou jedinců pocházejících z vesnice (medián=0,396) a mezi skupinou jedinců pocházejících z malého města (medián=0,324) a skupinou jedinců pocházející z vesnice ($p < 0,025$). Rozdíly mezi skupinou jedinců pocházející z velkého města nad 100 tisíc obyvatel a jedinců pocházejících z malého města není signifikantní.

test	testová statistika	p hodnota	síla efektu
Rozdíl mezi bydlištěm	6,172	<0,05	0,006
post hoc analýzy	p hodnota	korigovaná alfa	
velké město a malé město	0,441	0,05	
velké město a vesnice	0,009*	0,017	
malé město a vesnice	0,015*	0,025	

Tabulka č. 7 - výsledky Kruskal-Wallis testu a post hoc analýzy u rozdílu mezi skupinami dle bydliště

Hypotéza 4 a dílčí výsledek:

H04: Skupiny dle bydliště se nebudou lišit v celkových korelacích mezi důležitostí hodnot a spokojeností v souhlasných oblastech.

HA4: Skupiny dle bydliště se budou lišit v celkových korelacích mezi důležitostí hodnot a spokojeností v souhlasných oblastech

Na základě uvedených výsledků mohu zamítnout H04 a přijmout HA4: Je nalezen statisticky významný rozdíl mezi skupinami dle bydliště v celkových korelacích důležitosti hodnot a spokojenosti v souhlasných oblastech.

Výsledky kvalitativního doplňujícího šetření

Kvalitativní šetření si neklade si za cíl být svébytným kvalitativním výzkumem vzhledem k počtu respondentů (N=10), má za cíl reagovat na nedostatky kvantitativního výzkumu a doplnit ho. Osvětluje různorodost chápání určitých hodnot. Mapuje, zda jedinec odpovídá konzistentně, pokud je tázán na hodnoty nepřímo, kdy předpokládáme, že je menší pravděpodobnost automatických naučených odpovědí.

Kvalitativní šetření vychází z předpokladu, že je možné tázat se na hodnoty prostřednictvím poloprojektivních metod (Osa života a Váš den za 10 let) a že lze prostřednictvím Koláče radosti nahlížet na to, ve které oblasti je jedinec spokojený.

Kvalitativní šetření sloužilo mimo jiné k tomu, abychom orientačně zmapovali **různorodost výkladu hodnot** použitých v kvantitativní části. Nyní na nejčastěji zvolené hodnotě mezi tři nejdůležitější. („Vyberte z abecedně seřazeného seznamu hodnot 3 pro Vás nejdůležitější a u nich napište, co pro Vás znamenají.“) je ilustrována různorodost chápání hodnot.

V tomto úkolu uvedlo 6 respondentů z 10 hodnotu *rodina a děti* mezi tři nejdůležitější hodnoty. Níže uvádím vymezení respondentů pro představení různorodosti chápání této hodnoty.

- „Rodina a děti pro mě znamenají základnu, mít kam se vrátit, mít o koho se starat, ale také místo odpočinku.“
- „Rodina a děti pro mě znamenají lidi, kteří za všech okolností drží při sobě a nedovolí, aby se někdo cítil osamělý. Mít svou rodinu a děti pro mě znamená se postarat, aby byli šťastní a v životě nezabloudili a také mé naplnění.“
- „Rodina a děti pro mě zahrnuje lásku k životnímu partnerovi a také předání dobrých hodnot ve formě přímého zástupce v odlišné generaci.“
- „Rodina a děti pro mě znamená dát smysl budoucnosti“
- „Rodina a děti pro mě znamenají zázemí, jistotu, soudržnost, něco po sobě zanechat (děti a geny), rodinný krb, útočiště v jakékoli životní situaci, pocit bezpečí.“
- „Rodina a děti pro mě znamenají zázemí a naplnění smyslu života. Moje rodina je pro mě nejdůležitější věc na světě a pro kohokoli z naší rodiny bych udělala cokoli. Stejně tak mě mí rodiče, prarodiče, sestra teta sestřenice a bratrance podporují a dodávají všeobjímající lásku. Můžu být jakákoli, udělat spoustu chyb

a oni mě vždycky přivítají s otevřenou náručí a spoustou lásky. Pro mě je smyslem života založit rodinu a mít děti. Chci být skvělou manželkou a matkou a tuto všeobjímající lásku dávat svým dětem.“

Z „definíc“ je zřejmé, že každý respondent hodnotu rodina a děti chápe částečně rozdílně než ostatní, přesto si je několik definic velmi podobných. Můžeme se domnívat, že by to takto bylo i u dalších hodnot. Pro nastínění různorodosti chápání hodnot však považujeme ilustraci na této jedné hodnotě za dostačující.

Následně jsou u každého respondenta stručně **shrnuty podobnosti v odpovědích** z kvantitativní a kvalitativní části. Data byla podrobně zpracována na základě odpovědí v poloprojektivních metodách a polostrukturovaného rozhovoru a na základě podrobného doptávání, tak aby byla data při analyzování co nejméně zkreslena. Nejprve jsou zhodnoceny podobnosti odpovědí z kvalitativní a kvantitativní části týkající se spokojenosti v různých oblastech a následně týkající se hodnot.

Respondent 1, (muž, 26 let):

V úkolu „Koláč radosti“ uvedl jako oblast života, která mu dělá největší radost oblast rodina a psi, v kvantitativní části ohodnotil oblast rodina a děti číslicí 4 – spíše spokojen, oblast koníčků ohodnotil také číslicí 4 – spíše spokojený, žádnou oblast nehodnotil číslicí 5 – velmi spokojený.

V polostrukturovaném rozhovoru odpověděl, že je nejméně spokojený v oblasti partnerství a práce, v kvantitativní části oblast životní partner a zajímavá práce ohodnotil číslicí 2 – spíše nespokojen, žádnou oblast neohodnotil číslicí 1 – velmi nespokojen.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování spokojenosti v různých oblastech konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

V úkolu „Váš den za 10 let“ respondent nejčastěji zmínil téma práce a koníčky a v úkolu „Osa života“ se nejčastěji objevovalo téma vztahující se k partnerství, lásce a k rodině, v kvantitativní části hodnotil dle důležitosti oblasti láska, rodina a děti číslicí 5 – velmi důležité a oblast životního partnera číslicí 4 – spíše důležitý, oblast zajímavá práce a plat a koníčky ohodnotil číslicí 4 – spíše důležité.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování hodnot konzistentně k odpovědím z kvantitativní části, avšak respondent v kvantitativní části ohodnotil 20 z 23 hodnot číslicí 4 (spíše důležité) nebo 5 (velmi důležité).

Respondent 2, (muž, 24 let):

V úkolu „Koláč radosti“ uvedl jako oblast života, která mu dělá největší radost pocit být užitečný, v kvantitativní části ohodnotil oblast být užitečný číslicí 2 – spíše nespokojen. V polostrukturovaném rozhovoru odpověděl, že je nejméně spokojený v oblasti práce, v kvantitativní části oblast zajímavá práce ohodnotil číslicí 2 – spíše nespokojen, žádnou oblast neohodnotil číslicí 1 – velmi nespokojen.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování spokojenosti v různých oblastech ne zcela konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

V úkolu „Váš den za 10 let“ respondent nejčastěji zmínil téma rodina a děti a práce a v úkolu „Osa života“ se nejčastěji objevovalo téma vztahující se ke koníčkům a přátelům, v kvantitativní části hodnotil dle důležitosti oblasti rodina a děti číslicí 5 – velmi důležité a oblast zajímavá práce ohodnotil číslicí 4 – spíše důležité. Koníčky ohodnotil číslicí 3 – ani důležité ani nedůležité a přátelství číslicí 5 – velmi důležité

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování hodnot ne zcela konzistentně k odpovědím z kvantitativní části, což mohlo být způsobeno více faktory (více v kapitole 9 *Diskuze*).

Respondent 3 (muž, 24 let):

V úkolu „Koláč radosti“ uvedl jako oblast života, která mu dělá největší radost rodinu a přátele, v kvantitativní části ohodnotil oblast rodina a děti číslicí 4 – spíše spokojen a přátele číslicí 5 – velmi spokojen. V polostrukturovaném rozhovoru odpověděl, že je nejméně spokojený v oblasti partnerství, v kvantitativní části oblast životní partner ohodnotil číslicí 1 – velmi nespokojen.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování spokojenosti v různých oblastech konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

V úkolu „Váš den za 10 let“ respondent nejčastěji zmínil téma práce a rodina a děti, v úkolu „Osa života“ se nejčastěji objevovalo téma vztahující se k partnerství, lásce a k rodině, v kvantitativní části hodnotil dle důležitosti oblasti láska a rodina a děti a životní partner a zajímavá práce číslicí 5 – velmi důležité.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování hodnot konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

Respondent 4, (muž, 27 let):

V úkolu „Koláč radosti“ uvedl jako oblast života, která mu dělá největší radost oblast partnerství, v kvantitativní části ohodnotil oblast životní partner číslicí 5 – velmi spokojen. V polostrukturovaném rozhovoru odpověděl, že je nejméně spokojený v oblasti seberozvoje a v kvantitativní části oblast rozvoj vlastní osobnosti ohodnotil číslicí 2 – spíše nespokojen, žádnou oblast neohodnotil číslicí 1 – velmi nespokojen.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování spokojenosti v různých oblastech konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

V úkolu „Váš den za 10 let“ respondent nejčastěji zmínil téma rodina a děti a v úkolu „Osa života“ se nejčastěji objevovalo téma vztahující se k partnerství, lásce a k rodině, v kvantitativní části hodnotil dle důležitosti oblasti láska a rodina a děti a životní partner číslicí 5 – velmi důležité

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování hodnot konzistentně k odpovědím z kvantitativní části, avšak respondent v kvantitativní části ohodnotil 17 z 23 hodnot číslicí 4 (spíše důležité) nebo 5 (velmi důležité).

Respondent 5, (muž, 26 let):

V úkolu „Koláč radosti“ uvedl jako oblast života, která mu dělá největší radost oblast rodina a partnerství, v kvantitativní části ohodnotil oblast rodina a děti číslicí 4 – velmi spokojen a oblast láska a životní partnerka číslicí 5 – velmi spokojen. V polostrukturovaném rozhovoru odpověděl, že je nejméně spokojený v oblasti koníčků a volného času a v kvantitativní části koníčky ohodnotil číslicí 2 – spíše nespokojen, žádnou oblast neohodnotil číslicí 1 – velmi nespokojen.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování spokojenosti v různých oblastech konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

V úkolu „Váš den za 10 let“ respondent nejčastěji zmínil téma práce a partnerka a v úkolu „Osa života“ se nejčastěji objevovalo téma vztahující se k partnerství, lásce, v kvantitativní části hodnotil dle důležitosti oblasti láska a životní partner číslicí 5 – velmi důležité

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování hodnot konzistentně k odpovědím z kvantitativní části, avšak respondent v kvantitativní části ohodnotil 19 z 23 hodnot číslicí 4 (spíše důležité) nebo 5 (velmi důležité).

Respondent 5, (muž, 26 let):

V úkolu „Koláč radosti“ uvedl jako oblast života, která mu dělá největší radost oblast rodina a partnerství, v kvantitativní části ohodnotil oblast rodina a děti číslicí 4 – spíše spokojen a oblast láska a životní partnerka číslicí 5 – velmi spokojen. V polostrukturovaném rozhovoru odpověděl, že je nejméně spokojený v oblasti koníčků a volného času a v kvantitativní části koníčky ohodnotil číslicí 2 – spíše nespokojen, žádnou oblast neohodnotil číslicí 1 – velmi nespokojen.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování spokojenosti v různých oblastech konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

V úkolu „Váš den za 10 let“ respondent nejčastěji zmínil téma práce a partnerka a v úkolu „Osa života“ se nejčastěji objevovalo téma vztahující se k partnerství, lásce, v kvantitativní části hodnotil dle důležitosti oblasti láska a životní partner číslicí 5 – velmi důležité

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování hodnot konzistentně k odpovědím z kvantitativní části, avšak respondent v kvantitativní části ohodnotil 19 z 23 hodnot číslicí 4 (spíše důležité) nebo 5 (velmi důležité).

Respondent 6 (žena, 24 let):

V úkolu „Koláč radosti“ uvedla jako oblast života, která ji dělá největší radost oblast domov-rodina a partnerství, v kvantitativní části ohodnotil oblast rodina a děti číslicí 4 – spíše spokojen a životní partnerka číslicí 5 – velmi spokojen. V polostrukturovaném rozhovoru odpověděl, že je nejméně spokojený v oblasti zajímavá práce a v kvantitativní části zajímavou práci ohodnotila číslicí 2 – spíše nespokojen, žádnou oblast neohodnotil číslicí 1 – velmi nespokojen.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování spokojenosti v různých oblastech konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

V úkolu „Váš den za 10 let“ respondent nejčastěji zmínil téma rodina a děti a v úkolu „Osa života“ se nejčastěji objevovalo téma vztahující se k partnerství a lásce, v kvantitativní části hodnotil dle důležitosti oblasti rodina a děti, láska a životní partner číslicí 5 – velmi důležité

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování hodnot konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

Respondent 7, (žena, 26 let):

V úkolu „Koláč radosti“ uvedla jako oblast života, která ji dělá největší radost oblast přátel a koníčků, v kvantitativní části ohodnotila oblast koníčků číslicí 4 – spíše spokojen a přátel číslicí 5 – velmi spokojen. V polostrukturovaném rozhovoru odpověděla, že je nejméně spokojený v oblasti partnerství a v kvantitativní části oblast životní partner a láska ohodnotila číslicí 3 – ani spokojen ani nespokojen, žádnou oblast neohodnotil číslicí 1 – velmi nespokojen.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování spokojenosti v různých oblastech konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

V úkolu „Váš den za 10 let“ respondentka nejčastěji zmínil téma rodina a děti a v úkolu „Osa života“ se nejčastěji objevovalo téma vztahující se k partnerství a lásce a koníčků, v kvantitativní části hodnotil dle důležitosti oblasti rodina a děti, láska a životní partner číslicí 5 – velmi důležité a koničky číslicí 4 spíše důležité.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování hodnot konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

Respondent 8, (žena, 25 let):

V úkolu “Koláč radosti“ uvedla jako oblast života, která ji dělá největší radost oblast cestování a koníčků a práce, v kvantitativní části ohodnotila oblast koníčků a zajímavé práce číslicí 5 – velmi spokojen a rozvoj vlastní osobnosti číslicí 4 – spíše spokojen. V polostrukturovaném rozhovoru odpověděla, že je nejméně spokojený v oblasti životního prostředí v kvantitativní části oblast životní prostředí ohodnotila číslicí 1 – velmi nespokojen.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování spokojenosti v různých oblastech konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

V úkolu „Váš den za 10 let“ respondentka nejčastěji zmínil téma koníčky a rozvoj vlastní osobnosti v úkolu „Osa života“ se nejčastěji objevovalo téma vztahující se k cestování koníčkům a rozvoji vlastní osobnosti, v kvantitativní části hodnotil dle důležitosti oblasti koníčky a rozvoj vlastní osobnosti číslicí 5 – velmi důležité a koníčky číslicí 4 spíše důležité.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování hodnot konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

Respondent 9, (žena, 24 let):

V úkolu “Koláč radosti“ uvedla jako oblast života, která ji dělá největší radost oblast koníčky, v kvantitativní části ohodnotila oblast koníčků 4 – spíše spokojen V polostrukturovaném rozhovoru odpověděla, že je nejméně spokojený v oblasti samostatnosti, v kvantitativní části oblast rozvoj vlastní osobnosti ohodnotila číslicí 1 – velmi nespokojen.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování spokojenosti v různých oblastech konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

V úkolu „Váš den za 10 let“ respondentka nejčastěji zmínil téma koníčky v úkolu „Osa života“ se nejčastěji objevovalo téma vztahující se ke vzdělávání a rozvoji vlastní osobnosti, v kvantitativní části hodnotil dle důležitosti oblasti koníčky číslicí 4 – spíše důležité a rozvoj vlastní osobnosti vzdělání číslicí 2 – spíše nedůležité.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování hodnot ne zcela konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

Respondent 10, (žena, 25 let):

V úkolu „Koláč radosti“ uvedla jako oblast života, která ji dělá největší radost oblast partner a rodina, v kvantitativní části ohodnotila oblast životní partner a láska číslicí 5 – velmi spokojen a rodina a děti 4 – spíše spokojen. V polostrukturovaném rozhovoru odpověděla, že je nejméně spokojená v oblasti rozvržení svého času v kvantitativní části oblast rozvoj vlastní osobnosti ohodnotila číslicí 3 – ani spokojen ani nespokojen.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření zaměřující se na zmapování spokojenosti v různých oblastech konzistentně k odpovědím z kvantitativní části.

V úkolu „Váš den za 10 let“ respondentka nejčastěji zmínil téma rodina a děti, v úkolu „Osa života“ se nejčastěji objevovalo téma vztahující se k přátelství, životnímu partneru a lásce, v kvantitativní části hodnotila dle důležitosti oblasti rodina a děti a láska a životní partner číslicí 5 – velmi důležité a přátelství číslicí 4 – spíše důležité.

Z tohoto stručného shrnutí se jeví odpovědi z doplňujícího kvalitativního šetření a zaměřující se na zmapování hodnot konzistentně k odpovědím z kvantitativní části, avšak respondentka v kvantitativní části ohodnotil 18 z 23 hodnot číslicí 4 (spíše důležité) nebo 5 (velmi důležité).

Celkově můžeme říci, že lze pozorovat paralely mezi odpověďmi z kvantitativního výzkumu a odpověďmi z doplňujícího kvalitativního šetření. I přesto, že odpovědi některých respondentů jsou méně konzistentní než jiných respondentů, je zřejmé, že se kvalitativní i kvantitativní část táže na stejná či podobná témata byť jiným způsobem.

8. Shrnutí výsledků

V **kvantitativní části** byly jako průměrně nejvíce důležité hodnoceny hodnoty zdraví, svoboda, láska, mezi tři nejdůležitější hodnoty byly nejčastěji zařazeny hodnoty zdraví, rodina a děti, láska, celkově respondenti hodnotili jako oblasti, ve kterých jsou nejvíce spokojeni oblasti svoboda, přátelství, zdraví.

Při korelování důležitosti hodnot a spokojenosti v daných oblastech pro každou oblast/hodnotu jednotlivě bylo nalezeno 19 z 23 statisticky významných kladných korelací a jedna záporná - životní prostředí ($r_s = -0,104$). Nejvyšší pozitivní korelace byla nalezena u oblasti/hodnoty koníčky ($r_s = 0,349$).

Z celkové korelace důležitosti hodnot a spokojenosti v daných oblastech pro každého respondenta vyplývá, že průměrně u respondentů korelace dosahuje 0,326. 634 z celkových 726 korelací respondentů je větší než nula.

Z testování, zda se liší muži a ženy v korelačních koeficientech vyplývá, že ano. U žen byla zjištěna statisticky významně vyšší korelace než u mužů ($U = 52460$, $p < 0,008$, $d = 0,259$).

Výsledky ukazují, že je významný rozdíl mezi skupinami podle velikosti bydliště i věkové skupiny, avšak v obou případech je síla efektu malá 0,014 a 0,006. Byl nalezen statisticky významný rozdíl mezi věkovou skupinou 23-26 let a skupinou 27-30, rozdíly mezi ostatními věkovými skupinami nejsou statisticky významné. Výsledky testu, zda se liší korelační koeficienty dle bydliště, ukazují signifikantní rozdíl mezi skupinou jedinců z velkého města nad 100 tisíc obyvatel a skupinou jedinců z vesnice a mezi skupinou jedinců z malého města a skupinou jedinců z vesnice, rozdíl mezi skupinou jedinců z velkého města nad 100 tisíc obyvatel a jedinců z malého města není signifikantní.

Z doplňující **kvalitativní části** konkrétně ze subjektivních definic hodnot je zřejmé, že každý z respondentů hodnotu rodina a děti chápe částečně jinak než ostatní, přesto si je několik definic velmi podobných. Tuto rozdílnost chápání různých hodnot bychom mohli prezentovat i na dalších hodnotách, pro nastínění různorodosti pojmání hodnot považujeme ilustraci na této jedné hodnotě za dostačující.

Z porovnání odpovědí z kvalitativní a kvantitativní části lze konstatovat, že existují paralely mezi odpověďmi z kvantitativního výzkumu a odpověďmi z doplňujícího kvalitativního setření. I přesto, že odpovědi některých respondentů jsou méně konzistentní než

jiných respondentů, je zřejmé, že se kvalitativní i kvantitativní část táže na stejná či podobná témata byť jiným způsobem.

9. Diskuze

Hlavním cílem výzkumu bylo prošetřit, zda a jaká je souvislost mezi mírou důležitosti různých hodnot a mírou spokojenosti v daných souhlasných oblastech. Statistická analýza se především zaměřila na korelace důležitosti hodnot a spokojenosti v daných oblastech. Z výsledků vyplynulo, že 20 z 23 korelací důležitosti hodnot a spokojenosti daných oblastí jsou statisticky významná. 19 z 20 statisticky významných korelací bylo kladných, jedna záporná. Což může být překvapivé, protože výzkum z roku 1991 ve výsledcích reflektuje zápornou korelaci důležitosti práce a spokojenosti v práci, což se ve výzkumu v této práci nepotvrdilo. Záporná korelace ve výzkumu z roku 1991 mohla být například ovlivněna jiným výzkumným vzorkem, jednalo se o vysokoškoláky působící v pomáhajících profesích či jinou formulací oblasti práce (ve výzkumu v této diplomové práci je obsažena hodnota „zajímavá práce“ nikoli práce v širším smyslu slova (Drummond & Stoddard, 1991).

V kvantitativním výzkumu v této diplomové práci měla nejsilnější korelaci hodnota koníčky a spokojenost v oblasti koníčků, jednalo se o středně silnou korelaci. Je otázkou, proč zrovna u této oblasti vyšla nejsilnější korelace. Mohl mít na výsledek například vliv fakt, že spokojenost v oblasti koníčky by mohla být více ovlivnitelná než například spokojenost v oblasti demokracie či životním prostředí. Pokud jedinci na koníčcích záleží, má možnost lépe ovlivnit spokojenost s naplněním této oblasti. Avšak druhá nejsilnější korelace byla zjištěna u oblasti životní partner, kde by se dalo namítnout, že toto vysvětlení nebude vždy platit, vzhledem k tomu, že mnohdy nemůžeme lehce ovlivnit spokojenost v této oblasti. Dalším vysvětlením by mohl být efekt sebenaplnujícího proroctví, pokud mi na něčem záleží, stojím o naplnění v té oblasti, následně opravdu budu spokojený v dané oblasti, jelikož mé chování k tomu bude směřovat, protože ostatní to očekávají (Rosenthal & Jacobson, 1968). Pozitivní korelace by se daly také vysvětlit pouze touhou po konzistentnosti odpovědí respondentů. Jinými slovy, že respondent vědomě či nevědomě hodnotil důležitost hodnoty a spokojenost v té stejné oblasti podobně, aby výsledky nevypadaly výrazně nekonzistentně. Z toho důvodu byl seznam hodnot i oblastí v dotazníku pro každého seřazen náhodně a mezi hodnocením důležitosti a spokojenosti byl zařazen jiný dotazník, aby respondenti neměli v živé paměti své hodnocení v předchozí části. Vysvětlení, proč byly nalezeny pozitivní korelace, je třeba dále zkoumat v další studii, zmíněná vysvětlení jsou pouze náměty k dalšímu prošetření.

Dalším cílem a výzkumnou otázkou bylo zjistit distribuci korelačních koeficientů jednotlivců (z korelace důležitosti a spokojenosti v oblastech celkově). Z Grafu č. 6, průměru

a mediánu je patrné, že nejvíce respondentů se pohybuje u střední pozitivní korelace ($r_s = 0,3$). Tyto výsledky mohou být ovlivněny mnoha faktory, například opět touhou respondentů odpovídat konzistentně (snaha hodnotit důležitost a spokojenost podobně), jelikož by se respondent mohl domnívat, že když mu na něčem záleží, měl by pracovat na naplnění v takové oblasti a následně v ní být spokojený). Pro tuto domněnku, ale nemám vědecký podklad. Bylo by zajímavé prošetřit, zda velikost korelačního koeficientu nesouvisí s vnitřním či vnějším „locus of control“ (Lefcourt, 1991). Mohli bychom předpokládat, že lidé s vnitřním „locus of control“ se budou vnímat jako více kompetentní ovlivnit svoji spokojenost v daných oblastech a mohli by vykazovat vyšší korelace. To je však třeba statisticky ověřit.

Další výzkumnou otázkou bylo, zda se liší souvislost důležitosti hodnot a spokojenosti v daných oblastech u mužů a žen. Výsledky ukazují, že se statisticky významně liší korelační koeficient mužů a žen, a to tak, že skupina žen dosahuje statisticky vyšších korelací než muži. Není jasné, proč tomu tak je, je třeba to dále zkoumat. Vliv by mohl mít rozdílný věk zranění mužů a žen či zjištění z výzkumu z roku 1989, že ženy jsou spokojenější (mají větší emoční odezvu) než muži (Langmeier & Krejčířová, 2006; Wood, Rhodes, & Whelan, 1989).

Obdobně bylo testováno, zda se liší korelační koeficienty dle věkových podskupin či podle velikosti místa bydliště, avšak síla efektu je v obou případech malá. Výsledky proto nepovažuji za příliš směrodatné. Z výsledků vyplývá, že existuje signifikantní rozdíl v korelačních koeficientech důležitosti a spokojenosti mezi skupinou jedinců pocházejících z velkého města (nad 100 tisíc obyvatel) a skupinou jedinců z vesnice a mezi skupinou jedinců z malého města a skupinou z vesnice. Zdá se, že vliv velkého města a malého města na korelace je podobný, což se dalo předpokládat, jelikož život v malém a velkém městě se nemusí zásadně lišit. Rozdíl mezi těmito dvěma skupinami a skupinou z vesnice je zajímavý. Není jasné proč tomu tak je, vliv může mít například tlak na konformitu ve městě či celkově jiný styl života na vesnici, je třeba tento vliv dále prošetřit. Následně byl nalezen statisticky významný rozdíl mezi věkovou skupinou 23-26 let a skupinou 27-30 let, takový výsledek může být ovlivněn například tím, že nejstarší skupina jedinců se již nachází na hranici konce období mladé dospělosti, jedná se tak o zralejší jedince s pevněji zakotveným hodnotovým systémem (Hnilica, 2007). Podobně by bylo vhodné prošetřit závislost korelačních koeficientů na dalších demografických faktorech.

Zbylé dvě výzkumné otázky se týkaly zmapování důležitosti oblastí a spokojenosti v daných oblastech u tohoto vzorku (byla použita popisná statistika). U tohoto vzorku byly jako nejdůležitější hodnoceny hodnoty zdraví, svoboda, láska. Avšak jako nejdůležitější (z četností

výběru mezi tři nejdůležitější hodnoty) se umístily hodnoty zdraví, rodina a děti a láska. Tento rozdíl je překvapující. Zdá se, že spontánně respondenti hodnotili jako vysoce důležitou hodnotu svoboda, avšak při úkolu vybrat pouze tři nejdůležitější hodnoty byla upřednostněna hodnota rodina a děti. Zajímavé je toto zjištění i vzhledem k výzkumu z roku 2000, který hovoří o tom, že právě svoboda či sebeurčení je v rozporu k hodnotě láska (širěji můžeme chápat i rodinu) a pokud jsou současně preferovány obě hodnoty, má tento konflikt hodnot negativní vliv na spokojenost (Hnilica, 2000).

Zajímavé je, že ve výzkumu Petra Saka z roku 1996, který byl designován podobně jako je výzkum v této práci, se mezi první tři nejdůležitější hodnoty umístily hodnoty – zdraví, mír, láska. Mír tak byl nahrazen svobodou, mohli bychom tuto změnu přičítat například jiné politické atmosféře v České republice (krátce po rozpadu Československa) a v Evropě (rozpad Jugoslávie) a proměně společnosti, či proměně společenského vnímání významu hodnoty svoboda a mír. Sakův výzkumný vzorek obsahoval respondenty ve věku 15-30, jeho vymezení mladé dospělosti, tak bylo jiné než v tomto výzkumu (Sak, 2000).

V tomto výzkumu stejně tak jako ve výzkumu Deluga a kol. bylo zdraví u zkoumaného vzorku nejdůležitější hodnotou v hierarchii hodnot. Ve výzkumu Deluga a kol. bylo právě zdraví označováno respondenty jako prediktor životní spokojenosti jako celku (Deluga, Dobrowolska, Kosicka, Ślusarska, Jędrych, & Brzozowska, 2018).

Ze seznamů dle průměrné důležitosti je také vidět, že průměrně se hodnota víra umístila jako nejméně důležitá, ale v seznamu důležitosti dle četností volby mezi tři nejdůležitější hodnoty se umístila na 15. místě z 23 míst. Je zde vidět, že pro určitou malou skupinu respondentů je hodnota víra velmi důležitá.

Respondenti z tohoto vzorku hodnotili v průměru tyto oblasti - svoboda, přátelství, zdraví, jako oblasti, ve kterých se cítí nejvíce spokojení. Což není až tak překvapivé, vzhledem k tomu, že se jednalo o vzorek mladých dospělých, u kterých je fyzická vitalita na vrcholu a zároveň ještě nemají tolik závazků. Pouze 13 % respondentů v tomto vzorku má děti a 14% je ženatých či vdaných, 66 % studujících (Kopecká, 2011; Millová, 2016; Štefanovič & Greisinger, 1985).

Z grafů distribuce hodnocení důležitosti a spokojenosti vyplynulo několik zajímavých zjištění. Například, že spokojenost v oblasti politické angažovanosti nejvíce respondentů hodnotilo prostřední hodnotou 3 – ani spokojen ani nespokojen), což mohlo být ovlivněno například špatným porozumění formulace oblasti či tím, že tato oblast není pro většinu

respondentů důležitá (což vyplývá z výsledků), podobně tomu tak je i u oblasti soukromé podnikání. U oblasti víra bylo také nejčastějším hodnocením spokojenosti 3 - ani spokojen ani nespokojen, z grafu distribuce hodnocení důležitosti víry je zřejmé, že víra byla nejčastěji hodnocena jako nejméně důležitá a velmi často byla hodnocena jako ani důležitá ani nedůležitá, zároveň 88 respondentů ji ohodnotilo jako 5 - velmi důležitou. Grafy distribuce hodnocení důležitosti a spokojenosti u každé oblasti jsou přiloženy v Příloze č. 3.

Mezi **limity** tohoto kvantitativního výzkumu můžeme jistě zařadit samotný fakt, že se jednalo o výzkum kvantitativní, tudíž muselo dojít k zestručnění a zjednodušení, tak aby mohl být výzkum administrován na dálku velkému množství respondentů. Online dotazník má též rezervu v tom, že nevíme, kdo doopravdy dotazník vyplnil, nelze k jeho vyplnění rovněž zajistit stejné prostředí pro všechny respondenty. Výhodou však bylo získání velkého množství odpovědí od respondentů (před pročištěním dat vzorek čítal 854, po pročištění dat 726). Dalším limitem by mohlo být samotné využití koncepce 23 hodnot Petra Saka.

Také by se dalo namítnout, že otázky - respektive hodnocení důležitosti a spokojenosti hodnot je příliš vzdálené od žité reality. Z tohoto důvodu bylo zařazeno doplňující kvalitativní šetření, které mělo částečně reagovat na tento nedostatek použitím poloprojektivních technik a rozhovoru. Též byl v tomto šetření zkoumán subjektivní význam oblasti (hodnot). Odpovědi z kvalitativní části zřetelně odrážejí odpovědi jedince z kvantitativního výzkumu. Kvalitativní šetření bylo pouze doplňujícího charakteru, zapojilo se do něj pouze 10 respondentů, proto se s daty nedá pracovat statisticky, shrnutí odpovědí z kvalitativní a kvantitativní části je v kapitole 7 *Výsledky výzkumu a jejich analýza*. Jistě i doplňující kvalitativní část má své rezervy, samotné využití poloprojektivních metod, respondenti získaní samovýběrem (zřejmě se jednalo o motivovanější jedince), zkreslení výsledků při vyhodnocování (i přes podrobné doptávání k interpretaci kvalitativních odpovědí). V odpovědích z kvalitativní a kvantitativní části jsou však zřetelné paralely. Takže se domnívám, že výsledky z kvantitativní části nejsou zcela odtržené od reality respondenta.

Na subjektivní význam hodnot byli respondenti tázáni v kvalitativní části jelikož, si pod danými hodnotami a oblastmi mohl každý respondent představit něco jiného. Různost výkladu je vidět na subjektivních definicích hodnoty rodina a děti. Některý z respondentů zdůrazňoval bezpečí a jistotu ve výkladu této hodnoty, jiný smysl života či předání genů. V obecné rovině však tento pojem obsahuje všechna tato subjektivní pojetí, proto nemyslím, že by to zkreslovalo výsledky kvantitativního výzkumu. Již v zadání definované hodnoty a oblasti by však mohly

být příliš omezující a zestručnělé, zároveň by nemusely předejít různé interpretaci hodnot a oblastí.

Další námitkou ke kvantitativní části této diplomové práce by mohlo být, že seznam 23 hodnot je příliš malý a někomu v seznamu může nějaká hodnota či oblast chybět. Z tohoto důvodu byla zařazena možnost chybějící hodnotu/oblast doplnit, což v kvantitativní části využilo 10 % respondentů (nejčastěji byla doplněna hodnota spokojenost se sebou).

Další připomínkou by mohlo být, že v kvantitativním výzkumu nebylo využito žádného standardizovaného dotazníku zaměřujícího se na zkoumání hodnot či spokojenosti, vzhledem k cíli studie však bylo nutné výzkum designovat v provedené podobě, abychom důležitost a spokojenost v hodnotách mohli korelovat.

Vyplnění samotného dotazníku v kvantitativní části trvalo cca 20 minut, což byl zřejmě také důvod, proč muselo být mnoho dat vyloučeno z důvodu neúplnosti odpovědí.

V dalším zkoumání by bylo vhodné prověřit vztah důležitosti a spokojenosti podrobněji u každé oblasti. Provedení dalších výzkumů je nutné k upřesnění, jak daná zjištění konkrétně aplikovat do praxe.

Zajímavé by bylo hlubší prozkoumání aplikace daných zjištění, zda by se dala využít například v psychoterapii či koučování za účelem zvýšení subjektivně pocíťované spokojenosti v různých oblastech. Například zvědomováním a hlubším zamyšlením nad tím, co je pro nás důležité, bychom mohli být v daných oblastech spokojenější, jak již bylo některými autory naznačeno (Blížkovská, 2003).

Závěr

Diplomový projekt měl za cíl představit problematiku hodnot a spokojenosti ve své šíři a shrnout dosavadní zjištění o souvislosti hodnot a spokojenosti se zaměřením na mladou dospělost. Akcent byl kladen na psychologické souvislosti.

Poměrně mnoho autorů se věnuje tématu osobní pohoda, životní spokojenost a dalším příbuzným tématům. Je třeba však podotknout, že terminologie v této oblasti psychologie je poměrně dost nejednotná. Odborné psychologické literatury k tématu hodnot je méně, věnují se mu však i filozofové a sociologové. Autorů, kteří se věnují propojení spokojenosti a hodnot není mnoho, většina výzkumů se zaměřuje na prošetření, zda preferování určitých hodnot ovlivní celkovou životní spokojenost, často je využíván model hodnot dle Schwartze. Nebyl nalezen žádný výzkum, který by se zabýval souhrnně vzájemným ovlivňováním míry důležitosti hodnot a míry spokojenosti v oblastech, které odrážejí vymezení hodnot.

Empirická část využívala poznatků z teoretické části a zaměřovala se na propojení témat hodnot a spokojenosti. Kvantitativní výzkum realizovaný na vzorku mladých dospělých (N=726) měl za cíl odpovědět na otázku, zda existuje a jaký vztah je mezi mírou důležitosti hodnot a mírou spokojenosti v daných oblastech. Z výsledků vyplývá pozitivní statisticky významná korelace mezi mírou důležitosti a mírou spokojenosti u 19 z 23 hodnot/oblastí, u jedné hodnoty/oblasti byla nalezena statisticky významná negativní korelace. Nejvyšší pozitivní korelace mezi mírou důležitosti hodnoty a mírou spokojenosti v souhlasné oblasti byla nalezena u hodnoty/oblasti koníčky. Negativní korelace byla nalezena u hodnoty/oblasti životní prostředí. Mohli bychom se proto domnívat, že na míru korelace má vliv naše možnost ovlivnit naplnění dané hodnoty (spokojenost v dané oblasti). U hodnoty/oblasti práce byla nalezena pozitivní korelace, což se zajímavé, jelikož výsledky jiných výzkumů hovoří o negativní korelaci mezi důležitostí práce a spokojenosti v práci, vliv mohla mít jiná formulace hodnoty/oblasti, výzkumný soubor či jiný design výzkumu (Drummond & Stoddard, 1991; Iris & Barrett, 1972).

Je pozoruhodné, že z výsledků výzkumu vyplývá, že celková souvislost mezi mírou důležitosti hodnot a mírou spokojenosti v souhlasných oblastech je vyšší u žen. Proč tomu tak je, není zcela zřejmé, bylo by vhodné tento vztah dále prošetřit. Poté bylo zmapováno, které hodnoty mladí lidé průměrně hodnotí jako nejdůležitější a v kterých oblastech jsou nejspokojenější. Z výsledků vyplývá, že hodnota zdraví je průměrně hodnocena mladými

dospělými jako nejvíce důležitá, což potvrzují i jiné výzkumy (Sak, 2000). Svobodu hodnotilo nejvíce respondentů jako oblast, ve které jsou nejvíce spokojeni.

Empirická část má své limity, které jsou reflektovány v kapitole 9 *Diskuze* a na které částečně reaguje kvalitativní doplňující šetření. Výsledky naznačují určitý trend – pozitivní souvislost mezi mírou důležitosti a mírou spokojenosti v daných oblastech, který by bylo vhodné u všech oblastí následně dále podrobněji prošetřit.

Domnívám, že by výsledky výzkumu byly využitelné například v terapii či koučování. Terapie i koučování by mohly jedinci být nápomocny k uvědomění si preferovaných hodnot, což by mohlo mít vliv na jeho spokojenost dané oblasti.

Domnívám se, že cíle z teoretické i empirické části byly naplněny.

Seznam použité literatury

Allport, G. W. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart, and Winston.

Allport, G. W., Vernon, P. E., & Lindzey, G. E. (1960). *Study of values: A scale for measuring the dominant interests in personality*. Houghton Mifflin.

Andrews, F. M. (1991). Stability and change in levels and structure of subjective well-being: USA 1972 and 1988. *Social Indicators Research*, 25(1), 1-30.

Andrews, F. M., & Withey, S. B. (2012). *Social indicators of well-being: Americans' perceptions of life quality*. Springer Science & Business Media.

Argyle, M. (1992). Benefits produced by supportive social relationships. In H. O. F. Veiel & U. Baumann (Eds.), *The series in clinical and community psychology. The meaning and measurement of social support* (pp. 13-32). Washington, DC, US: Hemisphere Publishing Corp.

Argyle, M. (2013). *The psychology of happiness*. Routledge.

Arnett, J. J. (2007). Emerging adulthood: What is it, and what is it good for?. *Child development perspectives*, 1(2), 68-73.

Bilsky, W., & Schwartz, S. H. (1994). Values and personality. *European journal of personality*, 8(3), 163-181.

Blanchflower, D. G., & Oswald, A. J. (2004). Money, sex and happiness: An empirical study. *The Scandinavian Journal of Economics*, 106(3), 393-415.

Blatný, M. (2005). *Psychosociální souvislosti osobní pohody*. Brno: Masarykova univerzita.

Blížkovská, J. (2003). Objektivní a subjektivní faktory štěstí. In: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, řada psychologická P7. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 55–62.

Bobowik, M., Basabe, N., Páez, D., Jiménez, A., & Bilbao, M. A. (2011). Personal values and well-being among Europeans, Spanish natives and immigrants to Spain: Does the culture matter?. *Journal of Happiness Studies*, 12(3), 401-419.

Bradburn, N. M. (1969). *The structure of psychological well-being*. Chicago; Aldine.

Brief, A. P., Butcher, A. H., George, J. M., & Link, K. E. (1993). Integrating bottom-up and top-down theories of subjective well-being: the case of health. *Journal of personality and social psychology*, 64(4), 646.

Cakirpaloglu, P. (2009). *Psychologie hodnot (2., dopl. a přeprac. vyd.)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Campbell, A., Converse, P. E., & Rodgers, W. L. (1976). *The quality of American life: Perceptions, evaluations, and satisfactions*. Russell Sage Foundation.

Cantril, H. (1965) *The pattern of human concerns*, New Brunswick. Rutgers Iniversity Press.

Caprara, G. V., Caprara, M., & Steca, P. (2003). Personality's correlates of adult development and aging. *European Psychologist*, 8(3), 131.

Carp, F. M., & Carp, A. (1984). A complementary/congruence model of well-being or mental health for the community elderly. In *Elderly people and the environment* (pp. 279-336). Springer, Boston, MA.

Casas, F., González, M., Figuer, C., & Coenders, G. (2004). Subjective well-being, values and goal achievement. In *Quality-of-life research on children and adolescents* (pp. 123-141). Springer, Dordrecht.

Conley, J. J. (1985). Longitudinal stability of personality traits: A multitrait–multimethod–multioccasion analysis. *Journal of personality and social psychology*, 49(5), 1266.

Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1980). Influence of extraversion and neuroticism on subjective well-being: happy and unhappy people. *Journal of personality and social psychology*, 38(4), 668.

Cropanzano, R., & Wright, T. A. (2001). When a "happy" worker is really a "productive" worker: A review and further refinement of the happy-productive worker thesis. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 53(3), 182.

Csikszentmihalyi, M. (1997). *Flow and the psychology of discovery and invention*. HarperPerennial, New York, 39.

Csikszentmihályi, M. (2015). *Flow: o štěstí a smyslu života*. Praha: Portál.

Deluga, A., Dobrowolska, B., Kosicka, B., Ślusarska, B., Jędrych, M., & Brzozowska, A. (2018). The significance of health in the hierarchy of personal values among nurses. *Medical Studies/Studia Medyczne*, 34(1), 64-69.

DeNeve, K. M., & Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta-analysis of 137 personality traits and subjective well-being. *Psychological bulletin*, 124(2), 197.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological bulletin*, 95(3), 542.

Diener, E. (1994). Assessing subjective well-being: Progress and opportunities. *Social indicators research*, 31(2), 103-157.

Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American psychologist*, 55(1), 34.

Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of personality assessment*, 49(1), 71-75.

Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of personality assessment*, 49(1), 71-75.

Diener, E., & Lucas, R. (2000). Subjective emotional well-being. In M. Lewis & J. M. Haviland-Jones (Eds.), *Handbook of emotions* (2nd ed., pp. 325- 337). New York: Guilford.

Diener, E., Inglehart, R., & Tay, L. (2013). Theory and validity of life satisfaction scales. *Social Indicators Research*, 112(3), 497-527.

Diener, E., Larsen, R. J., Levine, S., & Emmons, R. A. (1985). Intensity and frequency: dimensions underlying positive and negative affect. *Journal of personality and social psychology*, 48(5), 1253.

Diener, E., Sandvik, E., Seidlitz, L., & Diener, M. (1993). The relationship between income and subjective well-being: Relative or absolute?. *Social indicators research*, 28(3), 195-223.

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective Well-Being: Three Decades of Progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302.

Diener, E., Suh, E., & Oishi, S. (1997). Recent findings on subjective well-being. *Indian journal of clinical psychology*, 24, 25-41.

Diener, E., Wirtz, D., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D. W., Oishi, S., & Biswas-Diener, R. (2010). New well-being measures: Short scales to assess flourishing and positive and negative feelings. *Social Indicators Research*, 97(2), 143-156.

Donnellan, M. B., Conger, R. D., & Burzette, R. G. (2007). Personality development from late adolescence to young adulthood: Differential stability, normative maturity, and evidence for the maturity-stability hypothesis. *Journal of personality*, 75(2), 237-264.

Drummond, R. J., & Stoddard, A. (1991). Job satisfaction and work values. *Psychological Reports*.

Duffková, J., Urban, L., & Dubský, J. (2008). *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Džuka, J., & Dalbert, C. (1997). Model aktuálnej a habituálnej subjektívnej pohody. *Československá psychologie*, 41(5), 385-398.

Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Orlando, FL: Harcourt Brace Jovanovich College.

Erikson, E. H. (1999). *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Eyal, T., Sagristano, M. D., Trope, Y., Liberman, N., & Chaiken, S. (2009). When values matter: Expressing values in behavioral intentions for the near vs. distant future. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(1), 35-43.

Fahrenberg, J., Myrtek, M., Schumacher, J., & Brähler, E. (2001). *Dotazník životní spokojenosti*. Praha: Testcentrum.

Folkman, S. (1997). Positive psychological states and coping with severe stress. *Social Science and Medicine*, 45, 1207-1221.

Frankl, V. E., & Lukas, E. S. (c2006). *Vůle ke smyslu: vybrané přednášky o logoterapii* ([3. vyd.]). Brno: Cesta.

Galambos, N. L., Barker, E. T., & Krahn, H. J. (2006). Depression, self-esteem, and anger in emerging adulthood: seven-year trajectories. *Developmental psychology*, 42(2), 350.

Garvanova, M. (2017). Values and life satisfaction: Empirical evidence from Bulgaria. *Sgem Social* 32 (1), 11-61.

Georgellis, Y., Tsitsianis, N., & Yin, Y. P. (2009). Personal values as mitigating factors in the link between income and life satisfaction: Evidence from the European Social Survey. *Social Indicators Research*, 91(3), 329-344.

Gordon, L. V. (1960). *SRA manual for survey of interpersonal values*. Science Research Associates.

Grác, J. (1979). *Pohľady do psychológie hodnotovej orientácie mládeže*. Bratislava: SPN.

Havighurst, R. J., & University of Chicago. (1949). *Developmental tasks and education*. Chicago: University of Chicago Press.

Headey, B., & Wearing, A. (1989). Personality, life events, and subjective well-being: toward a dynamic equilibrium model. *Journal of Personality and Social psychology*, 57(4), 731.

Hnilica, K. (2000). Konflikt hodnot a kvalita života. *Československá psychologie*, 44(5), 385-403.

Hnilica, K. (2007). Vývoj a změny hodnot v dospělosti. *Československá psychologie*, 51(5), 437-463.

Hofstede, G. (2003). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations*. Sage publications.

Hogan, R., & Roberts, B. W. (2004). A socioanalytic model of maturity. *Journal of Career Assessment*, 12(2), 207-217.

Horváthová, P., Bláha, J., & Čopíková, A. (2016). *Řízení lidských zdrojů: nové trendy*. Praha: Management Press.

Hudeček, J. (1986). *Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti*. Praha: Academia.

IBM Corp, N. (2013). *IBM SPSS statistics for windows*. Version, 22.

Inglehart, R. (Ed.). (2004). *Human beliefs and values: A cross-cultural sourcebook based on the 1999-2002 values surveys*. Siglo XXI.

Iris, B., & Barrett, G. V. (1972). Some relations between job and life satisfaction and job importance. *Journal of Applied Psychology*, 56(4), 301.

JASP Team (2018). *JASP (Version 0.9.0.1)* [Computer software].

Jonkmann, K., Thoemmes, F., Lüdtke, O., & Trautwein, U. (2014). Personality traits and living arrangements in young adulthood: Selection and socialization. *Developmental psychology*, 50(3), 683.

Jung, C. G. (1997). *Výbor z díla II. Archetypy a nevědomí*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka.

Kahneman, D., Diener, E., & Schwarz, N. (Eds.). (1999). *Well-being: Foundations of hedonic psychology*. Russell Sage Foundation.

Kasser, T., & Ahuvia, A. (2002). Materialistic values and well-being in business students. *European Journal of Social Psychology*, 32(1), 137-146.

Kebza, V., & Šolcová, I. (2005). Koncept osobní pohody a jeho psychologické a interdisciplinární souvislosti. In M. Blatný, *Psychosociální souvislosti osobní pohody* (pp. 12-29). Brno: Masarykova univerzita.

Keyes, C. L. M. (1998). Social well-being. *Social Psychology Quarterly*, 61(2), 121.

Khaptsova, A., & Schwartz, S. H. (2016). Life satisfaction and value congruence: Moderators and extension to constructed socio-demographic groups in a Russian national sample. *Social Psychology*, 47, 163-173.

Kluckhohn, C. (1951) Values and Value-Orientations in the Theory of Action: An Exploration in Definition and Classification. In: Parsons, T. and Shils, E., Eds., *Toward a General Theory of Action*, Harvard University Press, Cambridge, 388-433.

Kolář, P. (1997). *Hodnotová orientace a využití volného času dětí a mládeže*. Parlamentní studie č. 5.091. Praha. MŠMT ČR.

Kopecká, I. (2011). *Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada.

Křivohlavý, J. (2006). *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Praha: Grada.

- Křivohlavý, J. (2013). *Psychologie pocitů štěstí: současný stav poznání*. Praha: Grada.
- Kučerová, S. (1996). *Člověk-hodnoty-výchova: Kapitoly z filosofie výchovy*. ManaCon.
- Kwan, V. S., Bond, M. H., & Singelis, T. M. (1997). Pancultural explanations for life satisfaction: Adding relationship harmony to self-esteem. *Journal of personality and social psychology*, 73(5), 1038.
- Labouvie-Vief, G. (1992). A neo-Piagetian perspective on adult cognitive development. *Intellectual development*, 197-228.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie (2., aktualiz. vyd.)*. Praha: Grada.
- Lefcourt, H. M. (1991). *Locus of control*. Academic Press.
- Lelkes, O. (2006). Knowing what is good for you: Empirical analysis of personal preferences and the “objective good”. *The Journal of Socio-Economics*, 35(2), 285-307.
- Lenhard, W. & Lenhard, A. (2016). Calculation of Effect Sizes. available: https://www.psychometrica.de/effect_size.html. Dettelbach (Germany): Psychometrica.
- Lüdtke, O., Roberts, B. W., Trautwein, U., & Nagy, G. (2011). A random walk down university avenue: life paths, life events, and personality trait change at the transition to university life. *Journal of personality and social psychology*, 101(3).
- Luong, G., Charles, S. T., & Fingerman, K. L. (2011). Better with age: Social relationships across adulthood. *Journal of social and personal relationships*, 28(1), 9-23.
- Macková, A. (2016). Prodlužující se soužití s rodiči jako odkládání dospělosti?. *Sociální studia/Social Studies*, 8(4).
- Maio, G. R., Olson, J. M., Bernard, M. M., Luke, M. A., & DeLamater, J. (2003). *Handbook of social psychology*. USA [United State of America]: Springer, edited and translated by John Delamater.

McCrae, R. R., & Costa Jr, P. T. (1994). The stability of personality: Observations and evaluations. *Current directions in psychological science*, 3(6), 173-175.

McCrae, R. R., & Costa, P. T. (2008). Empirical and theoretical status of the five-factor model of personality traits. *The SAGE handbook of personality theory and assessment*, 1, 273-294.

McGuire, W. (1969). The nature of attitude and attitude change in Lindzey, G. & Aronsen, E.(eds.) *Handbook of Social Psychology*.

Mikšík, O. (2001). *Psychologická charakteristika osobností*. Praha: Karolinum.

Millová, K. (2016). *Mladá dospělost*. In M. Blatný, *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.

Morris, C. W. (1956). *Varieties of human value*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Mroczek, D. K., & Kolarz, C. M. (1998). The effect of age on positive and negative affect: a developmental perspective on happiness. *Journal of personality and social psychology*, 75(5), 1333.

Neyer, F. J., & Asendorpf, J. B. (2001). Personality–relationship transaction in young adulthood. *Journal of personality and social psychology*, 81(6), 1190.

Neyer, F. J., & Lehnart, J. (2007). Relationships matter in personality development: Evidence from an 8-year longitudinal study across young adulthood. *Journal of personality*, 75(3), 535-568.

Oishi, S., Diener, E., Suh, E., & Lucas, R. E. (1999). Value as a moderator in subjective well-being. *Journal of personality*, 67(1), 157-184.

Orth, U., Maes, J., & Schmitt, M. (2015). Self-esteem development across the life span: A longitudinal study with a large sample from Germany. *Developmental psychology*, 51(2), 248.

Osecká, L. (1984). Možnosti využití metody párového srovnání pro výzkum hodnot [Possibilities of the employment of the pair comparison method for the value investigation]. *Československá Psychologie: Časopis Pro Psychologickou Teorii a Praxi*, 28(5), 421-430.

Osecká, L. (1991a). Typologie hodnotových orientací. *Československá psychologie*, 35, 2, 127-134.

Osecká, L. (2001). Typologie v psychologii. Aplikace metod shlukové analýzy v psychologickém výzkumu. Praha: Academia.

Osecká, L., Řehulková, O., Řehulka, E. (1994). Typologie hodnot u současných středoškoláků. *Pedagogická orientace*, 11, 59-60.

Pavot, W., Diener, E. D., Colvin, C. R., & Sandvik, E. (1991). Further validation of the Satisfaction with Life Scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. *Journal of personality assessment*, 57(1), 149-161.

Poláková, J. (1994). Možnosti transcendence. Praha: Zvon. České katolické nakladatelství.

Prudký, L. (2009). Studie o hodnotách. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2009). Pedagogický slovník (6., aktualiz. a rozš. vyd.). Praha: Portál.

Rask, K., Åstedt-Kurki, P., & Laippala, P. (2002). Adolescent subjective well-being and realized values. *Journal of advanced nursing*, 38(3), 254-263.

Richins, M. L., & Dawson, S. (1992). A consumer values orientation for materialism and its measurement: Scale development and validation. *Journal of consumer research*, 19(3), 303-316.

Robins, R. W., Fraley, R. C., Roberts, B. W., & Trzesniewski, K. H. (2001). A longitudinal study of personality change in young adulthood. *Journal of personality*, 69(4), 617-640.

Rokeach, M. (1973). The nature of human values. Free press.

Rosenthal, R., & Jacobson, L. (1968). *Pygmalion in the classroom: Teacher expectation and pupils' intellectual development*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Ryan, L., & Dziurawiec, S. (2001). Materialism and its relationship to life satisfaction. *Social Indicators Research*, 55(2), 185-197.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American psychologist*, 55(1), 68.

Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of personality and social psychology*, 69(4), 719.

Řehan, V., & Cakirpaloglu, P. (2000). Sociální status a hodnotová orientace mladé generace. *Československá psychologie*, 44(3), 202-215.

Říčan, P. (2007). *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada.

Říčan, P., & Ženatý, J. (1988). *K teorii a praxi projektivních technik*. Bratislava, Psychodiagnostické a didaktické testy.

Sagiv, L., & Schwartz, S. H. (2000). Value priorities and subjective well-being: Direct relations and congruity effects. *European journal of social psychology*, 30(2), 177-198.

Sak, P. (2000). *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč.

Seligman, M. (2003). *Opravdové štěstí*. Praha: Ikar.

Seligman, M. E. (2012). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. Simon and Schuster.

Seligman, M. E., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction (Vol. 55, No. 1, p. 5). American Psychological Association.

Schaie, K. W. (2005). *Developmental influences on adult intelligence: The Seattle longitudinal study*. Oxford University Press.

Schmid, S., Hofer, M., Dietz, F., Reinders, H., & Fries, S. (2005). Value orientations and action conflicts in students' everyday life: An interview study. *European Journal of Psychology of Education*, 20(3), 243-257.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in experimental social psychology*, 25, 1-65.

Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of social issues*, 50(4), 19-45.

Schwartz, S. H. (1999). A theory of cultural values and some implications for work. *Applied psychology*, 48(1), 23-47.

Schwartz, S. H., & Sagiv, L. (1995). Identifying culture-specifics in the content and structure of values. *Journal of cross-cultural psychology*, 26(1), 92-116.

Slavík, M. (2012). *Vysokoškolská pedagogika*. Praha: Grada.

Smejkal, V. (2008). *Lexikon společenského chování-4., doplněné a aktualizované vydání*. Grada Publishing a.s.

Smékal, V. (2002). *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Vojenská akademie.

Spranger, E. (1979). *Psychologie des Jugendalters (29. Aufl.)*. Heidelberg: Quelle.

Stern, W. (1924). *Person und Sache: System des kritischen Personalismus. Dritter Band: Wertphilosophie [Person and thing: The system of critical personalism. Volume Three: Philosophy of value]*. Leipzig: Barth.

Stone, A. A., Schwartz, J. E., Broderick, J. E., & Deaton, A. (2010). A snapshot of the age distribution of psychological well-being in the United States. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(22), 9985-9990.

Strack, F. E., Argyle, M. E., & Schwarz, N. E. (1991). *Subjective well-being: An interdisciplinary perspective*. Pergamon press.

Suh, E., Diener, E., & Fujita, F. (1996). Events and subjective well-being: Only recent events matter. *Journal of personality and social psychology*, 70(5), 1091.

Sumner, L. W. (1996). *Welfare, happiness, and ethics*. Clarendon Press.

Šolcová I., & Kebza V. (2009). Osobní pohoda vysokoškolských studentů: česká část studie. *Československá psychologie*, 53(2), 129-139.

Štefanovič, J., & Greisinger, J. (1985). *Psychologie: učebnice pro zdravotnické školy (3. vyd.)*. Praha: Avicenum.

Štursová, T., & Bocan, M. (2006). Aktuální problémy mladé generace ČR [Current problems of young generation in CR]. Research report. National children and youth institute, Ministry of Education, Youth and Sport. Retrieved from: <http://www.vyzkummladez.cz/zpravy/1174039212.pdf>.

Tyl, J. (1985). Časové horizonty. Příspěvek k problematice pojmu životního času a metodám jeho zkoumání, nepublikovaná diplomová práce. Praha, Filozofická fakulta Karlovy univerzity.

Venglářová, M. (2008). *Průvodce partnerským vztahem*. Praha: Grada.

Vittersø, J. (2001). Personality traits and subjective well-being: Emotional stability, not extraversion, is probably the important predictor. *Personality and Individual Differences*, 31(6), 903-914.

Výrost, J., & Gillernová I. (2015). Sociální a osobní činitelé celkové životní spokojenosti respondentů v datech European Quality of Life Survey 2012 (EQLS 2012). *Československá psychologie*, 59(5), 393-405.

Výrost, J., Slaměnik I., (Eds.). (2008). Sociální psychologie-2., přepracované a rozšířené vydání. Grada Publishing a.s.

Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2016 [Online]. (2017). Praha: Český statistický úřad. Retrieved from <https://www.czso.cz/documents/10180/45964328/13006917.pdf/cc1a1078-e819-46de-8a34-76c422882a7d?version=1.1>

Wilson, W. (1967). Correlates of avowed happiness. *Psychological Bulletin*, 67, 294-306.

Wood, W., Rhodes, N., & Whelan, M. (1989). Sex differences in positive well-being: A consideration of emotional style and marital status. *Psychological Bulletin*, 106(2), 249.

World Health Organization. (2000). *The world health report 2000: health systems: improving performance*. World Health Organization.

Zacharová, E., & Šimíčková-Čížková, J. (2011). *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada.

Zemanová, V., & Dolejš, M. (2015). *Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Zhang, K. C., Hui, C. H., Lam, J., Lau, E. Y. Y., Cheung, S. F., & Mok, D. S. Y. (2014). Personal spiritual values and quality of life: Evidence from Chinese college students. *Journal of religion and health*, 53(4), 986-1002.

Seznam příloh:

Příloha č. 1 – zadání kvantitativní části - Dotazník hodnot a spokojenosti

Příloha č. 2 – zadání kvalitativního části

Příloha č. 3 – distribuce hodnocení důležitosti 23 hodnot a spokojenosti u 23 oblastí